

ผลการพิจารณาเรียงความชิงรางวัลใหญ่หุ่หมิมพล

ประจำปีการศึกษา 2535

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๗๗
ทุนภูมิพล
2535

ประกาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรื่อง บัญชีรายการเงินอุดหนุนที่ได้รับจากโรงเรียนเอกชน

ประจำปีการศึกษา 2535

ตามประกาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง บัญชีรายการเงินอุดหนุนที่ได้รับจากโรงเรียนเอกชน ประจำปีการศึกษา 2535 "ที่มีมติของสภามหาวิทยาลัยเห็นชอบเรื่องค่าเฉลี่ย" สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ "โดยเห็นสมควรที่จะดำเนินการต่อไป" โดยที่คณะกรรมการเงินอุดหนุน

1. นายวิชาญ นันทนกุล (ผู้แทนสภามหาวิทยาลัย)
2. นายพิชัย ล้นตุงนัง (ผู้แทนศูนย์เทคโนโลยีและการจัดการศึกษา)
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภัทญา ไวยวิทัญญา (รองคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์)
4. รองศาสตราจารย์ ดร. ลมจลา ประดิษฐ์จิ๋ว (รองคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์)
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภัทญา นันทนกุล (เลขาธิการสภามหาวิทยาลัย)
6. รองศาสตราจารย์ไพฑูริย์ วัฒนารักษ์ (หัวหน้ากิจกรรมนิสิตฝ่ายวิชาการ)
7. รองศาสตราจารย์ทรงทอง ภัทรราชู (เลขาธิการสภามหาวิทยาลัยและมณเฑียรบาล)
8. ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาด มุขชาติ
9. รองศาสตราจารย์ ดร. สาลี ทองธิดา
10. รองศาสตราจารย์สุเมียม วัฒนเดชะ
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์คุณมีตร ทรัพย์โรตยพันธ์

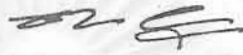
บัดนี้ คณะกรรมการเงินอุดหนุนเห็นสมควรให้พิจารณาคัดสรรโรงเรียนเอกชน ซึ่งมียอดส่งเข้าประกวด ในปีการศึกษา 2535 นี้ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว มีมติเห็นชอบว่าโรงเรียนเอกชนใดสมควรได้รับรางวัลเยี่ยม และรางวัลที่ 1 โดยเห็นสมควรที่จะดำเนินการต่อไป เป็นดังนี้

- รางวัลที่ 2 ✓ จำนวนเงิน 8,000 บาท ได้แก่ นายสุกิจ มุ่งวาง นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ ชั้นปีที่ 4
- รางวัลที่ 3 ✓ จำนวนเงิน 5,000 บาท ได้แก่ นายสุตชัย อภิระจันตโร นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ ชั้นปีที่ 4
- รางวัลชมเชย ✓ จำนวนเงิน 1,000 บาท ได้แก่ นางสาวสุภาภรณ์ เสนาประเสริฐดิษฐ์ นิสิตคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ชั้นปีที่ 2

I1883A164

ทั้งนี้ ชาตินิสิตผู้ได้รับรางวัลที่ ๒ และ ๓ มาจากเกณฑ์ เติบโตการซื้อเก็บพระราชทานา ที่จาอเมริกา
และสวัสดิการ กองกิจการนิสิต ลาดารจุลจักรพงษ์ ชั้น 3 เมษายนวันที่ 25 มิถุนายน 2535 และสำเนาจับนิสิต
ที่ได้รับรางวัลชมเชยให้มิติดมาติดต่อกายละ เขียดทั้ง อเมริกาและสวัสดิการ กองกิจการนิสิต ลาดาร
จุลจักรพงษ์ ชั้น 3 ได้ตั้งแต่บัดนี้ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2536

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ รุจิรวัฒน์)

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประกาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เรื่อง ผลการพิจารณาบทความวิชาการชิงรางวัลเงินทุนภูมิพล
ประจำปีการศึกษา 2535

ตามประกาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง การประกวดบทความวิชาการชิงรางวัลเงินทุน
ภูมิพล ประจำปีการศึกษา 2535 ได้มีมติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเขียนบทความวิชาการ ชื่อเรื่อง
"สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต" โดยมีกรรมการฯ อ่าน
บทความวิชาการประกอบด้วย

1. นายชานาญ เข้มผกา (ผู้แทนสำนักราชเลขาธิการ)
2. นายทินัย อนันตพงศ์ (ผู้แทนสมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา โทวีไถลกุล (รองคณบดีฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์)
4. รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (รองคณบดีฝ่ายวิชาการคณะอักษรศาสตร์)
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกัญญา ภัทรราชย์ (อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมวรรณศิลป์)
6. รองศาสตราจารย์ใหม่ รัตนวราภรณ์ (หัวหน้ากิจกรรมนิสิตฝ่ายวิชาการ)
7. รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทองอิว
8. รองศาสตราจารย์สุเมย์ ฝันฤๅเดชะ
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดุขฎิพร ชำนิโรคนาคณ์
10. ศาสตราจารย์ ดร.มงคล เลขนครินทร์
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา

บัดนี้ คณะกรรมการพิจารณาเรียงความเงินทุนภูมิพลได้พิจารณาผลการอ่านบทความวิชาการ
ซึ่งนิสิตส่งเข้าประกวด ในปีการศึกษา 2535 นี้ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว มีความเห็นพ้องกันว่าไม่มีบทความ
ที่ส่งเข้าประกวดฉบับใดมีคุณภาพสมควรได้รับรางวัล จึงเห็นควรไม่พิจารณาให้รางวัลสำหรับผู้ส่งบทความ
เข้าประกวดครั้งนี้

ประกาศ ณ วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2536

(ลงนาม) สมเกียรติ รุจิรวัฒน์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ รุจิรวัฒน์)

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดี

สำเนาถูกต้อง

เรื่องความเงินทุนมูลนิธิ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๕

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดย นายสุกิจ พุ่มวง
นิสิตคณะอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ ๔

เลขประจำตัว ๓๒๑๑๕๙๗

ที่อยู่ ๕๘๗ ซอยสีหศักดิ์เจริญ ถนนจรัญสนิทวงศ์ ๓

แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

โทรศัพท์ ๕๖๗-๓๕๒๙, ๕๖๗-๒๒๖๙

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓ คือวันที่ประชาชนชาวไทยบังเกิดความปลื้มปิติสูงสุด เนื่องด้วยเป็นวันราชาภิเษกสมรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ในวันเดียวกันนั่นเอง ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง เหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล ข้อความตอนหนึ่งในคำถวายพระพรของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร กราบบังคมทูลว่า "... ข้าพระพุทธเจ้า พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลาย ต่างพากันปลาบปลื้มปิติโสมนัสด้วยความจงรักภักดี ที่ได้เฝ้าละอองธุลีพระบาทเป็นพลเทพย์แห่งพระราชวงศ์จักรี ได้ทรงพิจารณาเลือกสรรประสพผู้สมควรแก่การสนองพระยุคลบาท ร่วมทุกข์ร่วมสุข แบ่งเบาพระราชภาระในภายภาคหน้า ..." และในวันเดียวกันนั้น หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ก็ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี และในเวลาต่อมา ทรงสถิต ณ ที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จวบจนปัจจุบัน ระยะเวลากว่า ๕๒ ปีที่ทรงดำรงตำแหน่งแม่เหล็กพระราชหฤทัยแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและตำแหน่ง แม่อยู่หัว ของปวงประชาราษฎร์ ก็เป็นที่ได้ประจักษ์ชัดว่า สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ และพระราชกรณียกิจเป็นอเนกประการ อีกทั้งยังทรงร่วม ครองแผ่นดินโดยธรรม สอนพระราชปณิธานแห่งพระบรมราชสวามีอย่างแท้จริง พระราชกิจน้อยใหญ่ทั้งปวงล้วนทรงกระทำเพื่อประโยชน์สุขของเหล่าพสกนิกร โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพของสรรพชีวิตที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทย ไม่ว่าจะเป็นอาณาประชาราษฎร์ทุกเพศทุกวัย ทุกศาสนา ทุกอาชีพ หรือแม้แต่ชาวต่างชาติต่างภาษาที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ก็พระราชทานความช่วยเหลือโดยเสมอหน้ากัน

เวลานานกว่าสี่ทศวรรษที่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนิน เยี่ยมเยียนราษฎรทุกแห่งทั่วพระราชอาณาจักร แม้ในท้องถิ่นทุรกันดารก็มีได้ทรงละเว้นทำให้ทรงเห็นปัญหาใหญ่ของประเทศปัญหาหนึ่งว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำแอ่ เนื่องจากจำนวนประชากรของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนเกิดปัญหาอันเป็นผลพวงตามมาได้แก่ การขาดแคลนทรัพยากรในหลาย ๆ ประเภท การบริการสังคมทางด้านต่าง ๆ จัดทำไม่ได้ทั่วถึง เช่น การบริการทางการแพทย์ การสาธารณสุข การศึกษา การอนามัยแม่และเด็ก การจ้างงาน เป็นต้น รวมถึงปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าในชนบท ภัยแล้ง อุทกภัย สิ่งแวดล้อมถูกทำลายจนเกิดการเสียสมดุลทางธรรมชาติ สถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ทรงเล็งเห็นว่า เป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเข้าแก้ไข จึงทรงอุทิศพระวรกาย และพระราชหฤทัยอันแน่วแน่ที่จะเข้าขจัดปัญหาดัง

กล่าว เพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของพสกนิกร ให้พ้นจากความทุกข์เข็ญ ความยากจน และ โรคภัยอันปการ

ในช่วงที่เสด็จแปรพระราชฐานไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ร่วมกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทอดพระเนตรเห็นว่า สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของประเทศกำลังถูกทำลายลง จน เป็นสาเหตุหนึ่งของความยากลำบากในการดำรงชีวิตของชาวชนบท การตัดไม้ทำลายป่าของราษฎร เพื่อทำไร่เลื่อนลอยกีด หรือบุกเบิกป่าเพราะขาดที่ดินทำกินก็ดี ทำให้ภาวะฝนแล้ง หรือพายุน้ำท่วม เกิดขึ้นเป็นประจำ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงตระหนักว่าป่าไม้เป็นที่คู่ชีพกับ เก็บน้ำไว้ใต้ดิน ทำให้เกิดเป็นน้ำซับเป็นลำธารขึ้น ป่าไม้ยังเป็นเสมือนแหล่งสร้างสมดุล ทางธรรมชาติ ช่วยให้ความชุ่มชื้นแก่บรรยากาศและผืนดิน ด้วยเหตุนี้จึงทรงชักชวนให้ประชาชน ร่วมมือร่วมใจกันปลูกป่า เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ณ บ้านถ้ำตัว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร เพื่อขยายพื้นที่ป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยได้ทรงมอบหมายให้ท่านผู้ หมิงสุประภาดา เกษมสันต์ และพลตรีเรวัต บุญทับ จัดเตรียมที่สำหรับทรงปลูกป่าเป็นตัวอย่าง ๑ ไร่ ไม้ที่ทรงปลูกเป็นไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้ชิงชัน กระจิงณรงค์ ยูคาลิปตัส ประมาณ ๑๐๐ ต้น เพื่อให้ราษฎรได้เห็นการปลูกป่าที่ถูกต้อง และพระราชทานนามโครงการนี้ว่า " โครงการป่ารักน้ำ " มีวัตถุประสงค์หลัก ๔ ประการคือ

- ๑. ฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมบริเวณต้นน้ำลำธาร และพัฒนาเป็นแหล่งกักเก็บน้ำในภายหน้า
- ๒. ให้มีป่าไม้ช่วยควบคุมความผันแปรของดินฟ้าอากาศ และช่วยปกคลุมพื้นที่ รักษาความชุ่มชื้นของธรรมชาติ ขจัดภัยแล้ง
- ๓. เสริมสร้างและปลูกฝังให้ราษฎรเกิดความรัก ห่วงแหนทรัพยากรป่าไม้ ไม้บุกรุกทำลายป่า
- ๔. เพิ่มพูนรายได้ ช่วยเหลือประชาชนที่ยากจน ขาดแคลนที่ดินทำกิน ไม้ให้บุกรุกเข้าเขตป่าสงวน และให้มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง มีอาชีพแน่นอน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงคัดเลือกราษฎรจำนวน ๓๖ ครอบครัวจากหลายหมู่บ้าน จำนวน ๒๕๕ คน เพื่อให้ดูแลหมู่บ้านป่ารักน้ำ ที่อำเภोजेत्रุศิลป์ จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีเนื้อที่ ๙๙๐ ไร่ โดยได้ทรงแบ่งประโยชน์ใช้สอยคือ พื้นที่ ๕๑๐ ไร่ เป็นที่สำหรับใช้ปลูกป่า พื้นที่ ๑๕๕ ไร่ ใช้สำหรับทำไร่ทำนา พื้นที่ ๒๐๐ ไร่ ใช้สำหรับสร้างอาคารบ้านเรือน พื้นที่ ๑๒๒ ไร่ ใช้สำหรับปลูกหม่อน พื้นที่ ๑๒๐ ไร่ ใช้สำหรับปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ และพื้นที่ ๕๐ ไร่ เป็นพื้นที่เพื่อแหล่งน้ำ ในการนี้ได้พระราชทานเงินให้ครอบครัวละ ๑,๕๐๐ บาท พร้อมพระราชทานบ้านเรือนไม้ อุปกรณ์ประกอบอาชีพในการเลี้ยงไหม เลี้ยงสัตว์ และประกอบเกษตรกรรมด้วย

นับจากวันที่ได้ทรงเริ่มต้นโครงการป่ารักน้ำขึ้นในภาคอีสานแล้ว ได้มีราษฎรถวายที่ดินรกร้าง

ให้เป็นทีปลูกป่าตามโครงการปาร์กน้ำเป็นจำนวนมาก ทำให้พื้นที่ป่าของโครงการปาร์กน้ำได้ขยายตัวไปทั่วภาคอีสาน และภาคอื่น ๆ เช่นโครงการปลูกป่า ที่สวนปาสิริภักดิ์ จังหวัดราชบุรี และโครงการอนุรักษ์ป่าไม้ บริเวณป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดเชียงใหม่ พันธุ์ไม้ที่ได้ทรงนำมาปลูกนั้นเป็นพันธุ์ไม้ ๓ ประเภทตามพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แก่ ไม้ใช้สอย ไม้ผล และไม้ยืนต้นที่จะเติบโตเป็นป่า เช่น ต้นแคบ้าน เป็นไม้ยืนต้นที่อาศัยขึ้น ปลูกง่าย โตเร็วให้ดอก ยอดและฝักอ่อนสามารถใช้เป็นอาหารแก่มนุษย์ได้ รากต้งในโตรเจน ใบ กิ่ง ก้าน ลำต้น ฝู้งย่อยสลายได้ง่าย ทำให้ดินดีขึ้น เหมาะแก่การเกษตรภาคอีสานที่ผืนดินแลว ดินเค็ม หรือมีแต่ดินเปรี้ยว ดินกระดินยักที่ทรงแนะนำให้ปลูก ก็ช่วยทำให้เกิดสภาพป่าเร็วขึ้น วิธีการปลูกป่าของโครงการปาร์กน้ำนี้เอง ได้กลายเป็นต้นแบบการปลูกป่าของทุกกลุ่มมวลชนในเวลาต่อมา

โครงการนี้จึงได้แสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานอันแน่วแน่ ที่จะพัฒนาพื้นที่ทำกินของราษฎรให้มีความอุดมสมบูรณ์ ร่มรื่นด้วยป่าไม้ และสอดคล้องกับการพัฒนาแบบยั่งยืน คือการให้ราษฎรสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่สังคม ทั้งยังทรงเห็นว่า ป่าไม้ที่ราษฎรได้ร่วมแรงร่วมใจกันปลูกและรักษานั้น จะได้เป็นมรดกต่อไปยังอนุชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพต่อไป ดังทรงมีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า " ป่าไม้ช่วยซับน้ำฝนไว้ใต้ดิน เร็วกว่าทำน้ำใต้ดิน ค่อย ๆ ระบายลงมาเป็นธารน้ำ เป็นลำคลอง เป็นแม่น้ำให้เราได้ใช้กันเสมอมา เราจึงควรอนุรักษ์รักษาป่าไว้ให้คงอยู่เป็นต้นน้ำลำธาร เพื่อว่าลูกหลานเราจะได้ไม่ลำบาก "

และในโอกาสที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอายุครบ ๑๐๐ ปี ในพ.ศ.๒๕๓๕ ประจวบกับวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ทวายเป็นเชิญ ราชินีเสด็จปาร์กน้ำ เพื่อเฉลิมพระเกียรติในฐานะที่พระองค์ทรงคืนสมดุลให้แก่ธรรมชาติ ด้วยการปลูกป่า เพื่อให้ราษฎรได้มีแหล่งน้ำ และพื้นที่ประกอบอาชีพ อันเป็นการพัฒนาที่ได้ประโยชน์ถึง ๒ ทางในคราวเดียวกัน

" พระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ อันจะสร้างป่า " คือพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ชี้ว่าพระราชปณิธานที่จะรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพราะทรงเห็นการเปลี่ยนแปลงคุณธรรมชาติ และผลทางนิเวศวิทยา อันเกิดจากการทำลายป่า คือภาวะแห้งแล้ง อุทกภัย ที่ดินเสื่อมโทรม และภาวะดินเค็มแพร่กระจาย นอกจากโครงการปาร์กน้ำที่สัมฤทธิ์ผลสมดังพระราชประสงค์แล้ว โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ก็เป็นอีกโครงการหนึ่งที่ทรงมีพระราชดำริขึ้นเพื่อให้ราษฎรที่อยู่ป่า สามารถทำมาหากินได้โดยไม่ต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น โครงการนี้ได้ถือกำเนิดขึ้นโดยสืบเนื่องมาจากคราวเสด็จประทับแรมที่คอปเตอเร่ เพื่อทรงเยี่ยมเยือนราษฎร ที่บ้านห้วยหล่อ-

ดุก ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล พร้อมทั้งมีหมู่บ้านเล็กบ้านน้อยกระจัดกระจายอยู่เป็นหย่อม ๆ ภายในป่าเหล่านั้น ทำให้ทรงสนพระทัยและห่วงใยต่อผืนป่าใหญ่ จึงพระราชทานพระราชดำริให้มีการอนุรักษ์สภาพป่าแห่งอำเภออมก๋อยไว้ โดยอนุญาตให้ราษฎรที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในป่านั้นได้อยู่อาศัยกันต่อไป ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งว่า " เขาเคยอยู่อย่างไร ก็ให้เขาอยู่อย่างนั้น แต่เราไปเสริมคุณภาพที่ชีวิตให้เขามีรายได้เพิ่มขึ้น " โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่จึงจัดตั้งขึ้นเพื่อสนองพระราชดำริที่ว่า " ให้ป่าอยู่กับคนได้ คนอยู่กับป่าได้ โดยไม่มีการทำลาย "

รูปแบบการจัดตั้ง บ้านเล็กในป่าใหญ่ คือ การจัดตั้งครอบครัวที่อยู่อาศัยในป่าให้เป็นลักษณะการพัฒนาหมู่บ้าน โดยให้ราษฎรมีรายได้จากศิลปาชีพ และการเพาะปลูกในพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์ป่า- รุงรักษา ไม่ต้องมีการบุกเบิกแผ้วถางป่า ในขณะที่เดียวกันก็ให้ราษฎรเหล่านั้นได้มีส่วนช่วยในการรักษาป่าไปด้วย โครงการต่าง ๆ ที่ได้นำเข้าไปสู่บ้านเล็กในป่าใหญ่คือ การพัฒนาแหล่งน้ำ การทอผ้า การปลูกพืชตระกูลถั่วหลังฤดูเก็บเกี่ยว การก่อตั้งธนาคารข้าว การจัดให้มีโรงเรียน การส่งเสริมอาชีพในครัวเรือน โดยมีหมู่บ้านห้วยไม้หก ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย เป็นหมู่บ้านตัวอย่างของโครงการ

งานโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่จึงเป็นการดำเนินการควบคู่กันไประหว่างการอนุรักษ์สภาพป่าอมก๋อย กับการพัฒนาพื้นที่ทำกินของราษฎร ให้มีการช่วยเหลือทางด้านเกษตร และจัดหาแหล่งน้ำให้เพียงพอ เพื่อหาเลี้ยงชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องตัดไม้ทำลายป่า

ปัจจุบันพื้นที่ป่าอมก๋อยที่ได้รับการอนุรักษ์ตามพระราชดำริ ยังคงเป็นต้นน้ำลำธารแก่ลำน้ำแม่ปิงที่หล่อเลี้ยงให้ความชุ่มชื้นแก่พื้นที่ภาคเหนือ ทุกชีวิตภายใต้ร่มเงาแห่งป่าอมก๋อยก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานผืนป่าใหญ่ให้เป็นแหล่งทำกิน และอยู่อาศัยได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากการทำลาย สมดังพระราชประสงค์

พระปรีชาสามารถในการประสานประโยชน์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยให้มีการพึ่งพากันอย่างสันติ ปราศจากการรุกรานกันและกันอีกโครงการหนึ่งคือ โครงการนิคมบ้านแม่ต๋ำ ซึ่งตั้งอยู่ที่ ตำบลเสริมซ้าย อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นผืนป่าอันรกทึบ แล้วกลับกลายเป็นที่โล่งเตียนแห้งแล้ง เพราะราษฎรได้ตัดทวงผลประโยชน์จากธรรมชาติโดยไม่ยั้งคิด คือ ตัดไม้เป็นอาสิน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงชุบชีวิตให้ป่าบ้านแม่ต๋ำ ด้วยการจ้างแรงงานราษฎรในหมู่บ้านให้เป็นผู้ปลูกป่าเพื่อให้ราษฎรมีรายได้ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างจิตสำนึกให้ราษฎรรักและหวงแหนพื้นที่ต้นปลูก อันนำไปสู่การ

อนุรักษ์พืชป่า และเพื่อที่จะให้ราษฎรเลิกประกอบอาชีพด้วยการตัดไม้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้
โครงการศิลปาชีพเข้าไปยังบ้านแม่ต๋ำ มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้า ทำเครื่องจักสาน
และการทำเครื่องปั้นดินเผา ทั้งยังพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ก่อตั้งธนาคารข้าว
พร้อมพระราชทานข้าว ๑๐ เกวียนไว้ประเดิมด้วย

สืบเนื่องจากการที่ได้ทอดพระเนตรเห็นชีวิตของเกษตรกรที่ถูกคุกคามโดยภัยพิบัติต่าง ๆ ไม่
ว่าจะเป็น ภัยน้ำท่วม ภัยแล้ง หรือแม้แต่พิษผลของราษฎรถูกศัตรูทางธรรมชาติ เช่น หนอน หรือ
หนูทำลาย ทำให้ทรงทราบดีว่า คุณภาพชีวิตของบรรดาเกษตรกร และเกษตรกร ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้
ผลิตอาหารเลี้ยงคนทั้งประเทศนั้น ยังอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากอาชีพหลักเลี้ยงปากท้องนั้น ขึ้นอยู่
กับความร่วมมือจากธรรมชาติด้วย หากธรรมชาติไม่เป็นใจเสียแล้ว ก็ยากที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้
โดยปกติสุข เหตุดังกล่าวนี้ยังผลให้ราษฎรที่ประสบความลำบากวันแค้นเหล่านั้นต้องละบ้านเกิด
เมืองนอนเพื่อแสวงหากำทำกินใหม่ ประกอบอาชีพใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ การขายแรงงานใน
เมืองหลวง จนเกิดปัญหาที่ตามมาคือ ครอบครัวแตกแยก เกิดชุมชนแออัด การเอาวัดเอาเปรียบ
จากนายทุน การด้อยโอกาสทางสังคม โดยเฉพาะการด้อยการศึกษา แม้สิ้นเกล้าฯ ทั้งสองพระ
องค์จะได้พระราชทานความช่วยเหลือตามโอกาส ก็ทรงดำริว่า " การช่วยเหลือแบบนี้เป็น
การช่วยเหลือเฉพาะหน้า ซึ่งช่วยเขาไม่ได้จริง ๆ ไม่เพียงพอ " พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
จึงทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการต่าง ๆ ดังปรากฏเป็นโครงการหลวงอยู่ที่พระราชอาณาจักร
จักร เช่นการปรับปรุงพื้นที่ทำกิน พื้นที่ต้นน้ำลำธาร ในส่วนของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระ
บรมราชินีนาถเอง ก็ได้สนองพระราชประสงค์ด้วยการจัดตั้งโครงการจัดหาอาชีพให้แก่ราษฎรโดย
อาศัยวัสดุในท้องถิ่น เป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัวเกษตรกรในยามว่างจากการทำไร่ทำ
นา เป็นพระราชปณิธานที่จะอนุเคราะห์ชาวไร่ชาวนาอย่างดีที่สุด คือ ให้ชาวไร่ชาวนา ช่วยตัว
เองให้มากที่สุด

ในการจัดตั้งโครงการจัดหาอาชีพเสริมให้แก่ราษฎรนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงได้รับแรงบันดาลใจในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร คือนอกจากจะได้ทอด
พระเนตรเห็นความทุกข์ยากของราษฎรแล้ว ขณะเดียวกันก็ได้ทอดพระเนตรเห็นศิลปะ และ
หัตถกรรมไทยอันสวยงามอยู่ทั่วทุกภูมิภาค ทรงตระหนักว่า คนไทยมีฝีมือ จัก สาน ถัก ทอ วาด
ปั้น ปัก มาแต่ยุคบรรพบุรุษ หากแต่ใกล้จะเสื่อมสูญ เพราะขาดผู้สืบทอด จึงทรงมีพระราชดำริ
ให้ฟื้นฟูงานหัตถกรรมเหล่านั้น พร้อมกับทรงมีพระราชประสงค์ในการช่วยขจัดความเดือดร้อน
ของชาวไร่ชาวนาและชาวชนบท จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดสอนหัตถกรรมแทบทุกประ

เกณฑ์ราษฎร ให้มีความรู้ความชำนาญ จนสร้างงานเป็นอาชีพ มีรายได้เสริมนอกเหนือจากการสิ
 ทธิกรรม เกษตรกรรม แล้วพระราชทานชื่อโครงการว่า โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ ซึ่งต่อมาได้รับ
 กวาร์ตั้งเป็น มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อปี พ.ศ.

๒๕๑๙ โดยได้พระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนประเดิม

วัตถุประสงค์หลักของมูลนิธิศิลปาชีพ มี ๕ ประการคือ

๑. เพื่อให้มีการประกอบอาชีพเสริมผสมผสานกับอาชีพเกษตรกรรม
๒. เพื่อเพิ่มรายได้พิเศษแก่เกษตรกร และขจัดปัญหาทางเศรษฐกิจของสังคม
๓. ปรับปรุงและกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน
๔. เป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านทุกภาค

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงชื่นชมเอกลักษณ์ของศิลปหัตถกรรมไทยทุกภูมิ
 ภาค และได้ทรงสนับสนุนส่งเสริมอย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็น ผ้าจก ของอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัด
 สุโขทัย ผ้าไหมมัดหมี่ และผ้าแพรวาของชาวกูไท ผ้าฝ้ายลายขิด และผ้ายกดอก ของชาวอีสาน
 ตลอดจน ผ้าลายดอกพิกุล ผ้าลายราชวัตร และลายดอกมะลิ ซึ่งเหลือชาวใต้อยู่คนเดียวที่จะทอได้
 ก็ทรงจัดหาผู้มีความชำนาญมาถ่ายทอด ยานลิเนาซึ่งเป็นเกวียนสี่ล้อชนิดหนึ่ง ขึ้นอยู่กระจัดกระ
 กระจายทั่วไปในภาคใต้ ก็โปรดเกล้าฯ ให้นำมาสามเป็นกระบี่ เครื่องใช้ต่าง ๆ ทั้งยังทรงอนุ
 เคารพให้ส่งเสริม การทอเสื่อกก เสื่อกระจูด การแกะหนังตะลุง การทำเครื่องถมเงินถมทอง
 ต่าง ๆ อีกมาก สำหรับโครงการชาวเขา ก็ทรงให้การสนับสนุนการทำเครื่องประดับเงิน
 ผ้าลายปัก ควบคู่ไปกับโครงการหลวงในการปลูกพืชไม้เมืองหนาว เพื่อป้องกันมิให้ชาวเขาหัน
 กลับไปปลูกฝิ่น รวมทั้งเป็นการยุติวิธีการเพาะปลูกแบบทำไร่เลื่อนลอย อันเป็นการทำลายพื้นที่ดิน
 น้ำลำธารด้วย

ในบางพื้นที่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพบว่าราษฎรไม่มีความชำนาญ
 ด้านการฝีมือ จึงทรงจัดหาอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยทรงจัดหาครูจากสถานศึกษาด้าน
 ศิลปะและการช่าง ช่วยฝึกอบรม เช่น

โครงการสหกรณ์หุบกะพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ทรงหาอาชีพเสริมกลุ่มสตรีชาว
 ไร่ ให้ทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากธรรมชาติ เช่น น้ำผลไม้ ผลไม้กวน งานถักทอปานศรนาราชส์
 เช่น กระเป๋า หมวก รองเท้า เข็มขัด ผ้าทอมือจากใยพืชต่าง ๆ ที่ทำเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน
 เช่น ผ้ารองจาน ผ้าปูโต๊ะ ปลอดภัย ฯลฯ

โครงการประดิษฐ์ดอกไม้จากเศษผ้า เริ่มต้นที่นครสร้างตนเอง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
 แต่เดิมเป็นผลงานฝีมือในร่ม สำหรับแม่บ้านบางคนที่ไม่สามารถออกไปทำงานกลางแจ้งได้ ปัจจุบัน

งานดอกไม้ประดิษฐ์ได้แพร่หลายไปเกือบทุกจังหวัด

โครงการปั้นตุ๊กตาชาววัง ในพื้นที่ตำบลบางเสด็จ จังหวัดอ่างทอง ราษฎรประสบปัญหา นาแล้ง ประกอบกับทิวทัศน์ธรรมชาติมีน้อย จึงทำให้ราษฎรขาดรายได้ ทรงเห็นว่าดินเหนียว บริเวณนี้มีคุณภาพดี เหมาะแก่การปั้น จึงทรงสนับสนุนให้มีการปั้นตุ๊กตาชาววังจากดินเหนียว จำลองชีวิตและชนบทประเพณีแบบไทย เพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

โครงการเครื่องปั้นดินเผา บ้านกุดนาขาม กิ่งอำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร และที่จังหวัดลำปาง และนราธิวาส ชาวบ้านในพื้นที่แถบนี้ได้รับการฝึกอบรมจนสามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้ความประณีต ทั้งรูปทรง รูปร่าง ลวดลาย การให้สี ซึ่งรัฐบาลเห็นถึงความสำคัญและสนับสนุนให้มีการเปิดตลาดออกไปอย่างกว้างขวาง คืองาน " รุ่งสรรค์ปั้นแต่ง " เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๓๓

ในบางท้องที่ที่ราษฎรไม่มีที่ทำกิน ก็พระราชทานเงินทุนสร้างที่ก่อผ้า หากไม่มีที่ปลูกหม่อน ก็ทรงขอที่ดินแล้ง ๆ ของวัดในหมู่บ้านนั้นเอง เป็นที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ผลงานของมูลนิธิศิลปาชีพ เป็นที่แพร่หลายทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ จนรัฐบาลได้เห็นถึงคุณประโยชน์ของมูลนิธิ และประจักษ์ถึงผลงาน จึงได้รับเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐ โดยจัดตั้งเป็นกองศิลปาชีพขึ้นในสำนักราชเลขาธิการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ เพื่อสนับสนุนกิจการของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงาน มูลนิธิมีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า " The Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques for Her Majesty Queen Sirikit " มีชื่อเรียกโดยย่อว่า " The Support Foundation "

งานศิลปาชีพพิเศษในระยะแรกเริ่มตามหมู่บ้านต่าง ๆ และมีการจัดตั้งศูนย์ดำเนินงานขึ้นในบริเวณตำหนักต่าง ๆ ที่เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ สำหรับศูนย์กลางใหญ่ที่มีการฝึกอบรมศิลปาชีพแขนงต่าง ๆ เป็นการประจำ และเป็นที่จัดแสดงผลภัณฑ์ศิลปาชีพจากทั่วประเทศนั้น ตั้งอยู่ในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยทรงคัดเลือกสมาชิกกลุ่มแรก จากครอบครัวของข้าราชการบริวารมาฝึกหัดการทอจก และจักสานไม้ไผ่ ที่เด่นที่ข้าง ๆ ตึกกองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ซึ่งผู้ที่มาฝึกอบรมจะได้รับพระราชทานอาหารกลางวัน และเบี้ยเลี้ยงเป็นรายสัปดาห์ ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้คัดเลือกสมาชิกเพิ่มจากครอบครัวของราษฎรที่มีฐานะยากจนทั่วประเทศ เมื่อสถานที่เดิมไม่เพียงพอจึงทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และทรัพย์สิ้นส่วนพระมหากษัตริย์อีกจำนวนหนึ่ง มาก่อสร้างอาคารศิลปาชีพขึ้นที่บริเวณข้างตึกที่ทำการกองราชเลขาธิการในพระองค์ฯ

ต่อมาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชประสงค์จะจัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพ
ในพื้นที่ใหม่ ไม่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก เพื่อฝึกอบรมเกษตรกรในภาคกลางให้เรียนรู้งาน
ศิลปาชีพยามว่างจากการประกอบกิจการ ขณะเดียวกันก็สามารถใช้เป็นส่วนพลุกชาติและสถาน
ที่อนุรักษ์ธรรมชาติ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เรื่องศิลปวัฒนธรรมไทย
ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนของประชาชนด้วย ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จึงได้จัดตั้งขึ้นใน
พ.ศ. ๒๕๒๓ จวบจนปัจจุบัน การฝึกอบรมของศูนย์ศิลปาชีพบางไทรได้ขยายตัวอย่างกว้าง
ขวางถึง ๒๒ แผนก ซึ่งรวมศิลปะ และทักษะวิชาชีพหลายหลากแขนง คือ

๑. แผนกเขียนลายไทย	๑๒. แผนกปั้นตุ๊กตา และผลไม้
๒. แผนกสอดย่านลิเภา	๑๓. แผนกปั้นและหล่อทองเหลือง
๓. แผนกจักสานไม้ไผ่ลายฉัตร	๑๔. แผนกสานผักตบชวา
๔. แผนกทอผ้าลายตีนจก	๑๕. แผนกช่างเคลือบหนัง
๕. แผนกทอผ้าไหม	๑๖. แผนกเครื่องเรือนทอ
๖. แผนกตัดเย็บเสื้อผ้า	๑๗. แผนกเป่าแก้ว
๗. แผนกช่างไม้	๑๘. แผนกช่างสี
๘. แผนกช่างเครื่องดนตรี	๑๙. แผนกเซรามิกส์
๙. แผนกช่างดอกไม้ประดิษฐ์	๒๐. แผนกปักผ้า
๑๐. แผนกขนมไทย	๒๑. แผนกเกษตรกรรม
๑๑. แผนกถักนิตติ้ง	๒๒. แผนกศิลปประดิษฐ์

แม้ว่ากิจการของมูลนิธิศิลปาชีพ จะประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ให้มีอาชีพเสริม และมีรายได้เพิ่มขึ้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถก็ได้ทรงหยุดไว้เพียงนั้น หากแต่ทรงพระราชทานคำแนะนำ ความช่วยเหลือ แก่สมาชิกศิลปาชีพโดยตลอด ทุกครั้งที่ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรกิจการศูนย์ศิลปาชีพในท้องที่ต่าง ๆ จะทรงตรวจคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่สมาชิกลำมาส่ง รวมทั้งพระราชทานคำแนะนำและคำชมเป็นกำลังใจ บางครั้งก็จัดให้มีการประกวดผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ทอ และพระราชทานรางวัลด้วยพระองค์เอง

ในการตรวจคุณภาพผ้ามัดหมี่ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถนั้น จะทอดพระเนตร ชื่อ อายุ บ้านเลขที่ ของคนทอ ซึ่งติดไว้ที่ผ้า ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ นางสนองพระโอษฐ์ ได้เล่าถึงวิธีการเก็บข้อมูลงานว่า " ... ทอดพระเนตรเสีจก็รับสั่ง เอ้า! ลงไว้ พระองค์ท่านทรงเรียกว่า เอ็นไซโคลพีเดีย นางชื่อนี้ อายุเท่านี้ ทำลายละเอียดได้สวย

งามมาก อีกคนหนึ่งคนนั้นทำสีเงินแวววาวมาก เพราะงั้น เมื่อต้องพระประสงค์อะไร อย่าง
ไร ก็เปิดเอ็นไซโคลป์เดีย... "

นอกจากจะทรงเป็น " แม่งาน " ของมูลนิธิศิลปาชีพแล้ว ยังทรงรับเป็นพระราชภาวะใน
การประชาสัมพันธ์งานศิลปาชีพให้เป็นที่รู้จักอีกด้วย กล่าวคือ ทรงโปรดฉลองพระองค์ที่ตัดเย็บด้วย
ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าแพ้วา ผ้าทอศรีสีหนาดีย ทั้งยังทรงเชิญชวนพระราชบิดา และบรรดาศัตรไทย
ให้หันมาใช้เครื่องเงิน ทนาก กระเป๋าย่านลิเภา แม้เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนินยังต่างประเทศ
ก็ทรงฉลองพระองค์ผ้าไทย ที่ตัดเย็บอย่างประณีตงดงาม เป็นที่ชื่นชมแก่บรรดาชาวต่างชาติ
ยิ่งไปกว่านั้น ทรงที่ระลึกที่พระราชทานแก่บุคคลต่าง ๆ นั้น ก็โปรดเลือกผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพที่
แสดงความเป็นไทย และมีความงดงาม เช่น หีบบุหรีกรมทอง เครื่องเบญจรงค์ หีบคร่ำเส้นเงิน
เส้นทอง ถาดเรือสุพรรณหงส์ กรอบรูปคร่ำทอง เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพจึงเป็นที่รู้จักอย่าง
แพร่หลายทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีราษฎรได้รับประโยชน์จากโครงการของมูลนิธิ
ศิลปาชีพมากมาย ราชได้จากกรจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ทรงให้นำเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการสร้าง
งานและขยายการผลิต และเมื่อกิจการดีขึ้นเป็นลำดับ ก็โปรดเกล้าฯให้หาอาสาสมัครมาถ่ายทอด
วิชาต่าง ๆ มากขึ้น

และในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเปิดงาน
โครงการมรดกสิ่งทอของเอเชีย : หัตถกรรมและอุตสาหกรรม ณ ศาลาธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ใหม่ เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ นายเฟลเคอริโก มาฮอร์ ผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโก
ได้ทูลเกล้าฯถวาย เหรียญทองโบโรบูดูโร (UNESCO Borobudur Medal Award)
เฉลิมพระเกียรติ และได้กราบบังคมทูลสดุดีพระเกียรติคุณตอนหนึ่งว่า

" พระราชกรณียกิจของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทที่ทรงมีต่องานศิลปาชีพหัตถกรรมนั้น นอก
จากจะเป็นการฟื้นฟูชีวิตแก่ผู้ยากไร้แล้ว ยังช่วยให้ช่างฝีมือทั้งหลายมีรายได้ส่นมาเสมอ ซึ่ง
หากปราศจากพระมหากรุณาธิคุณของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว งานศิลปหัตถกรรมเหล่านี้คงจะ
สูญสิ้นไป จึงนับได้ว่า ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงพัฒนางานศิลปาชีพอย่างสมบูรณ์ ตรงกับ
วัตถุประสงค์ขององค์การศึกษาวិชาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ที่ได้ดำเนินมาทั่ว
โลก คือการส่งเสริมพัฒนาการของประเทศตามแนวทางวัฒนธรรม เป้าหมายที่มีร่วมกันคือ
การที่จะทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ มีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และสามารถพัฒนาอย่างต่อ
เนื่อง เป็นคุณประโยชน์แก่มวลชน "

สุขภาพพลานามัย ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทรงให้ความสำคัญมาโดยตลอด เพราะโรคภัยไข้เจ็บ

นับเป็นอุปสรรคกรรจ์ที่ขัดขวางการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข ทุกครั้งที่โดยเสด็จพระราชดำเนิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรทั่วทุกภาค จะทรงจัดหน่วยแพทย์ให้มาตรวจ รักษาคนไข้ทั้งก่อนและในเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินถึง เมื่อถึงเวลา จะเสด็จเยี่ยมราษฎรที่ป่วย และทรงอำนาจการรักษาพยาบาลด้วยพระองค์เอง ทรงซักถามประวัติคนไข้ และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นค่ารักษาพยาบาล

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงฝึกฝนข้าราชการบริวาร และนางสนองพระโอษฐ์ ให้ทำงานร่วมกับแพทย์พระราชทาน และแพทย์อาสาด้วย คือมีหน้าที่สัมภาษณ์ผู้ป่วย โดยใช้คำพูดที่สุภาพ ใช้เวลาน้อย ใช้แต่เพียงเท่านั้น คณะนางสนองพระโอษฐ์เหล่านี้ยังต้องทำหน้าที่เป็น "เภสัชกรจำเป็น" คอยจัดหาพระราชทานตามใบสั่งของแพทย์อีกด้วย

ทรงเป็นธุระในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่จำเป็นต้องรับการรักษาพยาบาลในระยะยาว คือ ทรงรับเป็นผู้ป่วยในพระบรมราชานุเคราะห์ ส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ ประจำจังหวัด ประจำภูมิภาค หรือส่งเข้ากรุงเทพฯ แล้วแต่กรณี ในการนี้จะพระราชทานค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และค่ารักษาพยาบาลโดยตลอด ระหว่างเข้าพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ก็โปรดเกล้าฯ ให้นางสนองพระโอษฐ์ และข้าราชการบริวาร นำข้าวของเครื่องใช้ไปเยี่ยมเป็นประจำ เมื่อผู้ป่วยได้รับการตรวจรักษาแล้ว ก็จะส่งกลับภูมิลำเนา และรับมาตรวจเป็นระยะตามที่แพทย์นัดไว้ ถ้าผู้ป่วยถึงแก่กรรม ก็จะพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์จัดการศพให้

ในระหว่างที่ผู้ป่วยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงตระหนักว่า ครอบครัวของผู้ป่วยย่อมประสบกับปัญหาเดือดร้อนในการดำรงชีพ เพราะขาดแรงงานไปส่วนหนึ่ง อีกทั้งยังต้องเสียเวลาทำงานไปเยี่ยมผู้ป่วยด้วย ความที่ทรงเข้าพระทัยในความลำบากของญาติผู้ป่วยเอง จึงพระราชทานเงินให้ญาติผู้ป่วยส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระในครอบครัว ทั้งยังทรงขอให้ทหารตำรวจในท้องที่นั้น ๆ รับเป็นธุระในการช่วยเหลือราษฎรที่ประสบความลำบากในระหว่างที่หัวหน้าครอบครัวป่วยด้วย

หากทรงทราบว่า ครอบครัวใดยากจนเพราะมีบุตรมาก และไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรให้มีความสุขภาพสบายพอควรแก่สภาพได้ ก็จะทรงรับเด็กมาไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ แม้เด็กเหล่านั้นบางคนจะมีสมองไม่สมบูรณ์ รวมถึงเด็กที่มีความพิการทางกาย ก็ทรงห่วงใยให้ได้รับการช่วยเหลือจากมูลนิธิช่วยคนตาบอด คนหูหนวก และคนปัญญาอ่อนในพระบรมราชานุเคราะห์อย่างเต็มที่ เพราะทรงถือว่า บุคคลเหล่านี้ควรได้รับความรัก ความเอาใจใส่ มีสิทธิเท่าเทียมคนอื่นในสังคม และยังควรได้รับการศึกษาวิชาการต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพื่อไม่ให้เป็นการแก่สังคม ผู้พิการหลายคนได้เข้าเป็นสมาชิกมูลนิธิศิลปะ พิภพต่าง ๆ จนมีความรู้

ความชำนาญไม่แพ้คนปกติ ได้เป็นที่ประจักษ์กันมานานักต่อนักแล้วว่า ผู้พิการบางคนสามารถเข้า่าน
ลิเหาะได้ประณีตละเอียดอ่อนอย่างไม่น่าเชื่อ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่เสวยอยู่เสมอมว่า
ถึงแม้จะเป็นคนพิการ แต่ก็เป็นคนป็นเต็มตัว

นอกจากงานศิลปาชีพ ที่ทรงฝึกสอนให้ราษฎรทำในเวลาว่างจากการประกอบกิจกรรมแล้ว
โครงการอาชีพเสริมอื่น ๆ ก็ประสบความสำเร็จเช่นกัน เช่น การศึกษาเพาะเลี้ยงกุ้งก้ามกราม
ที่ศูนย์ศิลปาชีพ บางไทร ทรงรับซื้อกุ้งที่เพาะเลี้ยงนั้น และทรงปล่อยลงในแม่น้ำเจ้าพระยา บริ
เวณศูนย์ศิลปาชีพนั่นเอง จากนั้น กรมประมงก็ได้นำพระราชดำริดังกล่าวไปทดลองทำดู ก็ได้พันธุ์
กุ้งที่ดี มีขนาดใหญ่ และได้นำมาปล่อย ณ บริเวณเดิม ๒-๓ ปีต่อมา แม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณ
ศูนย์ศิลปาชีพ บางไทร ก็ชุกชุมไปด้วยกุ้งก้ามกราม และชาวบ้านแถบนั้นก็สามารถจับมาเป็นอาหาร
และ เพาะเลี้ยงเป็นอาชีพได้อีกทางหนึ่ง กุ้งพันธุ์ดังกล่าวจึงได้รับการขนานนามว่า กุ้งสมเด็จพระ
เจ้า

เมื่อหลายปีก่อน ชาวบ้านที่เลี้ยงหอยมุกจากต่างประสพปัญหาหอยมุกขาดแคลน จึงทรงให้กำ
ลังใจแก่นักวิทยาศาสตร์ของกรมประมงในการเพาะเลี้ยงหอยมุกจากที่มีคุณภาพ จนกระทั่งปี พ.ศ.
๒๕๓๕ ศูนย์พัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งทะเล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ก็ได้ลูกหอยมุกรุ่นแรก
จำนวน ๓๐,๐๐๐ ตัว ซึ่งมีขนาดใหญ่ และสามารถให้มุกที่มีคุณภาพดี สามารถให้ประชาชนใช้เพาะ
ขยายพันธุ์ต่อไปได้ ที่จังหวัดภูเก็ต การเพาะเลี้ยงมุกจากหอยมุกพันธุ์นี้ได้มุกขนาดใหญ่มีเส้นผ่าศูนย์กลางถึง ๑ นิ้ว และบริษัทมุกแห่งญี่ปุ่น ได้ตั้งชื่อมุกชนิดนี้ว่า Queen of Thailand เพื่อ
เป็นการเฉลิมพระเกียรติด้วย

" เมืองใดไม่มีทหาร เมืองนั้นไม่นานเป็นข้า " กลอนหกของพระมหาธีรราชเจ้า
บาทนี้ ก็นความลึกซึ้งถึงบทบาทของทหารหาญ ตำรวจ และพลเรือนอาสาสมัครที่ปฏิบัติราช
การอยู่ตามชายแดน บุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ที่ยอมเสียสละเพื่อชาติ ปกป้องผืนแผ่นดินไว้ให้ลูกหลาน
โดยมิได้ย่อท้อต่อภาระอันหนักหน่วง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้โดยเสด็จพระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จผู้กล้าเหล่านี้ล้นบ้นอศรั้ง เมื่อทรงทราบว่า พื้นที่ใดมีผู้ก่อการร้าย
คุกคามสวัสดิภาพของราษฎร ทั้งสองพระองค์ก็จะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร และทหารตำ
รวจที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ ณ ที่นั้นโดยถ้วน

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมผู้กล้าหาญที่ชายแดนนั้นจะพระราชทานเครื่องอุปโภค บริ
โภค อุปกรณ์ทางการแพทย์ และยารักษาโรค พร้อมทั้งพระราชทานอาหารที่จะบำรุงร่างกายแก่
ทหารป่วยด้วย และสิ่งที่เป็นเครื่องบำรุงขวัญพวกเขาเหล่านั้นก็คือพระราชดำรัสปลุกปลอบประโลม
ใจให้มีความกล้าใจเข้มแข็ง และหมั่นรักษาตัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถยังทรงแสดง

ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวให้เป็นที่ประจักษ์ ไม่ว่าสถานการณ์ชายแดนจะรุนแรงเพียงใด หากทรง
 นบพทวารบาดเจ็บ จะทรงช่วยลำเลียงทวารบาดเจ็บกลับมาที่ฐาน และส่งไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล
 บาลต่อไป ทรงมีพระสติอยู่ตลอดในระหว่างดำเนินการช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นการเตรียมรถนำตัด
 การติดต่อแพทย์ พระราชภารกิจในการช่วยเหลือทหารหาญนี้ทำให้ต้องทรงอดพระกระยาหารเสี
 หลายครั้ง ด้วยเป็นภาวะเร่งด่วนฉุกเฉิน

ย้อนหลังกลับไปในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ประเทศไทยส่งทหารเข้าร่วมสงครามเวียดนาม มี
 ทหารบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ล้นเกล้าทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมทหารตำรวจตระ
 เวณชายแดน ทรงพบว่า หน่วยทหารไม่มีความพร้อมในด้านความช่วยเหลือ สมเด็จพระนางเจ้าฯ
 พระบรมราชินีนาถจึงทรงตั้งแผนกทหาร ประสานงานกับโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า โรงพยาบาล
 ตำรวจ โรงพยาบาลทหารผ่านศึก โรงพยาบาลพระปิ่นเกล้า และติดต่อกับนักสังคมสงเคราะห์
 ของโรงพยาบาล เข้าช่วยเหลือภาวะวิกฤตดังกล่าว อีกทั้งพระราชทานอาหารไปสมทบ ส่วน
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงส่งเสริมด้านการทำกายภาพบำบัด สำหรับทหารที่เจ็บป่วย
 ตลอดระยะเวลาดังกล่าว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ พระ
 ราชโอรส พระราชธิดา และนางสนองพระโอษฐ์ ไปเยี่ยมเยียนทหารเหล่านั้นด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงก่อตั้ง มูลนิธิสายใจ
 ไทย ขึ้น โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นองค์ประธาน งาน
 ของมูลนิธิคือ มีกิจวัตรให้ทหารที่พิการ รับทหารป่วยเข้าในพระบรมราชานุเคราะห์ โดยประสาน
 งานกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรมอาชีวศึกษาในเรื่องการสอนอาชีพ ทั้งยังประสานงาน
 งานกับหน่วยราชการเพื่อขอสิทธิบำเหน็จบำนาญให้กับเหล่าทหารตำรวจที่อาจกลับเข้ารับราชการ
 ได้อีกเพราะทุนผลาน

วีรของชาติที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษาอธิปไตย ถึงแม้จะอยู่ไกลจากพระเนตรพระกรรณ ไกล
 จากเมืองหลวง ไกลจากความสะดวกรสบายทั้งปวง แต่พวกเรามีได้อยู่ไกลเกินกว่าที่น้ำพระราช
 ฤทัยแห่งความกรุณาจะแผ่อแผ่ไปถึงเสมอ

โคลงของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทหนึ่งมีว่า " ความรู้คู่เปรียบด้วย
 ก้าวดัง กวางเสีย " หมายความว่า ผู้มีความรู้ มีสติปัญญา ชื่อนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้
 เพราะความรู้ถือเป็นเสบียงชีวิต ที่ติดตัวไปจนตลอด ไม่มีใครสามารถลักขโมยไปได้ สมเด็จ
 พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงปรารถนาที่จะเห็นพสกนิกรชาวไทย สามารถอ่านเขียนได้
 แม้ในระดับมูลฐาน เพื่อที่จะได้ใช้เป็นสื่อกลางในการแสวงหาความรู้ทางทักษะวิชาชีพ และปรับ

ตัวให้ทันโลกได้ หากมีใจรักที่จะศึกษาต่อไป ก็สามารถเข้าศึกษาในระบบการศึกษานอกโรงเรียน ด้วยเหตุนี้ เขาชนไก่ " แว " ว่าจะเอาดีทางการศึกษาได้ ก็จะได้รับพระราชทานทุนจุนเจือ การศึกษา เป็นนักเรียนทุนพระราชทานของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

นักเรียนทุนพระราชทานทุกคนจะมีทะเบียนประวัติส่วนตัว พร้อมด้วยข้อมูลทางการศึกษา เมื่อรับพระราชทานเงินทุนทุกครั้ง จะต้องมียจดหมายรายงานผลการศึกษา เล่าทุกข์สุขของตน และครอบครัวว่าที่แผนกนักเรียน กองราชเลขาธุการในพระองค์ฯ ซึ่งทรงมอบหมายให้เป็นหน่วยงาน ที่มีหน้าที่ดูแลนักเรียน ช่วยแก้ปัญหา สร้างกำลังใจในการเรียน และมีการประชุมอบรมเป็นระยะๆ เพื่อติดตามผลการเรียนด้วย

ทุนการศึกษาที่พระราชทานนั้นมีได้ตั้งเงื่อนไขไว้ว่า จะพระราชทานแก่คนเก่ง หรือไม่เก่งเป็น การเฉพาะ หากแต่ทรงจุนเจือเพื่อแม่โดยความเหมาะสม สำหรับนักเรียนศิลปะก็พระราช ทานทุนการศึกษาด้วยเช่นกัน

สำหรับการศึกษาในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญ การคมนาคมที่ไม่สะดวก ทำให้ข่าวสาร และการศึกษอันทันสมัยไม่สามารถเดินทางเข้าไปได้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึง ทรงสร้าง ศาลารวมใจ ในปี พ.ศ.๒๕๑๙ เป็นเรือนที่สร้างขึ้นแบบง่าย ๆ โดยวัสดุท้องถิ่น ใช้เป็นที่เก็บหนังสือ และวารสารการงานอาชีพซึ่งพระราชทานไว้ ศาลารวมใจที่เป็นต้นแบบ ได้ แก่ ศาลารวมใจที่บ้านลาด ที่ขุนคง ที่สหกรณ์คนไร่าว ที่บ้านวัดจันทร์ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตจังหวัด เชียงใหม่ และที่วัดพระนุทธ อ่าเกอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

ทรงเลือกชาวบ้านในท้องถิ่น ๓-๕ คน เป็นผู้ดูแล และทำหน้าที่เป็นบรรณารักษ์ คอยทำ สถิติหนังสือ สถิติคนมารับบริการ และทำจดหมายตอบรับจดหมายจากกองราชเลขาธุการในพระ องค์ฯ โดยชาวบ้านที่มาร่วมงานในศาลารวมใจนี้ จะได้รับพระราชทานเงินเดือนด้วย

กิจกรรมอื่น ๆ ที่จัดขึ้นในศาลารวมใจ คือ โครงการอบรม หมอหมู่บ้าน เพื่อให้ ชาวบ้านมีความรู้ในเรื่องสุขภาพขั้นมูลฐาน สามารถใช้ยาสามัญประจำบ้าน ทำแผลปฐมพยา บาล และเลี้ยงเด็กไม่ให้ขาดอาหารด้วยการให้อาหารพื้นฐาน แต่ถุกวิธี นอกจากนี้ยังพระราช ทานยาสามัญประจำบ้านมาไว้บริการในศาลารวมใจเช่นกัน

ผู้มารับบริการของศาลารวมใจยังจะได้รับความรู้จากภาพส่งเสริมการศึกษาที่ติดอยู่ตามข้าง ฝา เช่น ภาพศิลปะวัตถุโบราณสถาน สถานที่น่าสนใจในต่างประเทศ บางครั้งสมเด็จพระนาง เจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ก็จะทรงนัดชาวบ้านมาสอนหนังสือที่นี้ ทรงจัดให้มีเจ้าหน้าที่จัดทำสื่อ การสอนเป็นสมุดภาพ และภาพโปสเตอร์ นอกจากนี้ยังใช้เป็นที่ทำงานของกลุ่มสมาชิกศิลปะ ี่นี้ด้วย ประโยชน์อีกประการหนึ่งคือ เป็นที่สังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดของชาวบ้าน ชาวอิที่มีหู

คาถาว่างขวาง ศาลารวมใจจึงเป็นศาลาอเนกประสงค์เพื่อการศึกษา และพัฒนาความคิดสติปัญญาของราษฎร นอกจากจะเป็นที่ "รวมใจ" ของราษฎรในท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นที่ "รวมใจ" พลศกนิกร และล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ เข้าไว้ด้วยกันอีกสถานหนึ่ง

ครั้งหนึ่ง เมื่อมีนักข่าวชาวอเมริกันทูลถามสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถว่า ทรงภูมิใจในสิ่งใดมากที่สุดในชีวิต ทรงตอบโดยไม่ลังเลพระทัยเลยว่า " I'm proud to be a mother. " ซึ่งคงไม่ผิดจากความเป็นจริงนัก เพราะพระราชภารกิจในฐานะที่ทรงเป็น "แม่" ของพระราชโอรส และพระราชธิดาทั้ง ๕ พระองค์นั้น ทรงปฏิบัติและถึงพร้อมอย่างสมบูรณ์ และมีค่ายิ่งสมดังที่ทรงภูมิใจพระทัย ทรงสามารถแบ่งสรรเวลาในการปฏิบัติพระราชภารกิจในฐานะ "แม่ อยู่หัว " และ " แม่ของลูก " ได้อย่างลงตัว

หากจะถามว่า พระราชภารกิจในฐานะ " แม่ " ของเจ้าฟ้าทั้ง ๕ พระองค์นั้น มีส่วนอย่างไรในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เราทั้งหลายจะต้องพิจารณาว่าทุกละห่อม ชายหญิงทั้งสี่พระองค์ ที่ได้รับการขัดเกลาจากพระราชมารดานั้น มีพระราชจริยาวัตรทั้งงดงาม และได้ทรงกอปรคุณงามความดี สร้างคุณูปการแก่แผ่นดินมากเพียงไร และคำตอบที่ได้ก็คือทุกละห่อม ทั้งสี่พระองค์นั้นทรงเป็นกำลังสำคัญของทุกลม่อมพ่อ และสมเด็จพระแม่ ในการสร้างความสมบูรณ์พร้อมสู่ขีดทุกขันธ์ของอาณาประชาราษฎร์ มาโดยตลอด

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเอาพระทัยใส่ในการอบรมพระราชโอรสและพระราชธิดาเป็นอย่างมาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าว่า เมื่อยังทรงพระเยาว์ สมเด็จพระแม่ของพระองค์จะกวาดหินเรื่องการศึกษาของลูก ๆ ทุกคน ทรงสอนให้ท่องศัพท์ภาษาอังกฤษ และพระราชทานเงินรางวัล หากทรง " ทดสอบ " ผ่าน ทรงปลูกฝังให้สนใจฝึกฝนในบรรพบุรุษศาสนา คือ ทรงสอนให้สวดมนต์ โดยใช้ภาษาไทยธรรมดา ๆ ในยามว่างจะทรงอ่านหนังสือพระราชทาน ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องราวจากพุทธประวัติ ตำนานทางประวัติศาสตร์ และเรื่องราวจากวรรณคดี

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงอบรมให้พระราชโอรส พระราชธิดา มีความสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย ว่าถึงถึงหน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติ มิใช่ว่างตัวเป็นเจ้าพระยศนายพระคุณของราษฎร โดยให้ทุกละห่อมทุกพระองค์ได้มีโอกาสตามเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎร เพื่อเรียนรู้ชีวิตที่ต้องดิ้นรนในการหาเลี้ยงชีพ ทั้งยังทรงสอนมิให้หลงใหลในความสุขสบายส่วนตัวอีกด้วย ดังที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงบรรยายว่า " ตอนเสด็จหัวหิน มีพวกชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเก็บเปลือกหอยตัวเล็ก ๆ เช่นหอยทับทิมมาขายในตลาด ก็ทรงลอง

ให้พวกเราเก็บ เพื่อจะให้ทราบว่า กว่าพวกชาวบ้านจะเก็บเปลือกหอยจนได้จำนวนเท่าที่ชายใต้
นั้น จะต้องเหนื่อยมากแค่ไหน "

ในช่วงปีใหม่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงจัดงานเลี้ยงพระราชทาน
แก่คนพิการ และเด็กกำพร้า ในการนี้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระราชโอรสและพระราชธิดา มีหน้าที่
ที่บริการเลี้ยงดูแขกด้วยการเดินบริการอาหาร และพูดคุยทักทายกับแขกเหล่านั้น จุดประสงค์ก็เพื่อ
ให้เป็นเครื่องเตือนใจว่า " ชีวิตเราลำบากน้อยกว่าเขา ถ้ามีอุปสรรคอะไรบ้างก็ควรอดทนให้ได้ "

เมื่อพระราชโอรส และพระราชธิดาจำเริญพระชันษาขึ้น ก็ทรงให้ออกเยี่ยมราษฎรเพื่อเป็น
การ " ดูงาน " และ " ฝึกงาน " ไปด้วยในตัว ทรงถ่ายทอดแนวพระราชดำริ และแนว
ทางปฏิบัติในการช่วยเหลือราษฎรอยู่เสมอ เช่น " คนที่มาขอความช่วยเหลือเรานั้น เป็นคน
ยากจน จะต้องรีบช่วยเหลือเขาทันที จะไปรอเอาไว้อ่อนไม่ได้ ตัวเราเองรอก็กิน เราจึง
ไม่รู้สึก "

ผลจากการที่ทรงอบรมเลี้ยงดูพระราชโอรส และพระราชธิดาให้มีความสมดุลในการเรียนรู้
ทั้งหลักวิชาการ และหลักปฏิบัติ มีคุณธรรม มีจิตใจเมตตากรุณา เป็นพลเมืองดี มีศิลปะ และ
มีร่างกายที่แข็งแรงนี้เอง ทำให้ในปัจจุบัน เราได้มีโอกาสเห็นสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรง
บำเพ็ญพระราชกรณียกิจสนองคุณแผ่นดิน ในการจัดทุกขบำรุงสุขให้พสกนิกรชาวไทย เช่น กองทุน
เพื่อพัฒนาเด็กในชนบท โครงการอาหารกลางวัน ของสมเด็จพระเทพรัตนฯ ราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา บ้านวลัยรักษ์ ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เป็นต้น

ด้วยเหตุที่ทรงอบรมสั่งสอนพระราชโอรส พระราชธิดาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และร่วมสร้าง
ประโยชน์ให้แก่แผ่นดินนี้เอง ความเป็น " แม่ " ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึง
เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานชีวิตของพสกนิกรบนแผ่นดินไทยด้วยประการฉะนี้

ในฐานะที่ทรงดำรงตำแหน่ง สภานาธิกาสภาภาษาไทย ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ
มากมายในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ด้วยพระราชหฤทัยที่เป็นกุศล ทรงใส่พระทัยคือชีวิตของแม่
และเด็ก ทรงแนะนำว่า หน้าที่ของสตรี คืออบรมบุตรให้เป็นประชากรที่ดี และการอบรมบุตรธิดา
ให้มีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเมื่อเด็กโตขึ้นจะได้ใช้ความรู้ความสามารถของตน
ให้เป็นประโยชน์แก่สังคม และชาติบ้านเมือง ซึ่งหน้าที่ของแม่ที่ดีนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถก็ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นต้นแบบแก่บรรดาสตรีไทยทั้งมวลอยู่แล้ว

ส่วนชีวิตของเด็กกำพร้า นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระ

บรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ แก่สภาภาษาเพื่อสร้างตึกวิทยาลงกรณ์ ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เพื่อใช้เป็นสถานที่สงเคราะห์เด็กกำพร้า ทรงจัดให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสเรียนหนังสือ และฝึกงานด้านศิลปอาชีพเมื่อเจริญวัยขึ้น จุดประสงค์ก็เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้ในภายหลัง และเพื่อให้เด็กมีสุขภาพจิตดี มีใจไม่ในสิ่งต่ำงาม เด็ก ๆ เหล่านี้จึงได้เรียนพุทธศาสนาจากแม่ชีเป็นกิจวัตรด้วย

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงยึดมั่นอยู่ในหลักภาษา ๗ ประการคือ มนุษยธรรม ความไม่ลำเอียง ความเป็นกลาง ความเป็นอิสระ การบริการอาสาสมัคร ความเป็นเอกภาพ และความเป็นสากล กล่าวคือ ทรงปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนในประเภทศ ทรงแปรเทาททุกขเมื่อมีภัยพิบัติ หรือโรคระบาด เช่น เมื่อทรงพบว่าประชาชนในภาคใต้ประสบปัญหาภัยธรรมชาติบ่อย ก็พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์ พระองค์อื่น ๆ จำนวน ๓ ล้านบาท เป็นเงินทุนประเดิมเพื่อสร้างสถานีกาชาดประจำภาคได้

พระราชกรณียกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสภาภาษาไทยคือ ทรงฟื้นฟูเหล่ากาชาดจังหวัดขึ้นทั่วประเทศในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เพื่อจะได้ดูแลประชาชนได้อย่างทั่วถึง และเปิดโอกาสให้ผู้มีจิตกุศลในต่างจังหวัดทุกภูมิภาคสามารถร่วมสร้างกุศลเป็นแบบอย่างแก่กัน ทรงสนับสนุนกิจการศูนย์ดวงตาด้วยทรงเห็นว่า การให้ทานอวัยวะเป็นการเสียสละอย่างใหญ่หลวงและแสดงถึงความเป็นผู้มีจิตใจเจริญ นอกจากนี้ยังพระราชทานแนวพระราชจรรยาในการบริหารแก่ผู้บริหารงานของสภาภาษาด้วย คือ ให้ทำตัวเป็นที่น่าเชื่อถือ ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วน ตรงต่อภาระหน้าที่ ตรงต่อตัวเอง ตรงต่อผู้อื่น ตรงต่อประโยชน์ส่วนรวม ตรงต่อเหตุต่อผล และความถูกต้อง

นำพระทัยของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มิได้ห่อหุ้มเฉพาะพลสกนิกรชาวไทยเท่านั้น หากยังแผ่เผื่อแผ่เจือจานแก่บรรดาชาวต่างชาติต่างภาษาที่ประสบเคราะห์กรรมด้วย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เกิดสงครามขึ้นในประเทศกัมพูชา ประชาชนชาวเขมรอพยพเข้ามาตามจังหวัดชายแดนของไทย เช่น ตราด จันทบุรี ปราจีนบุรี ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ สถานการณ์วุ่นวายและร้อนระอุยิ่งขึ้น ชาวเขมรอพยพเข้ามาในชายแดนไทยอีกระลอก ผู้อพยพเหล่านี้อยู่ในสภาพที่อดอยาก ที่อยู่อาศัยแคบสกปรก และในขณะนั้นยังไม่มีหน่วยงานใดทั้งในและนอกประเทศให้ความช่วยเหลือเลย ผู้ว่าราชการจังหวัดตราดในขณะนั้น ได้ขอความช่วยเหลือมาซึ่งสภาภาษาไทย ทั้งนี้ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงทราบ ก็โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเจ้าหน้าที่ที่กรุงเทพฯ ให้ความช่วยเหลือโดยด่วน มีการลำเลียงสิ่งของจำเป็นให้แก่ผู้อพยพ เช่น เกล็ด นมผง ข้าวสาร เสื้อผ้า ผ้าผืนผืน และเครื่องปั้นไฟ เป็นต้น

สถานที่ปรากฏแก่พระเนตรสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถนั้น ทรงบรรยายว่า

" ภาพชาวเขมรบ้านแตกเมืองล่มที่เห็นอยู่ต่อหน้าฉัน เป็นภาพที่จะประทับใจอยู่ในความทรงจำ ของฉันไม่มีวันลืมเลือน พวกเขานอนอยู่บนพื้นดินและ ๆ ท่ามกลางแดดร้อนเปรี้ยง แต่ละก้าวที่ฉัน เดินตรวจตราดูสภาพผู้ลี้ภัย ยังต้องคอยระมัดระวังมิให้เหยียบไปบนคนที่หนึ่งนอนระเกะระกะ และ เสบียงอาหารที่เขาหวงติดตัวมาด้วยคือปลาตัวเล็ก ๆ ที่วางทิ้งแฉดอยู่ลະไปกับกองลุงจาระ..."

ทรงอำนาจการพูดที่ลบลบภัยสำหรับเป็นที่ทำการของแพทย์ พร้อมกับนั้นทรงตั้งบริเวณดังกล่าวเป็น ศูนย์สภากาชาดเขาล้าน และโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการบริวาร และเหล่าอาสาสมัครหมื่นเวียนกันไป ปฏิบัติการสงเคราะห์ ทรงให้มีการดำเนินการเรื่องที่ดิน และสรรหาบุคลากร มีการประสาน งานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน เช่น กรมชลประทาน ดำเนินการก่อสร้างอาคาร สร้างฝายน้ำ กรมนาวิกโยธิน ดูแลความสงบเรียบร้อย กองบรรเทาทุกข์ สภากาชาด ทำหน้าที่ จัดหน่วยแพทย์เพื่อรักษาคนเจ็บไข้ นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจาก หน่วยงาน โคเออร์ (องค์การคาทอลิกเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย)

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงนางงานศิลปะขึ้นมาฝึกสอนแก่ชาวเขมรอพยพ เพื่อให้สามารถเลี้ยงชีพได้ จะได้ไม่เป็นภาระแก่รัฐบาลไทยมากนัก และถ้าได้กลับสู่มาตุภูมิหรือไป ตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศที่สาม ก็สามารถนำเอาความรู้ทางศิลปะไปประกอบอาชีพได้

ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จัดกวรศึกษาให้แก่ เยาวชนเขมรด้วย โดยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนสอนภาษาไทย ให้แม่ชีคาทอลิก สอนภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ในการให้ศึกษาอบรมเยาวชนเขมรนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราช สุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเน้นเรื่องระเบียบวินัยมาก โดยใช้การฝึกอบรมแบบลูกเสือ เพื่อให้เยาวชนเหล่านี้ได้เป็นประชากรที่มีคุณภาพของประเทศกัมพูชาสืบต่อไป

แม้จะมีเสียงคัดค้านในขณะนั้นว่า ไทยไม่ควรให้ความช่วยเหลือเขมร ซึ่งเคยเข้ามาทำการทารุณในหมู่บ้านไทย ก็ทรงมีพระราชดำรัสตอบโดยอ้างหลักพระพุทธศาสนา และอุดมการณ์ของกาชาด คือ ให้โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง หมายถึง ไม่ยึดติดเรื่องชาติ ศาสนาและอุดมการณ์ทางการเมือง ทรงถือคติว่า " **ในโลกเรากูวันนี้ ถ้าจะมีแต่ผู้ทอรับแต่ฝ่ายเดียว ไม่น่าจะมีผู้คอยให้ หรือผู้เสีย สละเลย ในโลกก็คงไม่มีสันติสุข และมนุษยชาติก็คงไม่รอดมาจนทุกวันนี้ "**

พระเกียรติคุณด้านมนุษยธรรมนี้ เป็นที่ปรากฏโจษจันไปทั่วโลก ทรงประกาศให้โลกรู้ว่า คนไทยถือความเมตตาและความรักเป็นหลักในการดำรงชีพ องค์การต่างประเทศหลายแห่งได้ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลต่าง ๆ อาทิ

สหพันธ์พิทักษ์เด็ก (Save the Children Federation) ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย รางวัล พิทักษ์เด็กดีเด่น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยนายเดวิด ร็อกกีเฟลเลอร์ ประธานสหพันธ์พิทักษ์เด็ก ได้

กราบบังคมทูลสดุดีตอนหนึ่งว่า " พระองค์ทรงพระอุตสาหะวิริยะแก้ไขปัญหาคู่ชากของราษฎรที่
ชากไว้ ทรงมีมนุษยธรรมล้ำเลิศ และมีพระมหากรุณาธิคุณ ทรงช่วยเหลือผู้ลี้ภัยที่เข้ามาพึ่งพระบรม
โพธิสมภาร โดยเฉพาะเด็กกำพร้าที่ต้องเผชิญเคราะห์กรรมของชาติอย่างไม่เป็นธรรมตั้งแต่เยาว์
วัย "

สถาบันเอเชียโซไซตี้ กรุงนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย ราง
วัลมนุษยธรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘

ราชวิทยาลัยอาชีวแพทย์ แห่งกรุงลอนดอน (Royal College of Physicians of
London) ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย เกียรติบัตร และสมาชิกภาพกิตติมศักดิ์ ในพ.ศ. ๒๕๓๑ เนื่องจากที่
ได้ทรงปฏิบัติต่อคนเจ็บ คนไข้ที่ยากจน โดยไม่เลือกชาติ วรรณะหรือศาสนา

องค์กรกลุ่มผู้สนับสนุนนิทรรศน์เด็กแห่งกรุง วอชิงตัน ดี.ซี. (Friends of the Capital
Children's Museum) ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย รางวัลมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เมื่อปี พ.ศ.
๒๕๓๕

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมรา
ชนีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินยังจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทรงวางศิลาฤกษ์พระตำหนักกษัตริย์นคราชนิ
เวศน์ ในครั้งนั้นทั้งสองพระองค์ได้มีโอกาสดพระเนตรภูเขาศิวโลกที่กระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นผล
มาจากการถางป่าของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เพื่อให้ทำไร่เลื่อนลอย และปลูกฝิ่น จึงทรงคิดที่จะให้
ชาวเขาเลิกปลูกฝิ่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงชี้แจงเหตุผล และโทษของฝิ่นให้ชาวเขา
ได้รับทราบ ทรงแนะนำให้ปลูกพืชเมืองหนาวแทนการปลูกฝิ่น และพระราชทานคำแนะนำในการทำปุ๋ย
ขึ้นใช้เอง ชาวเขาจึงเลิกทำลาซาปามาตั้งแต่นั้น นับเป็นจุดเริ่มต้นของ โครงการหลวง จวบจน
ปัจจุบัน พืชพันธุ์เมืองหนาวหลากหลายชนิด เช่น บ๊วย ท้อ พลัม พลับ สาลี่ แอปเปิ้ล ทับทิม สตรอ
เบอร์รี่ ผักกาดหอม กหลาดโอดัส กุหลาบ กล้ายไม้ โกโก้ และปานลินิน ได้เป็นผลผลิตหลักในการ
เลี้ยงชีพชาวเขา และเป็นการจัดปัญหาการปลูกฝิ่นอย่างถาวร

ทุกปีที่สิ้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระตำหนักกษัตริย์นคราชนิ
เวศน์ จะทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในเขตหมู่บ้านของชาวเขาอยู่เสมอ พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว จะเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรตรวจภูมิประเทศ พร้อมนักวิชาการ เจ้าหน้าที่
ชลประทาน เจ้าหน้าที่เกษตร และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพื่อจัดหาแหล่งน้ำสำหรับพื้นที่เพาะปลูก

ส่วนสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชาวเขา พร้อม
กลุ่มแพทย์พระราชทาน เพื่อให้ความช่วยเหลือชาวเขาทางด้านสุขภาพอนามัย นอกจากนี้จะ

ทอดพระเนตรผลงานศิลปะของชาวเขาด้าย ทรงรับซื้อเครื่องเงิน เครื่องประดับ และผ้าปัก เพื่อเป็นกำลังใจในการผลิตผลงาน ทั้งยังพระราชทานเงินทุนสำหรับการสร้างงานต่อ ๆ ไป และสำหรับชาวเขาก็มีสายตาสั้น หรือ สายตาสาว อันเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีพ ก็โปรดเกล้าฯ ตัดแว่นพระราชทานด้วย

ทุกวันนี้ ที่ที่เขาว่างกร้างล้อมโถมบนดอยสูง ได้กลับมรืนด้วยป่าสน และไร่พืชเมืองหนาว ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีชีวิตที่สงบสุขท่ามกลางธรรมชาติที่สมดุล และเรียนรู้ที่จะดำรงชีพอย่างชาญฉลาด ด้วยการไม่ทำลายธรรมชาติ ผลผลิตทางการเกษตรก็ดี ผลผลิตทางศิลปะก็ดี ล้วนเปิดทางให้ชาวเขาเหล่านี้ได้มีโอกาสติดต่อกับชาวสยามกับโลกภายนอก การคมนาคมจากเมืองสู่ดอยก็สะดวกขึ้น ชาวเขาทั้งหลายยังรู้จักประเพณีตนเป็นพลเมืองที่ดีของชาติด้วย คือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน คอบอกข่าวการลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายของคนบางกลุ่ม และบอกที่ตั้งของผู้ก่อการร้าย อันเป็นประโยชน์กับทางราชการ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานความอนุเคราะห์ชาวเขาทั้งหลาย โดยสำนักในพระราชหฤทัยตลอดว่า ชาวเขาก็ชาวเรา

ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้ทูลเกล้าฯถวาย เหรียญทองเซเรส (Ceres) แด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เหรียญดังกล่าวผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายทั่วโลกเพื่อหาทุน และประกาศเกียรติคุณของสตรีที่อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือ และยกฐานะ ส่งเสริมสถานภาพของสตรี โดยเฉพาะสตรีในชนบท ข้อความที่จารึกสุดันพระเกียรติคุณบนเหรียญดังกล่าวนี้มีว่า " TO GIVE WITHOUT DISCRIMINATION " อันมีความหมายว่า ให้โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง แสดงถึงพระราชปณิธานในการทรงงานที่ประทับใจชาวโลกเป็นอย่างยิ่ง FAO ได้ประกาศพระเกียรติคุณต่อนางหนึ่งอันเป็นที่จับใจชาวไทยว่า

" ทรงปรารถนาที่จะทอดพระเนตรเห็นทุกคนในสังคมไทยปฏิบัติหน้าที่ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนเพื่อนร่วมชาติด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ด้วยความสำนึกในความจริงที่ว่า ผลของความซื่อสัตย์สุจริตเท่านั้น ที่จะนำความสงบสุขมาสู่ตนและส่วนรวม "

วินาทีแรกที่ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระบรมราชินี วินาทีนั้นมิได้เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตที่ทรูหราอัครฐาน ตระการด้วยความสุขสบาย เจกเช่นชีวิตของพระราชินีในทพนนิยาย หากแต่เป็นการเริ่ม หน้าที่ ที่มีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะคู่ชีวิตที่ร่วมครองแผ่นดินโดยธรรม และ หน้าที่ ที่มีต่ออาณาประชาราษฎร์ในการ

ขจัดทุกข์บำรุงสุข ยกกระดับมาตรฐานชีวิต ให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่สุขสบายตามสมควรแก่สภาพ ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงมิได้ประทับอยู่แต่ในพระนิเวศน์ที่มรินทร์เช่น สบายเท่านั้น หากแต่ทรงประทับรอยพระบาทไว้ทั่วพระราชอาณาจักรชวาบทองแห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็น เป็นทุ่งโล่งกว้างที่รอน และแล้ง ป่าทึบมืดครึ้มรกชัฏ หรือแม้กระทั่งชายแดนที่กักก้องด้วยเสียงปืน ฆาตกรรมซ้ำซาก ภาพที่เราเห็นจนเจนตา ก็คือ ภาพพระราชินีอันมีความลึกลับโศกเศร้าทั้งพระวรกายและ พระราชหฤทัย เสด็จพระราชดำเนินท่ามกลางคลื่นประชาชนที่รอความช่วยเหลือ รอให้พระองค์เปิด เป่าภัยร้อนให้ทุเลา ทรงไต่ถามทุกข์สุขของราษฎรอย่างไม่ถือพระองค์ และทรงเยี่ยมพระสรวลเป็น กำลังใจแก่ผู้อยู่ในความทุกข์อย่างสม่ำเสมอได้ขาด ทรงพลิกฟื้นแผ่นดินที่แห้งแล้งให้เขียวขจี ด้วยพระณไม้มิ ทรงฟื้นชีวิตของผู้ที่ต้อยโอกาสให้เสมอหน้ากับผู้อื่นในสังคม ทรงปลุกชีวิตที่ซบเซา ซากที่นิ่งให้มีความหวัง และพระราชทานความรู้ ทักษะวิชาชีพให้ราษฎรไว้เลี้ยงตัวไปจนตลอดชีวิต ทรง คิด รับผิดชอบ และประยุกต์ศาสตร์และศิลป์ทั้งหลายให้ได้แนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการยกระดับชีวิตของพสกนิกรชาวไทย

หากจะเปรียบนำพระราชหฤทัยประดุจสายฝน ก็จะเป็นสายฝนที่ดั่งฟ้าประทานความชุ่มฉ่ำให้แก่สรรพชีวิตบนพื้นพิภพอย่างเท่าเทียมโดย ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง และหากจะเปรียบพระองค์ เป็นประติมากร ก็ทรงเป็นประติมากรฝีมือเยี่ยม เพราะทรงปั้นประติมากรรมชีวิตไว้หลายชิ้น และทุกชิ้นล้วนมีคุณค่าและความงดงามในตัวเอง เพราะทรงรังสรรค์ขึ้นด้วยพระราชหฤทัยที่มุ่งมั่น ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ และพระอัจฉริยภาพที่วิเศษ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงกอบพระราชกิจมหาศาลเป็นเครื่อง เกล็ดพระเกียรติคุณแห่งองค์พระประมุข และพระราชวงศ์จักรี ยิ่งไปกว่านั้น ทรงแสดงให้ชาวไทยและชาวโลกประจักษ์ว่า ทรงปฏิบัติหน้าที่ของ แม่อยู่หัว ได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ทรงเป็น พระราชินีผู้เป็นที่หนึ่งอันประเสริฐ สมดังพระราชอิสริยยศ พระบรมราชินีนาถ อย่างถ่องแท้

บรรณานุกรม

กรองทอง เพ็ชรวงศ์. "ทรงอยู่เหนือดวงใจไทยทั้งชาติ," วารสารมูลนิธิโรดโคเนแห่งประเทศไทย

๖ (กรกฎาคม ๒๕๓๕), ๘-๑๐.

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม, กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระ

บรมราชินีนาถ "นิกการศึกษา พัฒนา". กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๕.

กุลทวีทย์ เกษมณีแกจ. "พระเกียรติคุณแห่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในอาณา

ประเทศ," สดุดีบุคคลสำคัญ ช. [ม.ป.ท.] : ๒๕๒๖, ๕๗-๖๑.

..... "๖๐ พรรษาหาราชินี 'ศิลป์อาลัย' เทิดทูนพระเกียรติคุณ," สกุลไทย

๓๘ (๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๕), ๒๕-๒๘.

เกษมทอง สนิทวงศ์ ส. อุษงษา. เป็น ฮู้ คือ. กรุงเทพฯ : บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์,

๒๕๓๕.

จารุพันธ์ ทองแถม, ม.จ.. "สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถและสัตว์ป่า," คิฉิน ๑๕

(๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๓), ๕๒-๕๓, ๖๖๘.

ชุมนุม นาคีรักษ์. "สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับงานศิลปาชีพ," วารสาร

มศว. ปทุมวัน ๑๖ (มีนาคม ๒๕๓๕), ๑-๙.

"ท่านผู้หญิงสุวารี เทพาคำ นิตยภัตตามเสด็จ," คิฉิน ๑๕ (๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๓), ๕๒-๕๙.

"ท่านผู้หญิงสุวารี เทพาคำ เสด็จสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ," คิฉิน ๑๒

(๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๐), ๓๕-๔๖.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. สมเด็จพระแม่กับการศึกษา. กรุงเทพฯ :

โรงเรียนจิตรลดา, ๒๕๓๕.

นาวิรัตน์ สัจจวงษ์พนา. "พระมหากษัตริย์คุณ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับสภากาชาดไทย," สมองโอรุสสภากาชาดไทย (กรกฎาคม-กันยายน

๒๕๓๕), ๓๕-๕๑.

บึงอรุ อุกถาภรณ์. "รางวัลเกิดพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ," วารสาร

มศว. ปทุมวัน ๑๖ (มีนาคม ๒๕๓๕), ๑๐-๑๓.

"พระแม่ฟ้าแห่งบรรพตพิภพ," ประชาชาติธุรกิจ (๑๓-๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๕), หน้า ๖๐.

กิศเดช วิษเฐ, ม.จ.. "ตามเสด็จฯ โครงการหลวง," อนุสาร อ.ส.ท. ๓๓ (สิงหาคม ๒๕๓๕),

๘๗-๘๘.

มนตรี ช้างพลายแก้ว, พันตรี. "บ้านเล็กในป่าใหญ่." เสนาธิปัตย์ ๕๐ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๓๕), ๖-๘.

มหิดล, มหาวิทยาลัย, คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์. น้ำพระทัย คุณน้ำฟ้า สู่ป่าฝน.

กรุงเทพฯ : บริษัทสองรัตน, ๒๕๓๕.

ชัยรัตน์ [นามแฝง]. "ท่าแห่งหญิงสุประภาดา เกษมสันต์." คีรี ๑๓ (๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๑), ๓๕-๓๖.

ราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, กอง. "พสกนิกรพระราชมารดาคนแรก,"

ประวัติศาสตร์ราชารักษ์ นายแพทย์คณิน สนิทวงศ์ ๗ ออชญา : พสกนิกรพระราชมารดาคนแรก

ตำราสวรรค์คุณชา ฉบับกรมหลวงวงศาธิราชสนิท และตำราชา พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์.

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์

นายแพทย์คณิน สนิทวงศ์ ๗ ออชญา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๘๕), ๑๐๕-๑๑๐.

วัลลภ ปราชญ์กองโอสถ. "บทความเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันคล้ายวันราชาภิเษกสมรส."

สวัสด์บุคคลสำคัญ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามเจริญพานิช, ๒๕๒๕, ๑๐-๑๕.

วิชาการ, กรม. แม่หลวงของปวงชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๑.

"สมเด็จพระราชินีฯ แห่งปวงชนชาวไทย," สมถ.สาร ๒๐ (สิงหาคม ๒๕๓๕), ๖-๘.

สังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, สภา. พระแม่อยู่หัว คุณหญิงทศยาม. กรุงเทพฯ : โรง

พิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๕.

สุวิธา [นามแฝง]. "พระราชดำริ เพื่อลูกหลานไทย," สกุลไทย ๓๘ (๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๕),

๒๕-๒๘.

โสมรตีมี จันทระประภา. "บทความเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ,"

สวัสด์บุคคลสำคัญ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามารตเจริญพานิช, ๒๕๒๕, ๖-๘.

ประกาศเรียงความ

เรื่อง

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ข้าพเจ้านายศุภชัย อาชีวะระงับโรค นิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย วิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาโทภาษาฝรั่งเศส หมายเลขประจำตัวนิสิต ๓๓๑๑๖๘๒
มีความประสงค์ส่งเรียงความเข้าประกวดชิงรางวัลเงินทุนภูมิพล

ขอแสดงความนับถือ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(นายศุภชัย อาชีวะระงับโรค)

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

"คุณภาพชีวิต" หมายถึง ระดับสภาพการดำรงชีวิตของสังคมมนุษย์ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ โดยถือเอาความจำเป็น และความต้องการพื้นฐานเป็นเครื่องบ่งชี้ ซึ่งสามารถจำแนกได้ ๒ ด้าน คือทางด้านร่างกาย และทางด้านจิตใจ สิ่งบ่งชี้คุณภาพชีวิตทางด้านร่างกาย คือ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย ฯลฯ ส่วนทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับชีวิตและชุมชน การมีคุณธรรมต่อตัวเองและต่อสังคม เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงเป็นการมุ่งพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศให้อยู่ในสภาพพอกินพอใช้ มีความสุขกับการดำรงชีพ ตามสภาพความเป็นอยู่ ภายใต้ความจำเป็นและความต้องการทางร่างกาย ทางอารมณ์ และทางจิตใจที่เหมาะสมแก่สภาพของแต่ละช่วงชีวิต

ศุภมงคลสมัยแห่งวันเฉลิมพระชนมพรรษาเวียนมาครบ ๕ รอบในปีนี้ พลสกนิกรชาวไทย ต่างบังเกิดความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณในพระราชกรณียกิจนานัปการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงบำเพ็ญต่อประชาชนของพระองค์ ดินแดนอันไพศาลของประเทศไทยเรานั้น กล่าวได้ว่า ไม่มีถิ่นเถื่อนหรือท้องถื่นทุรกันดารแห่งไหนที่ปรากฏความเดือดร้อนลำเค็ญของราษฎรแล้ว จะไม่มีรอยพระบาทของพระองค์ประทับไว้ เพราะตลอดเวลากว่า ๔๐ ปีแห่งการดำรงพระราชอิสริยยศในฐานะสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปยังถิ่นทุรกันดารห่างไกลในชนบท และด้วยพระปรีชาสามารถ และพระราชอุตสาหะ วิริยะด้วยน้ำพระราชหฤทัยอันเปี่ยมไปด้วยพระเมตตากรุณา กอปรกับทรงมีพระราชศรัทธาอันแน่วแน่ที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขแห่งอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ พระองค์ทรงพิจารณาความเป็นไปในการดำรงชีวิต ปัญหาต่าง ๆ ที่ชาวบ้านต้องเผชิญอยู่ พระองค์ได้ทรงแนะนำช่วยเหลือในเรื่องของการทำมาหากิน การดูแลสุขภาพ การศึกษา เรียนรู้ เพื่อการพัฒนาช่วยเหลือตนเอง พระองค์ทรงตระหนักดีว่าการพัฒนาที่แท้จริงนั้น

ครอบคลุมองค์ประกอบหลายด้านของวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์

แนวพระราชดำริ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเคยมีพระราชดำรัสไว้ว่า "ทุกข์สุขของราษฎร คือ ทุกข์สุขของพระองค์เอง" แม้จะเป็นพระราชดำรัสที่สั้นแต่ก็ได้ความหมายลึกซึ้ง แสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานของพระองค์ที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการทำให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงมีความสุขตามผละกำลังและความสามารถ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงประกอบพระราชกรณียกิจเป็นคุณประโยชน์อย่างยิ่ง แก่ชาติบ้านเมืองและพสกนิกรชาวไทยอเนกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชกรณียกิจ ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต พระองค์ทรงพยายามดำเนินทุกวิถีทางเพื่อที่จะให้พสกนิกรของพระองค์ มีรายได้ และสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม พระองค์ทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ เพื่อแก้ไข ปัญหาพื้นฐานของราษฎร และทรงส่งเสริมการกินดีอยู่ดีของประชาชนเคียงข้างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดมา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำรัสว่า "การปฏิบัติงาน ของข้าพเจ้าไม่ว่าจะเป็นงานด้านสุขภาพอนามัย งานด้านศิลปอาชีพ และโครงการป่่ารกน้ำ ล้วนเกิดจากที่ข้าพเจ้า ได้โดยเสด็จพระราชดำเนิพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทรงเยี่ยม ราษฎร การเยี่ยมราษฎรนี้คือพระราชภารกิจหลักของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในอันที่จะ ออกไปรับทราบปัญหาของชาวบ้านมาแก้ไข" และจากการเสด็จเยี่ยมราษฎรนี้เอง ทำให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเห็นความเป็นอยู่อันแท้จริงของราษฎร ทรงรู้จักคนไทย ทั้งทั้งประเทศว่าภาคไหนมีอาชีพอะไร มีทุกข์สุขอย่างไรบ้าง ทรงทราบถึงปัญหาความเดือดร้อน สภาพความเป็นอยู่ การดำรงชีพของประชาชนในชนบท พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎรที่เดือดร้อนอดอยากเหล่านั้น โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย พระวรกายแต่ประการใด ในทางตรงกันข้าม พระองค์จะทรงสุขพระทัยมากเมื่อได้ทรงช่วยเหลือ

ราษฎรของพระองค์ได้ พระองค์ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ที่ทรงคิดริเริ่ม เพื่อบรรเทาทุกข์แก่ราษฎรอยู่ตลอดเวลา ทั้งโดยการพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และกิจกรรมด้านการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเช่น โครงการฝึกอาชีพแก่ราษฎร จนมาเป็นมูลนิธิ ส่งเสริมศิลปอาชีพพิเศษในพระบรมราชินีปัทมภ์ พระองค์ทรงห่วงใยราษฎรโดยทรงเอาเป็นพระราชภาระ ทั้งความเป็นอยู่ อาชีพ การศึกษา แม้กระทั่งความเจ็บไข้ได้ป่วย แนวพระราชดำริให้จัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้เกษตรกรในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ ให้มีการศึกษาและสุขภาพอนามัยที่ดี อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต กล่าวคือ พัฒนาจากสภาพที่ไม่มีพอยู่พอกิน ให้ก้าวไปสู่สภาพที่มีพอยู่พอกิน และต่อจากนั้นก็ก้าวไปสู่สภาพการดำรงชีพที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยพระราชดำรัสที่ว่า "พระเจ้าอยู่หัวและข้าพเจ้า ไม่พึงพอใจกับการที่เพียงแต่เยี่ยม เยี่ยมราษฎร หรือ เพียงแค่ทำสิ่งที่ เคยทำ เป็นประเพณี เราต้องพยายามทำให้ดีกว่านั้น เราต้องพยายามช่วยรัฐบาล ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เพราะเราเป็นประเทศด้อยพัฒนา ดังนั้นการเพียงแค่ไปเยี่ยม เยี่ยมราษฎร เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ประมุขของประเทศจะต้องทำตามประเพณีนั้น เป็นเรื่องไร้สาระ หากเราไม่สามารถมีส่วนร่วมในการบรรเทาความทุกข์ยากของราษฎรแล้ว เราก็ต้องถือว่าการเป็นประมุขของประเทศประสบความล้มเหลว"

ถ้าหากจะวิเคราะห์ลักษณะโครงการพัฒนาที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงให้ความสนพระทัย และมีพระราชดำริให้ริเริ่มดำเนินการแล้ว จะพบว่าเป็นโครงการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน อันหมายถึงชีวิตความที่ดีขึ้นควบคู่กับคุณธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ และพัฒนาคุณภาพศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติไทย นับได้ว่าโครงการดังกล่าวมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เพราะจะทำให้เกิดความสมดุลในการพัฒนา และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม

โครงการพระราชดำริที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อแบ่งเบาพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรชาวไทยอย่างมากมาย จากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงมีน้ำพระทัยห่วงใยพสกนิกรโดยเฉพาะชาวชนบท พระองค์ทรงได้ริเริ่มโครงการที่มีสาระสำคัญเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ราษฎร และขณะเดียวกันก็ทรงส่งเสริมให้ราษฎรอยู่ดีกินดีขึ้น เคียงคู่กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงศึกษาหาวิธีด้วยพระองค์เอง จึงเกิดเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มากมาย โครงการเหล่านี้แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ อย่างกว้าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านการศึกษา
๒. ด้านสาธารณสุข
๓. ด้านการส่งเสริมอาชีพ
๔. ด้านการอนุรักษ์
๕. ด้านคุณธรรม

ด้านการศึกษา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงดำเนินตามรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงถือว่า "การศึกษา เป็นอนาคตของชาติ เป็นแสงสว่างของชีวิต" "การศึกษาเปรียบดังแสงสว่างที่ส่องทางชีวิตไปสู่อนาคตที่สดใสมั่นคง หากประชาชนมีการศึกษาก็ย่อมทำให้ประเทศรุ่งเรือง เพราะการศึกษาคือรากฐานการพัฒนาประเทศ" พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ทรงระลึกอยู่เสมอว่า "การศึกษาทำให้คนเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์" ด้วยเหตุนี้จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการส่งเสริมด้านการศึกษาทุกวิถีทางที่พระองค์จะทรงกระทำได้ โดยมีพระประสงค์ให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ตลอดจน

บัณฑิต ได้รับการศึกษาอย่างดีที่สุด รวมไปถึงผู้ใหญ่ คนพิการ ผู้ทุพพลภาพ ภูเข่า หรือ แม้แต่ผู้พลัดถิ่น เป็นการได้ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ในหมู่บ้านในชนบทที่ห่างไกล

ดังนั้นการให้การศึกษาแก่ประชาชนของพระองค์จึงเป็นงานที่กว้างใหญ่ และไม่เลือก ประเภท เสมือนสายใยจากจุดศูนย์กลางคือพระองค์เองปกคลุมออกไปทุกสารทิศ ตัวอย่างที่เห็น ได้ใกล้พระองค์มากที่สุด คือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีโรงเรียนจิตรลดาอยู่ในพระราช ฐานพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ซึ่งเคยเป็นสถานศึกษาของทุลกระหม่อม พระราชโอรส และพระราชธิดาทั้ง ๔ พระองค์ และยังโปรดเกล้าฯ ให้บุตรหลานของ พระราชวงศ์ ข้าราชการบริพาร และนักเรียนภายนอกสมัครสอบเรียนได้ โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน แต่อย่างใด

เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๔ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินทุนก่อตั้งมูลนิธิช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่ขาดแคลน และทรงรับมูลนิธินี้ ไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ วัตถุประสงค์ของมูลนิธิ คือเพื่อดำเนินการสำรวจความต้องการของ นักเรียน รวบรวมแจกจ่ายเครื่องอุปโภคบริโภคแก่นักเรียนที่ยากจน ร่วมมือประสานงานกับ กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยราชการอื่น ๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่คล้ายคลึงกัน และเพื่อจัดหาทุน การศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนที่ขาดแคลนให้ได้รับการศึกษา ตลอดทั้งในระหว่างที่พระองค์เสด็จ พระราชดำเนิน หรือตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หากพระองค์ทรงพบครอบครัว ที่ยากจนมาก พระองค์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ นำเด็กเหล่านั้นมารับการศึกษา โดยจะทรง อุปการะไว้ทั้งหมด

ส่วนประชาชนในชนบทพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ จัดตั้งโครงการสอนหนังสือแก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ไม่มีโรงเรียน หรือเป็นโรงเรียนที่ยากจน และทรงพระราชทานหนังสือ แก่ท้องถิ่นเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องกระตุ้นให้รักถิ่นเกิด ชาคีบ้านเมือง สุขภาพอนามัย และพุทธศาสนา โดยมุ่งหวังให้รู้จักพัฒนาตนเป็นพลเมืองที่ดี เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๑ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้สอนหนังสือชาวบ้านหาดปรางค์ศรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นหมู่บ้าน

ชาวประมงที่ยากจน แต่ละครอบครัวมีลูกมาก อาชีพต้องขึ้นอยู่กับสภาพอากาศที่ไม่แน่นอน เมื่อโครงการสอนหนังสือเริ่มขึ้น และหลังจากมีการสอนให้รู้หนังสือและรู้จักประกอบอาชีพ พระองค์ได้ทรงทดลองให้เปลี่ยนอาชีพ จากประมงเป็นการเกษตร ปลูกสับปะรด ฝรั่ง ทรงจัดหาผู้มีความรู้มาให้คำแนะนำ และพระราชทานที่ดิน บ้านเรือน เงินทุน ผลปรากฏว่าชาวไร้ขาดปราณคิริหลายครอบครัวมีฐานะดีขึ้นกว่าเดิม

นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงส่งเสริมประชาชนให้รักการอ่านหนังสือ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างศาลารวมใจขึ้นในหมู่บ้านทั่วไป ศาลานี้เป็นที่รวมหนังสือมากมายหลายประเภท ทั้งทางด้านความรู้และความบันเทิง ซึ่งทำให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยสามารถเข้ามานั่งอ่านหนังสือเพื่อศึกษาหาความรู้ และความเพลิดเพลินใจได้ พระองค์ยังทรงขยายแขนงความรู้ และการสงเคราะห์ในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย เป็นต้นว่า พระองค์ทรงพระราชทานทรัพย์ก่อสร้างโรงเรียนสามัญในชนบท และถิ่นทุรกันดาร พร้อมทั้งทำนุบำรุงสถานศึกษาที่มีอยู่แล้วให้มีความมั่นคงแข็งแรง และขยายระดับการศึกษาให้สูงขึ้น โรงเรียนพระราชทานที่เป็นชื่อคุ้นหูทั่วไป ได้แก่ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ โรงเรียนไกลกังวล โรงเรียน ภปร. ราชวิทยาลัย โรงเรียนร่มเกล้า โรงเรียนราชประชาสมาสัยในพระบรมราชูปถัมภ์ และโรงเรียนจิตรลดา เป็นต้น

สายพระเนตรแห่งความเมตตาของพระองค์ยังได้แผ่กว้างไปสู่เด็กผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ หลายประเภทอีกด้วย เป็นต้นว่าเด็กกำพร้า เด็กปัญญาอ่อน เด็กตาบอด เด็กพิการ และเด็กที่มีปัญหาทางสังคม ลูกหลานคนเป็นโรคเรื้อนและโรคติดต่อ ดังเช่นปีพ.ศ. ๒๕๐๖ ทรงให้การสงเคราะห์กับมูลนิธิ ทรงช่วยและให้การศึกษากับคนตาบอดในประเทศไทย ณ โรงเรียนสอนคนตาบอดพญาไท พ.ศ. ๒๕๐๗ ทรงให้การสงเคราะห์โรงเรียนสอนเด็กอ่อนพญาไท พ.ศ. ๒๕๑๔ ทรงสงเคราะห์โรงเรียนราชประชาสมาสัย ให้มีการสอนวิชาชีพแก่บุตรหลานคนเป็นโรคเรื้อน พ.ศ. ๒๕๑๕ ทรงสงเคราะห์สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า ถนนเพชรบุรี เป็นต้น

พระราชกรณียกิจที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงส่งเสริมการศึกษานี้ เป็นผลให้ประชาชนทั่วประเทศมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถของตนยิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็เด็กยากจนที่มีโอกาสได้รับการศึกษา เด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจนที่ได้เล่าเรียนสูงขึ้น

หรือแม้กระทั่งผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือก็ได้มีโอกาสเรียนด้วยตนเอง นับว่าพระองค์ได้มีคุณูปการอันใหญ่หลวงต่อการศึกษาของชาติ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญยิ่งของการพัฒนาประเทศ

ค่านสาธาณสุข

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเปรียบเสมือนสมเด็จพระแม่เจ้าของชาวไทย ทรงดูแลทุกข์สุขของพลนิกรผู้ยากไร้ ราษฎรที่ประสบโรคร้ายไข้เจ็บให้ได้รับการรักษาเยียวยา ก็ทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ พระองค์มิได้ทรงพระราชทานการรักษาเฉพาะในเรื่องเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่พระองค์ทรงมองปัญหาด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล โดยมุ่งที่จะให้ประชาชนของพระองค์มีขีดความสามารถที่จะดูแลรักษาป้องกันตนเองด้วการให้ความรู้ พระองค์ทรงริบงานการพัฒนาด้านสาธารณสุขมาดำเนินการ เพื่อทรงแบ่งเบาพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงมีพระราชภารกิจนานัปการเพื่อราษฎรอยู่แล้ว โดยทรงมีพระราชดำริว่าทรงดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อผ่อนคลายความทุกข์ยากของประชาชนในเรื่องความเจ็บไข้ได้ป่วย และเป็นการช่วยเหลือภาครัฐในการพัฒนาสาธารณสุข ดังพระราชดำรัสที่ว่า "คนเจ็บคนไข้ ข้างเจ้าได้พบในระหว่างตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปตามจังหวัดต่าง ๆ ที่ทรงกันดาร แล้วก็ได้เห็นคนเจ็บเหล่านี้เข้า เป็นโรคร้ายแรงและหนัก ที่ข้างเจ้าคิดว่าพวกเราสามารถที่จะช่วยทางรัฐบาลได้ ก็คือป้องกันไม่ให้พ่อแม่ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวแต่ละครอบครัว เกิดเจ็บไข้ บ่วยจนถึงขั้นเสียชีวิต เพราะแต่ละครอบครัวมีลูก ๗ คน ๘ คน แต่เขาไม่ได้เลี้ยงลูกที่ทำให้เสียเปล่า เขาเลี้ยงลูกสอนลูกให้ทำงาน เท่ากับใช้ลูกเป็นแรงงาน ฉะนั้นการมีลูก ๗ คน ๘ คนนี้ไม่ได้สูญเสีย นอกเสียจากว่าหัวหน้าครอบครัวจะไม่สบาย เช่น พ่อเป็นโรคหัวใจมานานแล้ว แม้เป็นโรคหัวใจในท้อง เป็นเวลานาน อันนี้ถ้าเพื่อเรา เคยพบทั้งพ่อทั้งแม่เจ็บนี้ และถ้าเป็นโรคหนักไม่รักษาให้ เด็ก ๗-๘ คนนั้นนะ แทนที่จะเป็นแรงงานของชาติอย่างพ่อแม่ เขาหวังในการผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารให้แก่ประเทศชาตินั้น จะกลับเป็นภาระของประเทศชาติ เพราะฉะนั้น อันนี้ข้างเจ้าคิดว่าเราช่วยได้"

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีน้ำพระทัยอันเปี่ยมด้วยเมตตา ทุกครั้ง

ที่เสด็จฯ ไปในท้องถื่นทุกรัฐกันดาร พระองค์จะเสด็จเยี่ยมราษฎรพร้อมด้วยหน่วยแพทย์ตามเสด็จ หรือหน่วยแพทย์พระราชทานทุกครั้ง เพื่อให้ทำการตรวจรักษาชาวบ้านที่มาเฝ้ารับเสด็จ หากมีมีคนเจ็บป่วยและมีอาการไม่สู้ดี หรือมีอาการหนัก พระองค์ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำส่งโรงพยาบาล โดยพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นค่ารักษาพยาบาล และทรงรับเป็นผู้ป่วย ในพระบรมราชานุเคราะห์ และหากผู้ป่วยเป็นหัวหน้าครอบครัว พระองค์ก็จะทรงพระราชทานเงินเป็นค่าอาหาร และหาผู้ดูแลเด็ก ๆ ทางบ้านระหว่างที่ต้องไปรับการรักษา เรียกว่าทางบ้านไม่เดือดร้อน ผู้จากไปก็ไม่เป็นห่วง

ถึงแม้ว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะได้ทรงดำริให้จัดตั้งหน่วยแพทย์พระราชทานแล้ว แต่ทว่าในความเป็นจริงจำนวนแพทย์ยังไม่เพียงพอกับผู้ป่วยที่เข้ามารับการรักษา กอปรกับลักษณะโรคมีความรุนแรง และจำเป็นต้องมีแพทย์เฉพาะโรคและเฉพาะกิจเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้นจึงเกิดโครงการแพทย์อื่น ๆ ตามมาอีกหลายโครงการเพื่อช่วยราษฎรให้ตรงจุดและทั่วถึงมากขึ้น เป็นต้นว่า โครงการหน่วยทันตกรรมพระราชทาน โครงการแพทย์พิเศษตามพระราชประสงค์ โครงการศัลยกรรมอาสา ราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย และโครงการแพทย์ หู คอ จมูก

ด้วยพระราชวิริยะอุตสาหะที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรในชนบทที่ห่างไกล สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงริเริ่มโครงการ "หมอมหมู่บ้าน" ขึ้น โดยทรงคัดเลือกเอาคนในหมู่บ้านนั้น ๆ ที่พออ่านออกเขียนได้มารับการฝึกอบรมเป็นหมอมหมู่บ้าน และอย่างน้อยจะได้ช่วยปฐมพยาบาลแก่คนในหมู่บ้านในกรณีเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยก่อนที่จะต้องเดินทางเป็นวัน ๆ เพื่อเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาล การฝึกอบรมหมอมหมู่บ้านเริ่มขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีอาสาสมัครเจ้าหน้าที่ของสภาภาษาชาติไทย ร่วมกับแพทย์ผู้ชำนาญจากหน่วยแพทย์พระราชทานเป็นผู้ให้การฝึกอบรมในระยะแรก และต่อมาให้สาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้จัดหลักสูตร ชาวบ้านที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นหมอมหมู่บ้านก็จะได้รับการอบรมทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เมื่อรับการฝึกอบรมจนครบหลักสูตร หมอมหมู่บ้านจะได้รับพระราชทานกระเป๋าย่าง ภายในบรรจุยาและเวชภัณฑ์ที่จำเป็นในการรักษาผู้ป่วย ในกรณีที่ยามืด หมอมหมู่บ้านเหล่านี้

ก็จะถูกเรียกตัวมารับการอบรมซ้ำ พร้อมกับทดสอบความรู้อีกครั้งหนึ่ง

พระราชกรณียกิจด้านสาธารณสุขและสุขภาพอนามัยของราษฎรของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ นับเป็นการดำเนินงานที่สมบูรณ์แบบครบวงจร เริ่มตั้งแต่ทรงให้ความรู้ทางด้านสาธารณสุขและศึกษาเบื้องต้น เพื่อให้ราษฎรรู้จักช่วยเหลือตนเองและครอบครัว และชุมชนของเขา ทรงพระราชทานแพทย์ตรวจรักษาอาการป่วยระหว่างเสด็จแปรพระราชฐานไปเยี่ยมราษฎร ส่วนในรายที่ต้องการความช่วยเหลือเกินกว่านั้น ก็จะทรงรับไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ส่งเข้ารับการรักษาดูแลไข้ ดูแลครอบครัวของเขาในระหว่างที่หัวหน้าครอบครัวต้องเข้ารับการรักษา เมื่อรักษาหายเรียบร้อยแล้ว ก็ส่งกลับภูมิลำเนา นอกจากนี้ในกรณีที่ยังต้องมีการรักษาต่อเนื่อง ก็ทรงดูแลมียาให้ แม้แต่ในกรณีที่เสียชีวิต ก็ทรงเอาพระทัยใส่ให้การอนุเคราะห์ไปถึงบุคคลในครอบครัวที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้อีกด้วย พระราชกรณียกิจด้านสาธารณสุขของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระเมตตาของพระองค์เปรียบเสมือนหยาดน้ำทิพย์ที่คอยชลอฝนปกนิกรทั้งมวลของพระองค์โดยถ้วนหน้ากัน

ด้านการส่งเสริมอาชีพ

งานด้านการฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทย หรืองานศิลปอาชีพ เป็นงานเริ่มแรกที่เกิดขึ้นเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงงานช่วยเหลือประชาชนอย่างใกล้ชิด ในขณะที่โครงการพัฒนาตามพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครอบคลุมชีวิตในชนบทอย่างทั่วถึงลึกซึ้ง ทั้งด้านเกษตรกรรม การประมง การปศุสัตว์ การพัฒนาแหล่งน้ำ การอนุรักษ์ป่า และการดูแลสุขภาพอนามัย ทางด้านสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถนั้น พระองค์ทรงมุ่งทั่วถึงชีวิตและงานฝีมือของชาวบ้าน ด้วยพระราชอัจฉริยะเชิงสุนทรียศาสตร์ ทำให้พระองค์ทรงสังเกตเห็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งอาจจะดูขมุกขมอมไม่น่าจะสะดุดตาชุกช่อนอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนที่พระองค์ได้พบเห็น อาจจะเป็นเสื่อผ้า เครื่องจักสานที่ชาวบ้านทำขึ้นเพื่อใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต แต่การที่พระองค์ทรงมีสายพระเนตรที่ยาวไกลกว่านั้น ทำให้พระองค์ทรงเห็นถึงความประณีตน่าสนใจ และความมั่งคั่งที่ซ่อนอยู่

พระองค์ทรงเห็นว่าถ้าได้มีการส่งเสริม และพัฒนางานด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเหล่านี้อย่างจริงจัง ก็จะทำให้เกิดเป็นประโยชน์ ๒ ทาง คือ

๑. จะเป็นการช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวชนบท ที่ประสบปัญหาในการเพาะปลูก หรือที่ว่างจากฤดูเพาะปลูกให้ได้มีงานทำอยู่กับบ้านโดยอาศัยวัสดุท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลให้ราษฎรไม่ต้องละทิ้งถิ่นฐานของตนเข้าไปทำงานรับจ้างในเมืองใหญ่ ๆ อันก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในระยะยาวต่อไป

๒. จะเป็นการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านแต่โบราณอันเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติให้คงอยู่ตลอดไป เพราะหัตถกรรมหลายอย่างกำลังเสื่อมสูญไปตามกาลเวลา เช่น การทอผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายโบราณ การทอผ้าแพรวา การจักสานย่านลิเภา การทำเครื่องถมและเงินทอง การทำคร่ำ เป็นต้น เนื่องจากหัตถกรรมประเภทนี้ต้องใช้ฝีมือ เวลา และความอดทนเป็นอย่างมาก จึงหาผู้สนใจสืบทอดวิชาเหล่านี้เป็นอาชีพได้ยากยิ่ง

ด้วยเหตุผลทั้ง ๒ ประการที่ได้กล่าวมานี้จึงเป็นที่มาของการจัดตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น "มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ" ซึ่งพระองค์ทรงรับเป็นองค์ประธานกรรมการของมูลนิธิด้วย พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความเป็นมาของมูลนิธิว่า "การที่ข้าพเจ้าเริ่มงานศิลปาชีพขึ้นนั้น ข้าพเจ้าตั้งใจที่จะสรรหาอาชีพให้ชาวนาที่ยากจน เลี้ยงตนเองได้ เป็นเบื้องต้น ทั้งนี้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเยี่ยมราษฎรตามชนบทมาหลายสิบปี ได้พบว่าราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวนาชาวไร่ที่ต้องทำงานหนัก และต้องเผชิญอุปสรรคจากภัยธรรมชาติมากมาย เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ศัตรูพืชระบาด เป็นต้น ทำให้ชาวนาชาวไร่มีที่ยากจน การนำสิ่งของไปแจกราษฎรผู้ประสบภัยธรรมชาติ เป็นเพียงการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชปรารภว่า เป็นการช่วยเหลือที่ไม่ยั่งยืน ควรจะหาวิธีอื่นที่ช่วยให้ราษฎรพึ่งตนเองได้" และ "นับตั้งแต่ได้ตามเสด็จเยี่ยมราษฎรทั่วทั้งประเทศ ข้าพเจ้าค้นพบด้วยความภาคภูมิใจว่าคนไทยของเราเป็นผู้ที่มีความสามารถ เพียงแต่ได้โอกาสก็จะสร้างสรรค์ผลงานอันยอดเยี่ยมออกมาได้เสมอ ชาวต่าง

ประเทศ เช่น คณะตุ๊กก็ได้ตามข้าพเจ้า เมื่อเอาสินค้าของศิลปินไปแสดง ถามว่าเลือกสมาชิก
มูลนิธิศิลปินอย่างไร ก็บอกเขาตามตรงว่าเลือกจากความยากจน เห็นว่าครอบครัวไหนยากจน
ที่สุด ไม่สามารถที่จะช่วยตัวเองได้ ก็จะเลือกคนเหล่านั้น คือที่คนทั้งหลายไม่เชื่อ เพราะว่า
ที่เราเลือกคนยากจนที่สุด แต่เขากลับออกมาเป็นศิลปินฝีมือมากมายเหลือเกิน เช่น ถมทองนี่
เป็นศิลปินที่ยากมากและปราณีต ต้องรู้จักเขียนลายไทยคั่งหลายลาย เค็มที่ แล้วกว่าจะมาทำเป็น
ลง เป็น ถมลงบนโลหะนี้ไต่ยาก เหลือเกิน แต่เขาก็ผลิตออกมาอย่างงดงามมาก ถมทองนี้ได้
ความว่ามีมาตั้งแต่แผ่นดินพระ เจ้าทรงธรรม สมัยกรุงศรีอยุธยา และกำลังค่อย ๆ สูญหายไป
ก็มีเหลืออยู่ที่นครศรีธรรมราช ข้าพเจ้าก็ทดลองใช้ชาวบ้านที่ยากจนนี้เรียนทำถมทอง เขาทำ
ออกมาสวยงามมาก เช่น ทำกระเป๋ากลางคืน สวยเป็นถมทอง ไม่แพ้ของประดิษฐ์จากต่าง
ประเทศตามร้านหรู ๆ เลย ถมทองนี้สวย ข้าพเจ้าก็คิดว่าไปคราวนี้ จะเอาออกไปแสดงให้เห็น
ฝีมือของคนไทย ในศิลปะของไทย ซึ่งเขาไม่เห็นที่ไหนมาก่อนเลย และชาวบ้านลูกหลาน
ของคนไทยทั้งหลายที่มาทำงานศิลปินนี้ก็เป็นลูกหลานของผู้มีบุญคุณต่อประเทศชาติ คือชาวนา
ผู้ได้ปลูกข้าว เลี้ยงเรามาเป็นเวลาช้านาน"

จากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ง่าย ๆ เนื่องด้วยพระราชกระแสแสดงความชื่นชมและกระตุ้น
ให้ผู้ผลิตงานฝีมือเกิดกำลังใจ มีที่เชียวชาญงานฝีมือในท้องถิ่นทั่วประเทศก็เริ่มสร้างผลงาน
จุดหมายของชาวนานี้เพียงเพื่อสนองพระราชประสงค์เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระแม่เจ้า
ที่พวกเขาเทิดทูนบูชา ยิ่งเมื่อได้เห็นผลงานของพวกตนไปปรากฏเป็นฉลองพระองค์หรือสิ่งที่ทรงใช้
ประจำพระองค์ ช่างฝีมือชาวบ้านก็ปลื้มสุดจะพรรณนา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี
นาถทรงนำงานเหล่านั้นมาจัดทำหรือประประจบฉลองพระองค์ทั้งในการเสด็จเยือนท้องถิ่นต่าง ๆ
ในงานพระราชพิธี และในการเสด็จเยือนต่างประเทศ ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบและ
ผู้แพร่ขยายความนิยมของสินค้าศิลปหัตถกรรมอย่างวิเศษสุด จากพระราชดำริให้มีแบบชุดไทย
พระราชานิยมใช้ในโอกาสและงานต่าง ๆ ความต้องการผ้าไทยและเครื่องประดับไทยก็พุ่งขึ้น
โดยทันที ทำให้เกิดโอกาสและตลาดใหม่ ๆ สำหรับสินค้างานฝีมือของไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏ
มาก่อน

ตัวอย่างงานในโครงการศิลปาชีพพิเศษ เป็นต้นว่าในภาคเหนือ มีโครงการทอผ้า และริเริ่มให้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ผ้ายก ผ้ายันจก ส่วนผ้าฝ้ายชนิดเนื้อหนานั้น ได้ส่งเสริม และนำมาเย็บเป็นกระเป๋าเดินทาง ใช้ทำม่าน ทำฉาก และเครื่องใช้อื่น ๆ พร้อมทั้ง ส่งเสริมให้มีการทำเครื่องประดับเงินและทองของชาวไทยภูเขา ในภาคอีสาน พระองค์ ทรงส่งเสริมงานทอผ้าไหมมัดหมี่ อันเป็นศิลปะ เฉพาะถิ่นเก่าแก่และมีชื่อเสียง ในบางพื้นที่ ทรงส่งเสริมงานศิลปะ เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิก เช่น ที่ภูคณาขาม จังหวัดสกลนคร มีเครื่องปั้นดินเผาที่งดงามแปลกตาเป็นต้น ในภาคใต้ โปรดให้ราษฎรเรียนทอผ้า และฟื้นฟู การทอดอกลายพิกล ลายราชวัตร ลายดอกมะลิ ซึ่งเป็นลายที่มีลักษณะ เฉพาะของภาคใต้ เมื่อ ราษฎรทอผ้าฝีมือนั้นแล้วจึงให้เริ่มทอไหม และส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม งานฝีมือนี้นั้นขึ้นหน้าขึ้น ตา และได้รับความนิยมแพร่หลาย คือ การจักสานย่านลิเภาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น กระเป๋า พาน ถาด หมวก ตะกร้า กำไลข้อมือ ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้มีความแข็งแรงเก็บไว้ได้หลายปี นอกจากนี้ยังโปรดให้มีการจักสานเสื่อกระจูด จักสานด้วยหวาย และการเย็บปักถักร้อยอีกด้วย

นอกจากจะส่งเสริมให้ราษฎรประดิษฐ์หัตถกรรมพื้นบ้านเหล่านี้ในท้องถิ่นแล้ว ยังได้ รวบรวมผู้ที่มีความรู้ด้านศิลปหัตถกรรมจากท้องถิ่นต่าง ๆ มาเป็นครูช่าง ถ่ายทอดงานศิลปะ พื้นบ้านแขนงต่าง ๆ เหล่านี้ให้แก่เยาวชนจำนวนมาก พระองค์ได้ทรงจัดตั้งโรงฝึกศิลปาชีพขึ้น ทั้งในพระราชวังสวนจิตรลดา และที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร งานศิลปะหลายอย่างซึ่งเกือบจะสูญหายไปหมดแล้ว เช่น งานทอผ้าไทยโบราณ งานจักสานย่านลิเภา งานแกะสลักเครื่องทอง และ เครื่องเงิน ก็ได้รับการฟื้นฟู อนุรักษ์ และถ่ายทอดไว้เป็นมรดกของชาติต่อไป

แต่เดิมนั้นงานศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้มีข้อด้อยอยู่บ้าง เช่น การออกแบบลวดลายและสีสันทัน ซึ่งยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาด วัสดุที่ใช้อาจจะขาดความคงทนถาวร พระองค์ ทรงพยายามที่จะพัฒนาคุณภาพเหล่านี้ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงการส่งเสริมการตลาด อีกด้วย โดยพระองค์ทรงเป็นผู้นำผลิตภัณฑ์เหล่านี้ไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักทั่วไป ในระยะแรก ๆ ได้มีการนำผลิตภัณฑ์ของเกษตรกรเหล่านี้จำหน่ายเป็นครั้งคราวในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพระราชสมภพ และวันประสูติ ต่อมาได้มีการเปิดจำหน่ายสินค้า

ของโครงการขึ้น และได้รับพระราชทานชื่อว่า "จิตรลดา" ผลิตภัณ์จากมูลนิธิศิลปะพื้นนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถไม่ได้ทรงหาตลาดเฉพาะในประเทศเท่านั้น ได้ทรงนำผลิตภัณ์จากโครงการศิลปะไปเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐ ด้วยพระองค์เองเพื่อหาตลาดในต่างประเทศ เพราะการประชาสัมพันธ์อย่างเดิวยังไม่พอ จึงต้องใช้กลยุทธ์ด้วยการเข้าถึงลูกค้าโดยตรงให้เขาได้เห็นสินค้า การที่ทรงนำผลิตภัณ์งานฝีมือต่าง ๆ ของศิลปะไปแสดงนิทรรศการในห้างสรรพสินค้าใหญ่ ๆ จัดให้มีการเดินแบบเสื้อผ้าตัดเย็บจากผ้าไหมไทย และพระราชทานสัมภาษณ์สื่อมวลชนออกโทรทัศน์เหล่านี้ นับเป็นการพบปะลูกค้าโดยตรง ทำให้มีการสั่งซื้อผลิตภัณ์ศิลปะจนแทบจะผลิตไม่ทัน ดังพระราชดำรัสในวโรกาสก่อนเดินทางไปรับรางวัลด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศว่า "เรากำหนดที่จะมอบรางวัลนี้ในระหว่างงานเลี้ยงอาหารกลางวันที่กรุงวอชิงตัน และจะเชิญบุคคลสำคัญของวอชิงตันมาร่วมงานกว่าพันคน ในงานนี้จะมีการแสดงแบบเสื้อผ้าโดยผู้แสดง เป็นผู้แสดงกิตติมศักดิ์ เป็นสตรีชั้นนำของวอชิงตัน มีนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย รวมทั้งเชิญให้ข้าพเจ้านำผลิตภัณ์ศิลปะไปแสดงด้วย อันนี้ข้าพเจ้าภูมิใจที่สุด"

ด้วยวิธีการที่สุขุมแบบยล สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงพระราชทานชีวิตใหม่ให้แก่อกแก่มุมหนึ่งที่สำคัญยิ่งของชุมชนทั่วราชอาณาจักร ซึ่งก็คืองานศิลปหัตถกรรมนั่นเอง ซึ่งที่แท้จริงก็คือสิ่งที่อยู่ในชีวิตวิญญานของชาวบ้าน และเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นไทยอย่างแท้จริง นอกจากจะเป็นการส่งเสริมอาชีพรองให้แก่ประชาชนแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่มรดกล้ำค่าทางวัฒนธรรมที่ชาวไทยทุกคนภาคภูมิใจ และอวดตาสาบตาชาวโลกได้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเป็นองค์อุปถัมภ์งานศิลปหัตถกรรมของประเทศไทยโดยแท้จริง

ด้านการอนุรักษ์

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะป่าไม้เป็นแหล่งรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ และเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธารซึ่งเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตของมนุษย์มาหลายชั่วอายุ แต่ทว่าปัจจุบันนี้ป่าไม้เมืองไทยลดลงเพราะการตัดไม้ทำลายป่าทั้งเพื่อ

เหตุผลทางเศรษฐกิจ และเพื่อการดำรงชีพ เมื่อป่าไม้ลดน้อยลง สัตว์ป่าที่เคยอาศัยป่าเป็นบ้าน ก็เริ่มลดน้อยลงทุกที ด้วยเหตุนี้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถซึ่งทรงเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่าได้ทรงทุ่มเท และอุทิศพระองค์ในการดำเนินการอนุรักษ์ตามแนวพระราชดำริอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสที่ว่า "ข้าพเจ้ามีความภาคภูมิใจในธรรมชาติ ป่าไม้และสัตว์ป่าของไทยมาก ข้าพเจ้าเห็นว่า เราควรรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เหล่านี้อย่างระมัดระวัง และทำนุบำรุงให้คงอยู่ตลอดไป มิใช่ให้ประวัติศาสตร์จารึกว่า ทรัพยากรธรรมชาติ เหล่านี้ถูกทำลายหมดสิ้นไปในระยะสั้นแค่ช่วงอายุเรา"

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงห่วงใยสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงอนาคตความเป็นอยู่อย่างสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระองค์ทรงห่วงใยถึงภาวะความแห้งแล้งของประเทศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งทอดพระเนตรเห็นแล้วว่า มีความแห้งแล้งยิ่งกว่าภาคอื่นใด ทรงมีพระราชดำริว่า สาเหตุสำคัญเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ สมควรจะชักชวนให้ราษฎรร่วมมือร่วมใจกันสงวนรักษาป่าไม้ พระองค์จึงทรงริเริ่มโครงการป่ารกน้ำ และ บ้านเล็กในป่าใหญ่ขึ้น การดำเนินโครงการประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี เพราะพระองค์ทรงเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการช่วยอนุรักษ์ป่า เป็นต้นว่าที่อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร บริเวณอ่างเก็บน้ำคำจวง พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งหมู่บ้านป่ารกน้ำขึ้น ประกอบด้วยราษฎรที่คัดเลือกมาจากผู้ที่ไม่มั่งคั่ง มีบุตรมาก ฐานะยากจน มีความขยันขันแข็ง โดยให้ช่วยกันปลูกต้นไม้และดูแลรักษาป่า ไม้ที่ปลูกเป็นไม้ยืนต้นโตเร็ว และใช้ประโยชน์ได้ดี บางชนิดใช้ทำฟืน ให้พลังงานความร้อนสูง เช่น ไม้พยุง ยูคาลิปตัส กระตัญยข์ เป็นต้น บางชนิดให้ผลและดอกใบรับประทาน เช่น มะรุม ขี้เหล็ก แคบ้าน เป็นต้น ไม้โตเร็วพวกนี้จะขึ้นปกคลุมพื้นที่อย่างรวดเร็ว ช่วยดูดซับน้ำและเพิ่มความสมดุลให้กับพื้นดิน สมาชิกบ้านป่ารกน้ำจะมีหน้าที่ปลูกป่า และรักษาไม้ยืนต้นที่ทรงริเริ่มให้ปลูกไว้ ในขณะเดียวกันครอบครัวของสมาชิกก็จะได้รับการฝึกอาชีพเสริม เช่น ทำเครื่องปั้นดินเผา และ ทอผ้า

นอกจากนี้ พระองค์ทรงชี้แจงให้ราษฎรมีความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยกันดูแลป่าโดยอาศัยอยู่ในป่า ใช้ประโยชน์จากป่า และไม่ทำลายป่าด้วย ทรงชักจูงให้

ชาวบ้านปลูกป่าเอง และสร้างจิตสำนึกให้มีความรักและห่วงใยในป่าไม้ของตน พร้อมกับใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ที่พวกนักวิชาการมักจะใช้เรียกในปัจจุบัน แต่พระองค์ก็ได้ทรงนำทางไปก่อนแล้ว

ขณะนี้การปลูกป่าถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถตามโครงการป่ารักษ์น้ำ ได้ขยายผลการดำเนินงานไปทั่วทุกจังหวัด พระองค์ได้ทรงรับโครงการเหล่านี้ไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ โดยกรมป่าไม้รับหน้าที่ในการจัดหากล้าไม้ และการฝึกอบรมให้ราษฎรมีความรู้ในการเพาะชำกล้าไม้ตามโครงการป่ารักษ์น้ำมาตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงขณะนี้ พระองค์ทรงเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติที่แท้จริง ทรงคำนึงถึงสัตว์ป่า นก และสัตว์อื่น ๆ ที่ถูกความเจริญและสังคมมนุษย์รุกรานอย่างไม่หยุดหย่อน ทรงร่วมมือและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ต่องานอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่า เช่น ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์อนุรักษ์เต่าทะเลที่เกาะมันใน จังหวัดระยอง ส่วนสัตว์เปิดที่บริเวณทุ่งกะมัง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียวจังหวัดชัยภูมิ โครงการศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าโคกไม้เต็ง จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

นับได้ว่าพระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นปัจจัยอันหนึ่งที่จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพราะตามที่กล่าวมาแล้ว การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริง คือการที่ประชาชนมีความสุขความพอใจกับการดำรงชีพตามสภาพความเป็นอยู่ เหตุที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริจัดตั้งโครงการอนุรักษ์ต่าง ๆ มากมาย และให้ประชาชนในบริเวณนั้นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วย ซึ่งก็เท่ากับว่าโครงการของพระองค์ นอกจากจะมีส่วนช่วยในการดำรงชีพของประชาชนทางหนึ่งแล้ว ยังมีส่วนช่วยในการฟื้นฟูสภาพป่าไม้อีกทางหนึ่งด้วย

ด้านคุณธรรม

ปัจจุบันนี้ความเจริญทางวัตถุ และค่านิยมทางด้านเงินตราได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตมนุษย์ ในขณะที่มีการพัฒนาประเทศให้ก้าวเป็นประเทศอุตสาหกรรม แต่การพัฒนาทางด้านจิตใจมีน้อยลงทุกที สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเล็งเห็นถึง

ความสำคัญของการพัฒนาทางด้านจิตใจว่ามีความจำเป็นยิ่ง เพราะการที่จะทำให้เกิดความสมดุล ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้นจะต้องมีการพัฒนาทั้งทางวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป จึง จะเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาที่แท้จริงและสัมฤทธิ์ผล พระองค์ทรงตระหนักดีว่าความไม่สมดุล ระหว่างความเจริญทางเศรษฐกิจ และวิถีการดำรงชีวิตของสังคมไทยได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคม มากขึ้นทุกที ขณะที่เศรษฐกิจไทยเปิดกว้างสู่โลกภายนอกและรับเอาอารยธรรมตะวันตกเข้ามา สภาพสังคมชนบทเริ่มเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองมากขึ้น วิถีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัย และความ ผูกพันใกล้ชิดกันก็เริ่มห่างหายไป ดังพระราชดำรัสที่ว่า "ความ เจริญด้านวัตถุทำให้โลกมีความ ก้าวหน้าและสะดวกสบายยิ่งขึ้น นับว่าความ เจริญทางวัตถุ เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมากสำหรับชีวิต แต่ชีวิตก็ยังคงต้องการความ เจริญอย่างอื่นด้วย คือความ เจริญทางด้านจิตใจซึ่งสำคัญและจำเป็น ไม่น้อยไปกว่าความ เจริญทางด้านวัตถุ เลย มนุษย์สมัยนี้ส่วนมากหลงใหลในทางวัตถุ เกินไปไม่สนใจ ในความสุขทางนามธรรม มุ่งแต่จะแสวงหาและสะสมวัตถุ เพื่อ เพิ่มพูนความผาสุกของตน พากัน ทอดทิ้ง เพื่อนมนุษย์ที่กำลังทุกข์ร้อน และต้องการความช่วยเหลือ ความ เจริญทางวัตถุจำต้องควบคู่ ไปกับความ เจริญทางจิตใจ จึงจะทำให้ชีวิตมนุษย์สมบูรณ์และมีค่า บุคคลแม้จะ เป็นผู้ที่ขาดความ มั่งคั่งทางวัตถุแต่ร่ำรวยยิ่งนักทางด้านคุณธรรม มีความรักและความห่วงใยในเพื่อนมนุษย์ จึงนับว่า เป็นผู้ที่พระพุทธศาสนายกย่องแล้วว่า เจริญแท้"

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเห็นถึงความจำเป็นในการนำหลักธรรม ทางพุทธศาสนามาให้ราษฎรยึดถือและปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะได้เป็นหลักในการดำเนิน ชีวิตที่ถูกต้อง และราษฎรสามารถเลือกรับวิถีชีวิตตามระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่มาผสมผสานเข้ากับ วิถีชีวิต ค่านิยมอันดีงามของสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม พระองค์ทรงริเริ่มโครงการปลูกฝัง คุณธรรมขึ้นเป็นครั้งแรกทั่วคืนในหมู่บ้านแม่ตะไคร้ ตำบลทาเหนือ อำเภอสันกำแพง จังหวัด เชียงใหม่ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมอาชีพและการพัฒนาอื่น ๆ เพื่อฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ของราษฎรในหมู่บ้าน ทั้งนี้จะได้เป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่สมบูรณ์แก่ราษฎรในหมู่บ้านอื่น ๆ ต่อไป

วิธีการปลูกฝังคุณธรรมให้ชาวบ้านแม่ตะไคร้ มีการดำเนินงาน ๓ อย่าง คือ

๑. การอบรมสั่งสอนธรรมะโดยการอาราธนาให้เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่คัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้ไปผลิตเปลี่ยนหมอนเวียนไปประจำที่วัดในหมู่บ้านแม่ตะไคร้ เพื่ออบรมสั่งสอนสามเณร และราษฎรในหมู่บ้าน

๒. การปฏิบัติธรรม เช่น ให้ชาวบ้านแม่ตะไคร้ไปปฏิบัติธรรมโดยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาในวันพระหรือวันหยุด และวันสำคัญทางศาสนา หรือการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๓. การจัดสถานที่ปฏิบัติธรรม เช่น จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม หรือร่วมกับหน่วยงานปลูกป่ารอบอ่างเก็บน้ำในหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลาง

งานปลูกฝังด้านคุณธรรมเป็นงานที่ได้รับความสนใจน้อย แต่ด้วยสายพระเนตรที่ทรงเล็งเห็นการณ์ไกลของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ว่าการพัฒนาที่จะสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริงนั้นจะต้องพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป ด้วยเหตุนี้จึงเกิดเป็นโครงการปลูกฝังคุณธรรมและการพัฒนาขึ้น หากโครงการนี้แพร่หลายไปสู่สังคมเมืองมากขึ้น คงจะบังเกิดผลดีต่อการพัฒนาสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง

ขอจงทรงพระ เจริญยิ่งยืนนาน

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถนั้น โดยปกติแล้วจะโดยเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเสด็จเยี่ยมราษฎรในชนบท หรือราษฎรที่ประสบสาธารณภัย พระองค์ทรงโปรดการประทับท่ามกลางราษฎรเป็นเวลานาน ๆ และมีพระราชปฏิสันถารไต่ถามทุกข์สุขอย่างสนพระราชหฤทัย และด้วยสายพระเนตรที่เปี่ยมล้นความเมตตา ในการเสด็จเยี่ยมราษฎรแต่ละครั้ง สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถจะทรงศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของราษฎร และทรงสังเกต ศึกษา วิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริง ทรงหาแนวทางที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ เพื่อแก้ไขปัญหาและผ่อนคลายความทุกข์ยากของราษฎร โครงการพัฒนาส่วนใหญ่เน้นคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิมของประชาชน พระราช

กรณีกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านการส่งเสริมอาชีพหรือหาอาชีพเสริมให้ชาวนาชาวไร่ เพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ ไปสู่อนุชนรุ่นหลัง ด้านการอนุรักษ์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งด้านคุณธรรม ได้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถ และความห่วงใยที่พระองค์ทรงมีต่อพสกนิกรอย่างแท้จริงในการแก้ไขปัญหาในระยะยาว

พระเกียรติคุณของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถได้ขจรขยายให้เป็นที่ประจักษ์ทั่วไป ไม่เฉพาะแต่ในหมู่ประชาชนชาวไทยเท่านั้น แม้แต่ชาวต่างประเทศทั่วโลกก็ได้ประจักษ์และสรรเสริญพระเกียรติคุณอย่างแพร่หลาย ดังจะเห็นได้จากองค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ <FAO> ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญเซเรส ซึ่งอัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์จารึกไว้ด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งเป็นรูปสตรีชาวนาไทยสวมงอบถือรวงข้าว จารึกข้อความซึ่งถือได้ว่าเป็นพระราชปณิธานอันล้ำเลิศของพระองค์ท่าน คือ "To give without discrimination" ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า "ให้โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง"

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถทรงเคยมีพระราชดำรัสว่า "มนุษย์เราเกิดมาไม่ควรแสวงหาความสุขสบาย เฉพาะตัวคนเดียว น่าจะช่วยแบ่ง เหาความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์อื่น ๆ ให้เขาได้รับความสุขบ้างตามกำลังและความสามารถ" สมแล้วที่ทรงถือพระราชปฏิสันถารูปนี้มาเป็นสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถที่สุุดประเสริฐของชาวไทย ขอจงทรงพระ เจริญยิ่งยอนาน

สภามหาวิทยาลัยบูรณาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- กรองทอง เพ็ชรวงศ์. "ทรงสถิตเหนือดวงใจไทยทั้งชาติ" วารสารมูลนิธิโรคไตแห่งประเทศไทย. ปีที่ ๖, ฉบับที่ ๑๒. กรกฎาคม ๒๕๓๕. หน้า ๘-๙.
- คณิตา เลขะกุล. "นวมินทร์ราชินี" อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๒๕, ฉบับที่ ๑. เดือนสิงหาคม ๒๕๓๗. ฉบับเฉลิมพระชนมพรรษา. หน้า ๒๓-๓๑.
- จันทร์ทิพย์ ลมุดพันธ์. "อนุรักษ์สัตว์ป่า" วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ ๒๙, ฉบับที่ ๔. กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๓๕. หน้า ๕๕-๖๔.
- ประสพสุข ทรงผาสุก. "สาธารณสุขเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้" วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ ๒๙, ฉบับที่ ๔. กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๓๕. หน้า ๑๕-๒๔.
- พรชัย วีระณรงค์. "ท้ายเล่ม" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. ปีที่ ๓๔, ฉบับที่ ๒๕. ๖-๑๒ ธันวาคม ๒๕๓๐. หน้า ๕๖.
- "พระราชดำรัสเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ" วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ ๒๙, ฉบับที่ ๔. กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๓๕. หน้า ๓-๔.
- "พระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา" พุทธนิทรรศการเนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระเกียรติพระชนมพรรษา ๕ รอบของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ. ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕.
- "ร่มเกล้าชาวไทย" ประชาชาติธุรกิจฉบับพิเศษ. สิงหาคม ๒๕๓๕.
- วิไลกุล ระตินัย. "พระราชกรณียกิจในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต" ฉลาดบริโภค. ปีที่ ๑๗, ฉบับที่ ๒. พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๓๕. หน้า ๕-๘.
- วิไลวรรณ นัควิไล. "การสร้างความสำเร็จในการพัฒนา" วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ ๒๙, ฉบับที่ ๔. กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๓๕. หน้า ๕๑-๕๔.
- วิไลวรรณ นัควิไล. "การฟื้นฟูป่า" วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ ๒๙, ฉบับที่ ๔. กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๓๕. หน้า ๔๕-๕๐.

ศิริวรรณ โภษะจนาท. "ศิลปอาชีพ" วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ ๒๙, ฉบับที่ ๔.
กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๓๕. หน้า ๒๕-๓๐.

"สมเด็จพระราชินีแห่งปวงชนชาวไทย" สมอ.สาร. ปีที่ ๒๐, ฉบับที่ ๒๐๖. สิงหาคม ๒๕๓๕.
หน้า ๕-๘.

สายไหม จบกลศึก. "พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา ของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรม
ราชินีนาถกับปวงชนชาวไทย" วารสารการศึกษาแห่งชาติ. ปีที่ ๒๖, ฉบับที่ ๒.
ธันวาคม ๒๕๓๔-มกราคม ๒๕๓๕. หน้า๓-๑๒.

สุวรรณี สำโรงวัฒนา. "มหาราชินีกับการพัฒนาประเทศ" วารสารเศรษฐกิจและสังคม.
ปีที่ ๒๙, ฉบับที่ ๔. กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๓๕. หน้า ๖-๑๑.

สุเมธ ตันติเวชกุล. "พระราชกรณียกิจในสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ"
สมาคมไทย-อเมริกัน. ปีที่ ๖, ฉบับที่ ๒/๒๕๓๕. หน้า ๑-๗.

สุเมธ ตันติเวชกุล. "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวไทย"
วารสารศึกษานอกโรงเรียน. ปีที่ ๒๕, ฉบับที่ ๑๔๔. มิถุนายน-กรกฎาคม
๒๕๓๑. หน้า ๔๖-๖๓.

อัมพร สโสมสร. "พระมหากษัตริย์คุณแห่งสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ค่องาน
ศิลปหัตถกรรมไทย" กิรินทร์. สิงหาคม ๒๕๓๑. หน้า ๒๕-๓๐.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความชิงรางวัลเงินทุนภูมิพล

เรื่อง

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดย

นางสาวสุภาภรณ์ เมธาศรีเสริฐศิลป์

รหัส 3422550

10 มีนาคม 2536

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

"ราชินีแห่งอนิสิขิเน็ธ" คือพระฉายานามของหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ที่ถูกล้อเลียนอย่างขำขัน โดยมีที่มาแห่งพระฉายานามนี้อย่างน่ามหัศจรรย์ว่า

ครั้งเมื่อทรงพระเยาว์ มีอายุประมาณ 2 ขวบเท่านั้น ในขณะที่พี่เลี้ยงอุ้มหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากรอยู่นั้น ปรากฏว่า มีคนแขก ซึ่งเป็นเพื่อนของแขกยามประจำบ้านมาหากัน เมื่อเขาเหลือบสายตามาเห็นหม่อมราชวงศ์พระองค์น้อยนี้ ก็จ้องมอง พร้อมทั้งก้ามมือเรียกพี่เลี้ยง ขอให้หัดมองใกล้ ๆ หน่อย เมื่อมองตุลิกครู่หนึ่ง ก็กล่าวว่า "จะได้เป็นมหาราชินี"

เมื่อใครได้ฟังก็ขบขันใจนัก และล้อเลียนว่าเป็นมหาราชินีแห่งอนิสิขิเน็ธ แต่ไม่มีผู้ใดคาดคิดว่าจากการกล่าวถึงพระฉายานามอย่างสนุกสนานนั้น ก็กลายเป็นความจริงในอีก 16 ปีต่อมา

ในวันที่ 20 เมษายน 2493 หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ได้ทรงเข้าสู่พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส เป็นพระอัครมเหสีในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร พระผู้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยรัชกาลที่ 9 แห่งราชจักรีวงศ์ อีกทั้งทรงเป็นสมเด็จพระบรมราชินี ผู้มีคำต่อพระนามว่า "นาถ" ซึ่งมีความหมายว่า "เป็นที่พึ่งแห่งปวงชน" เป็นพระองค์ที่ 2 ของประเทศไทย ประกอบกับการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเคียงคู่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก่อประโยชน์สุขต่อมหาชนอย่างกว้างขวาง ได้รับการสดุดีพระเกียรติคุณจากทั่วทุกมุมโลก เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องหมายแสดงพระคุณลักษณะแห่ง "มหาราชินี" อย่างแท้จริง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงดดำรงสิริราชสมบัติมาเป็นเวลานานยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ด้วยพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม อาณาประชาราษฎร์ต่างดำรงชีพด้วยความร่มเย็นเป็นสุขสวัสดิ์ สยามรัฐสีมา อาณาจักรรุ่งเรืองมั่นคง

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงดำรงพระองค์เป็นคู่พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ร่วมประกอบพระราชกรณียกิจเคียงคู่พระองค์อย่างมีทรงย่อท้อ เนื่องด้วย ความจงรักภักดี ทรงยกย่อง เทิดทูน และมีพระราชศรัทธาแน่วแน่ในพระบรมเดชานุภาพ ตลอดจนสนองพระบรมราโชบายและพระราชนิมิต ทรงเจริญรอยพระยุคลบาท ในอันที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุข

ยกระดับฐานะความเป็นอยู่และพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลนิกร ความสำเร็จในการสร้างความร่มเย็นเป็นสุขแก่ราษฎร จึงเป็นผลจากคุณูปการในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถอยู่มากมาย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจำนวนมากนั้น เปรียบเสมือนการบรรจจต่อเรือลำหิมา ที่จะต้องบรรทุกผู้คนที่กำลังลอยเคว้งคว้างอยู่กลางทะเลลึก ให้ฝ่าคลื่นมรสุมร้ายเข้าสู่ฝั่งอย่างปลอดภัย แล้วขึ้นขึ้นด้วยลำแข้งของตนเอง พร้อมทั้งจะสู้ชีวิตต่อไป ความยากลำบากอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไรจึงจะต่อเรือได้แข็งแกร่งทนทาน ดำเนินมรสุมร้าย สามารถบรรทุกผู้คนที่เข้าสู่ฝั่งโดยปลอดภัย รวมถึงจะทำอย่างไร ผู้คนจึงจะมีขวัญกำลังใจ มีการพัฒนาตนให้พร้อมที่จะยืนหยัดสู้ชีวิต มิใช่เมื่อถึงฝั่งแล้วกลับกลายเป็นผู้รอดเพียงกาย แต่ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตตนเองตามลำพังต่อไปได้

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยจำนวนมากก็เช่นกัน จะหากลวิธีใดแล้ว ที่จะนำพัฒนาผู้ด้อยโอกาส ทั้งทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข ตลอดจนอาชีพที่จะยึดเป็นหลักในการดำรงชีวิต อีกทั้งทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้คนไทยผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้น สามารถเลี้ยงชีพได้ โดยใช้ทรัพยากรอันมีค่า เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตปัจจุบันอย่างมีความสุข และสามารถพัฒนาตนเองต่อไปในอนาคต

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชปณิธานอันแน่วแน่ ที่จะสนองพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดจนมุ่งมั่นในอันที่สร้างความเป็นอยู่ที่ดีแก่เหล่าราษฎร จึงทรงโดยเสด็จพระราชดำเนิรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เยี่ยมราษฎรทุกภาคทั่วประเทศ เสด็จทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นที่ถิ่นทุรกันดารเพียงใด ทรงนำของใช้ ปัจจัยในการดำรงชีพที่จำเป็นไปแจกจ่ายแก่ชาวบ้าน ตลอดจนช่วยเหลือราษฎรที่เจ็บไข้ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการรักษาพยาบาล โดยทรงใช้จ่ายจากพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์

จากการเสด็จพระราชดำเนินที่ถิ่นทุรกันดาร ทรงเล็งเห็นว่า ประชาชนจำนวนมากมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ความเป็นอยู่มีลักษณะ ก่อให้เกิดโรคระบาดและเป็นโรคขาดสารอาหาร พระองค์ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ทรงเล็งเห็นว่าปัญหาเกิดจากการขาดซึ่งความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพอย่างถูกต้องลักษณะ จึงทรงช่วยเหลือทางด้านการศึกษา โดยทรงโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก่อตั้งโรงเรียนพระราชทานทุกแห่ง ศึกษาศึกษาแก่บุตรของครอบครัวผู้ยากไร้ ตลอดจนจัดสร้าง "ศาลารวมใจ" ซึ่งเป็นทั้งห้องสมุด แหล่งรวบรวมความรู้ คู่มือการประกอบอาชีพ และเป็นแหล่งปฐมพยาบาล ดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชน นอกจากนี้ทรงริเริ่มโครงการ "หมอมหมู่บ้าน" เน้นเติมจากศาลารวมใจ ตลอดจนจัดหน่วยแพทย์

พระราชทาน โครงการค้ำชูแพทย์อาสา โครงการจักษุแพทย์อาสา เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพอนามัยของ
ราษฎรในชนบท อันเป็นเบื้องต้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

นอกจากพระราชกรณียกิจทางการศึกษาในท้องถิ่นที่เรากล่าวมาแล้ว พระองค์ยัง
ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาในหมู่ผู้ด้อยโอกาส ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สอนวิชาด้าน
อาชีวศึกษาแก่นักเรียนและราษฎรผู้ยากไร้ เพื่อเป็นเครื่องมือใช้ประกอบอาชีพ ตลอดจนพระราชทาน
อุปกรณ์การเรียน และเครื่องนุ่งห่มแก่นักเรียนที่ขาดแคลน ทรงอุปถัมภ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์แก่
คนพิการ เป็นอาทิ

พระมหากษัตริย์องค์หนึ่งคือ พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ทหารพายุ ตำรวจ ข้าราชการ
พลเรือน ราษฎรอาสาสมัคร เพราะเขาเหล่านั้นคือผู้ซึ่งทำหน้าที่ทำนุบำรุง ปกป้องรักษาประเทศชาติ
ทรงริเริ่มก่อตั้งมูลนิธิสายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อช่วยเหลือทหาร ตำรวจ พลเรือน
ตลอดจนอาสาสมัครที่ขาดเจ็บทรมานหรือเสียชีวิตจากการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศ โดยให้การ
ช่วยเหลือทางการเงิน หรือส่งเสริมอาชีพในครอบครัว ผู้ประสบเคราะห์ร้ายเหล่านั้นจะตระหนัก
เสมอว่า เขาและครอบครัวจะไม่ถูกทอดทิ้ง เพราะพระบารมี พระองค์ทรงทุ่มเทประกอบพระราช
กรณียกิจทั้งด้านกำลังทรัพย์และกำลังพระวรกาย จนพระเกียรติคุณด้านนี้เป็นที่ประจักษ์ ทาง
ราชการทหารได้ขอพระราชทานพระยศถวายมากมาย

อนึ่ง สิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดจากการเสด็จเยี่ยมราษฎรทุกท้องถิ่น ตลอดจนทหารพายุ คือ
ด้านขวัญกำลังใจ ประชาชนต่างสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณที่พระองค์ทรงห่วงใย บุกป่าฝ่าดง เข้ามา
ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎร อย่างมิเห็นแก่เหน็ดเหนื่อย พระหนักตร์จะมีรอยพระสรวลอยู่
เป็นนิจ ทั้งพระสุรเสียงที่ก้องไปด้วยพระเมตตาเป็นพลังอย่างหนึ่ง ที่สร้างสำนึกให้คนไทยที่กำลังยากไร้
ลำเค็ญ ให้เกิดความขยันขันแข็ง พร้อมทั้งจะสู้ชีวิตต่อไป

เหตุการณ์ที่ประทับใจมิอาจลืมเลือนได้ของชาวตำบลถ้ำดิว อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร
บริเวณเชิงภูผาเหล็กติดต่อกับอ่างเก็บน้ำจวง ในสภาพป่าเสื่อมโทรม พื้นที่ไม่ติดกับทะเลทรายอัน
เว้งว่าง ทั้งร้อนและแห้งแล้ง เต็มไปด้วยฝุ่น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระ
ราชดำเนินเข้าไปยังพื้นที่ด้วยรถยนต์พระที่นั่ง ซึ่งชาวบ้านผู้หนึ่งยังจดจำได้ดี เขาเล่าด้วยเสียงสั่น
เพราะสำนึกตื่นตันที่ท่วมทับทุกครั้งที่ย้อนถึงพระราชมารดาของพวกเราว่า

"ท่านเสด็จมา ลุยมู่มาควับ เห็นแต่ฝุ่น นอรถจอดมองไม่เห็นอะไรเลย รถจอดผมก็วิ่งเข้าไปกราบเท้าท่าน น้ำตามผมออก พุดอะไรก็ไม่ออก หนึ่งหัวผมลุกไปหมด ผมส่งสารท่าน ลุยดงลุยป่า"

จากการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ทรงมองเห็นต้นเหตุของปัญหาและทรงใคร่ครวญผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากการเสด็จเยือนของพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้มีกระแสพระราชดำรัสตอนหนึ่ง ซึ่งกราบบังคมทูลกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครึ่งตามเสด็จไปแจกของที่จำเป็นแก่ผู้ประสบภัยพิบัติว่า

"ผมเท่าไรจะเต็มล่ะ เพราะว่าเราแจกไป ๆ เขารับไปในไม่ช้าก็ขยุบลลาย ผลคือ เราได้หน้า เขาชื่นชมยินดี แต่เราไม่ได้ช่วยเขาจริง ๆ เลย"

ด้วยพระราชพฤทัยที่ใสบริสุทธิ์ กอปรกับสายพระเนตรอันยาวไกล จึงทรงริเริ่มอาชีพเสริมด้านหัตถกรรม จัดเป็นโครงการต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนที่เน้นงาน เน้นรายได้ เมื่อสภาพภูมิอากาศผันผวน การทำไร่ ทำนา ไม่ได้ผลผลิตหรือรายได้ที่พอเพียง

งานอาชีพเสริมเหล่านี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จงทรงพระราชดำริให้สอดคล้องกับงานฝีมือเดิมของราษฎร หรือวัตถุดิบที่บ้านอันจะนำมาประกอบเป็นงานฝีมือได้ โดยพระองค์จะทรงทราบข้อมูลได้จากการมีพระราชปฏิสันถารอย่างใกล้ชิดกับราษฎร เพื่อศึกษาเกี่ยวกับรายละเอียดการดำรงชีวิต และศิลปะพื้นบ้าน ทรงเคยเป็นเวลานานหลายชั่วโมงอย่างสนพระทัย จากเช้า ถึงสาย จนค่ำ แม้ว่าพระองค์จะไม่ทรงนึกเสวยอะไรเลย เพราะพระราชภารกิจ ที่ต่อเนื่องจนถึงค่ำคืน แต่พระองค์ก็ไม่ได้แสดงพระอาการเหน็ดเหนื่อยแม้แต่น้อย

ภาพพระวิริยอุตสาหะในการทรงงานนี้ เป็นที่ประทับใจยิ่งต่อผู้ตามเสด็จ ดังเช่น นาง เอสเธอร์ คูเปอร์สมิทธิ์ ประธานกลุ่มผู้สนับสนุนนิทรรศน์เด็ก แห่งกรงวอชิงตัน ดี.ซี. ได้กล่าวว่า

"ดิฉันทราบว่า พระราชินีสมิทธิ์ ไม่เหมือนในทelenovelas เพราะต่างก็ทรงงานกันทั้งนั้น แต่ไม่คิดว่าจะต้องทรงงานหนักมากนัก จนกระทั่งได้ทราบเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมราชินีนาถแห่งประเทศไทย จึงได้ตระหนักว่าพระองค์ท่านทรงงานมากเหลือเกิน ทรงช่วยเหลือเกษตรกรของท่านมากจริง ๆ พระองค์ทรงมีพระเมตตาอันมีเมตตาที่จะให้โอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติมแก่ประชาชนชาวไทย พระองค์ทรงสนับสนุนการศึกษาของเด็กในชนบท ทรงช่วยให้เด็ก ๆ เหล่านั้น ได้รับบริการสาธารณสุขที่จำเป็น... พระองค์ท่านไม่ถือพระองค์เลย ในเวลาที่เสด็จเยี่ยมราษฎรก็

ทรงคลุกคลีกับชาวบ้านเพื่อได้ตามสารทุกข์สุกดิบของพวกเขาร่างใจใกล้ชิด ด้วยความห่วงใยอย่างแท้จริง ดิฉันยังรู้สึกแปลกใจมากที่เห็นพระองค์ท่านทรงนั่งกับพื้นร่วมกับประชาชน ชักถามความเป็นอยู่ของพวกเขาคด้วยพระองค์เอง.. พระองค์เป็นพระราชินีที่ประเสริฐมาก"

งานอาชีพเสริมในพระราชดำริ จะแบ่งเป็น 2 ประเภท คือโครงการส่งเสริมสนับสนุนงานฝีมือที่ชาวบ้านทำเป็นอยู่แล้วในหมู่บ้าน และโครงการฝึกอบรมชาวบ้านทำงานฝีมือที่ตนเองไม่เคยทำมาก่อนเลย

งานอาชีพเสริมเริ่มต้นอย่างจริงจัง ครั้งแรกที่กลุ่มแม่บ้านหุบกะพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เป็นการประดิษฐ์สิ่งของจากป่านศรนารายณ์ ซึ่งเป็นถาดต้นไม้ขึ้นง่ายในพื้นที่บริเวณนั้น สิ่งประดิษฐ์จากป่านศรนารายณ์จัดเป็นงานฝีมือที่ยังไม่เคยทำมาก่อน แต่ก็เป็นที่ประสบความสำเร็จ กลุ่มแม่บ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์นั้น

ทางตำบลอ่าวน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ยังทรงส่งเสริมให้กลุ่มสตรีริมน้ำสร้างตนเอง มีการฝึกอบรมทำดอกไม้ประดิษฐ์โดยใช้เศษผ้าผ้าย ผ้าป่าน ผ้าไหม ผ้าแพร จากกลุ่มสตรีชนบทที่ไม่เคยมีทักษะในด้านการประดิษฐ์ดอกไม้เลย ได้กลายเป็นผู้มีความสามารถพิเศษ ประดิษฐ์ดอกไม้ได้สวยงาม และเหมือนของจริงที่สุด

ครั้งเมื่อเสด็จ เยี่ยมราษฎรทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระทัยงานหัตถกรรมถักทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นอย่างยิ่ง ทรงเล็งเห็นว่าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่งซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของไทย โยไหมแต่ละเส้นที่ถักถักทอเป็นพื้นผ้า มีลวดลายสวยงามนั้นคือหัตถศิลป์ที่วิจิตรบรรจง ควรคู่แก่การอนุรักษ์ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทย จึงมีพระราชดำริที่จะส่งเสริมให้แพร่หลายสืบต่อไป พระองค์ทรงมีพระราชเสาวนีย์ ให้ราชเลขาการในพระองค์ติดตามเรื่องการทอผ้าไหมมัดหมี่ ทรงกำชับให้ใช้ไหมพันธุ์พื้นเมืองล้วน ทั้งนี้ ทรงมีสายพระเนตรอันละเอียดอ่อน ทรงพยายามสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของมัดหมี่ไทย ซึ่งจะสามารถดึงดูดให้ผู้ต้องการผ้าไหมมัดหมี่แท้ เดินทางมาซื้อจากแหล่งผลิตโดยตรง นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมุ่งพัฒนาคุณภาพไหมมัดหมี่ให้ได้มาตรฐาน พระองค์ทรงให้ผู้อำนวยการทางการย้อมสีไปสอนวิธีการย้อมสีให้ติดคงทน สีเรียบเสมอกัน ไม่ตกไม่ดำ อีกทั้งทรงให้เสาะหาสายไหมหมี่พื้นเมืองที่ใกล้จะสูญหายไป นำกลับมาฟื้นฟูอีกด้วย

นอกจากจะทรงส่งเสริมด้านการผลิตแล้ว การสร้างค่านิยมในสังคมให้ยอมรับในผ้าไหมไทย ถือเป็นสิ่งสำคัญควบคู่กันไป ดังนั้น พระองค์จึงทรงส่งเสริมและเผยแพร่การใช้ผ้าไหมทอพื้นเมือง โดยทรงเป็นผู้นำการใช้ในทุกโอกาส ทั้งโปรดให้ข้าราชการบริหารใช้ด้วย เพื่อร่วมกันช่วยเหลือราษฎร ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนพระองค์จะโปรดใช้ผ้าไหมมัดหมี่ทำฉลองพระองค์ ในการเสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง ครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับคำกราบบังคมทูลเชิญ ให้เสด็จฯ ไปเยี่ยมประเทศต่าง ๆ ทั้งในทวีปยุโรป และอเมริกา เพื่อเป็นการเจริญพระราชไมตรี และสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ อันเป็นผลให้ทั่วโลกได้รู้จักประเทศไทยดีขึ้นนั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเตรียมฉลองพระองค์ด้วยผ้าไหมทั้งแบบไทยและสากลอย่างเหมาะสมและมีความงดงามเป็นเลิศ จนบรรดาผู้เชี่ยวชาญการออกแบบเครื่องแต่งกายสตรีทั้งหลาย มีมติถวายสาคัญยกย่องพระเกียรติว่า ทรงเป็นสตรีที่แต่งกายได้สอดคล้องที่สุดในรอบปี ซึ่งส่งผลให้ชาวต่างประเทศได้เริ่มสนใจผ้าไหมไทย และนำไปออกแบบตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าแบบยุโรปมากขึ้น

ปัจจุบัน ผ้าไหมมัดหมี่ของไทย ได้รับการพัฒนาด้านฝีมือจนกระทั่งได้รับรางวัลจากองค์การ ศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ในงาน "มรดกสิ่งทอของเอเชีย - หัตถกรรมและอุตสาหกรรม" เป็นผ้าไหมฝีมือของ นางอนันต์ วรณเสถียร ซึ่งสามารถผสมผสาน เทคนิคแบบโบราณเข้ากับความคิดสร้างสรรค์ร่วมสมัย โดยใช้เทคนิคที่สลับซับซ้อนอย่างมาก อีกทั้งยังสามารถทำให้ผ้าเกิดเหลือบสีและแสงเงาสวยงาม

ทางภาคใต้ จังหวัดนราธิวาส ครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ พระตำหนักทักษิณราช นิเวศน์ ได้ทรงรับทราบถึงความทุกข์ยากของราษฎร เนื่องจากราคายางตกต่ำมาก ชาวบ้านมีรายได้ลดน้อยไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงทรงพระราชดำริให้อาขิหนอผ้าเป็นอาชีพเสริม โดยทรงมีพระราชกระแสให้ทอผ้าเป็นผ้าลายดอกไม้ประจำจังหวัด คือดอกต้นหยองและดอกพิกุล เพื่อเป็นความงดงามที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของผ้าจังหวัดนราธิวาสเช่นกัน

ทางภาคกลาง ในเดือนมกราคม 2519 ราษฎรที่ตำบลบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง ต้องประสบปัญหาเรื่องน้ำท่วม ไร่นาเสียหายเป็นอันมาก การทำนาไม่ได้ผล ราษฎรมีฐานะยากจน ไร้ซึ่งหนทางที่จะทำมาหากิน ที่ทำอยู่เดิมคือการเหลาไม้ก้านธูปซึ่งเป็นงานที่ได้ผลช้า และค่าแรงต่ำ กับการทำอูฐซึ่งต้องอาศัยแคตจัดในการตากอูฐ หากฝนฟ้าแปรปรวน ก็ทำไม่ได้ แต่แล้วด้วยบุญบารมีแห่งมหาราชินี เหมือนฟ้าคุ้มครองฟ้าลงมาสิ้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม ทรงเห็นดินริมฝั่งแม่น้ำที่ตำบลบางเสด็จ เป็นดินแม่ลักษณะเหนียว พอดีจะปั้นตุ๊กตาได้ จึงทรงพระราชดำริ "โครงการปั้นตุ๊กตาชาววัง" ขึ้นเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้แก่ราษฎร อีกทั้งตุ๊กตาชาววังนี้ จะจำลองแบบกิริยาท่าทางการดำรงชีวิต การแต่งกาย และขนบประเพณีวัฒนธรรมของไทย จึงเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยอีกด้วย

เนื่องด้วยการปั้นตุ๊กตาชาววังเป็นหัตถกรรมใหม่ที่ชาวบ้านไม่เคยทำมาก่อน สมเด็จพระเจ้าจึงทรงให้การสนับสนุนทั้งด้านพระราชทานวิชาการ และคณะกรรมการฝึกสอน รวมทั้งทรงพาดพิงให้ในระยะแรก ต่อมาจึงมีผู้สนใจ รวมทั้งนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมกิจการและพาซื้อเป็นของที่ระลึกที่นำประทับใจ ในปัจจุบันนี้ การทำตุ๊กตาชาววัง ยังคงเป็นอาชีพที่มั่งคั่งและมีกำไรดี และมีการพัฒนาให้เกิดความวิจิตรงดงามละเอียดประณีตยิ่งขึ้น การพัฒนางาน และความเติบโตของงานนี้ ส่งผลให้ระดับฐานะความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้นอย่างเด่นชัด

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในจังหวัดอุตรดิตถ์ ยังทรงมีพระราชดำริว่าน่าจะฟื้นฟูการทอผ้าด้วยมือ เนื่องด้วยอนาคต โลกคงจะต้องประสบภาวะน้ำมันขาดแคลน โลกจะพลิกผันเข้าสู่รอยเค็มคือการสร้างงานด้วยมือคน จึงทรงพระราชดำริตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายด้วยมือขึ้นอีก 3 แห่ง

โครงการในพระราชดำริเหล่านี้ ภายหลังได้รับการรวบรวม และพระกรุณาโปรดฯ ให้ก่อตั้งเป็น "มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชูปถัมภ์" ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น "มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ"

โครงการต่าง ๆ ในมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ จากเริ่มก่อตั้งสู่ปัจจุบันได้ขยายวิชาการทางหัตถกรรมออกเป็นอีกหลายสิบแขนง และขยายสาขาไปในจังหวัดต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น สวนจิตรลดา บางไทร ลำปาง มหาสารคาม เชียงใหม่ อ่างทอง นราธิวาส เป็นต้น ศูนย์ศิลปาชีพดังกล่าวสามารถรองรับผู้ยากไร้ได้เป็นจำนวนมากขึ้น ๆ ทุกขณะ โดยไม่มีเงื่อนไข คนพิการก็ยังคงเป็นผู้ที่พระองค์ทรงเล็งเห็นคุณค่า ไม่จำกัดขีดความสามารถในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ลักษณะการพระราชทานความเมตตาของพระองค์ ดูเสมือนว่า เงื่อนไขของความสำเร็จจะมีเพียงประการเดียวคือตนเอง ว่าเป็นผู้มีจิตใจคิดสู้หรือไม่ มีความขยันขันแข็งหรือไม่ มีความพร้อมที่จะรับโอกาสที่พระองค์ประทานให้หรือไม่ เพราะพระองค์พระราชทานความเมตตาและความช่วยเหลือทั้งด้านปัจจัยการดำรงชีพเบื้องต้น และทุนรอนที่จะจัดหาวัตถุดิบมาประกอบอาชีพ ทั้งให้โอกาสรับความรู้ไปพร้อมกันด้วย พระเมตตาเช่น นี้ใช้เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หากแต่เป็นการชุบชีวิตคนทุกข์ร้อนให้ผ่องคลาย ดังตัวอย่างเช่น

นายสมพงษ์ คริกครั้น ผู้มีร่างกายพิการตั้งแต่เด็กเนื่องจากป่วยเป็นโรคโปลิโอ แขนข้างซ้าย และขาทั้ง 2 ข้างใช้การไม่ได้ สมพงษ์เคยคิดฆ่าตัวตาย แต่ได้รับการขอร้องจากแม่ผู้ให้ความรักและ เอื้ออาทรต่อลูกอย่างที่สุด จนทำให้สมพงษ์ยืนหยัดสู้ชีวิต มาจนวันหนึ่ง วันที่เขาได้มีโอกาสเฝ้าฯ รับเสด็จฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นครั้งแรกในชีวิต เมื่อสมเด็จพระฯ ทอดพระเนตร เห็นร่างกายพิการของสมพงษ์ จึงมีพระราชดำรัสถามว่า "อยากเรียนไหม" เมื่อสมพงษ์ตอบรับ ทรงจดชื่อและที่อยู่ของสมพงษ์ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ หลังจากนั้น 1 ปี ชีวิตใหม่ของสมพงษ์ก็ เริ่มต้น เมื่อสมพงษ์จากชนบทมาอยู่ในพระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน แล้วจึงมาอยู่ที่โรงฝึก ศิลปาชีพสวนจิตรลดา จนปัจจุบัน

เวลาที่ผ่านมาได้ให้ชีวิตที่มีค่ายิ่งกัสมพงษ์ เขาคือศิลปินแก้วตาภาพฝีมือเยี่ยมคนหนึ่ง ซึ่ง สามารถวาดภาพทิวทัศน์ที่เต็มไปด้วยป่าเขาลำเนาไพร แต่ท่ามกลางป่าเขานั้น จะปรากฏยอดปราสาท โผล่ออกมา ซึ่งอาจจะเป็นการสะท้อนความรู้สึกของสมพงษ์ที่มีต่อพระมหากษัตริย์ ป่าเขาลำเนา ไพรของสมพงษ์จึงไม่ทึบทึบและวังเวง..

ความสำเร็จอีกด้านหนึ่งจากการพัฒนาอาชีพเสริมในชนบท คือการพัฒนาทางด้านศิลปหัตถกรรม ไทย ให้กลับแพร่หลายและเป็นที่เชิดชูงิ่งในและนานาชาติ ตั้งแต่การนำปิกแมลงทับมาประดับงาน หัตถกรรมได้อย่างงดงาม ผู้พบเห็นจะประทับใจในการออกแบบและการประดิษฐ์ ไม่ว่าจะเป็กระเป๋าย่านลิเกา ซึ่งมีปิกแมลงทับสอดสานเข้ากับย่านลิเกา แสดงถึงความละเอียดประณีต งดงามที่สุด หรือ เกยงทองคำที่ประดับด้วยปิกแมลงทับ ปิกแมลงทับนี้จะมีสีส้มสวยงามตามธรรมชาติ ไม่เปลี่ยนสี ไม่เปลี่ยนสภาพ แต่คงมีคนจำนวนไม่น้อยที่สงสัยว่า การนำปิกแมลงทับเหล่านี้มาประดับ ไม่เป็นการ เบียดเบียนแมลงทับหรือ? ทำไมสมเด็จพระฯ จึงมีพระราชดำรัสส่งเสริมเช่นนี้?

แท้จริงแล้ว ปิกแมลงทับนี้ ได้มาจากแมลงทับซึ่งปกติจะมีอายุสั้นเพียง 3 เดือนเท่านั้น เมื่อ ตายก็จะทิ้งร่างไว้ตามใต้ต้นมะขามเทศ ชาวบ้านไม่ทราบจะไปทำอะไร เด็กก็จะเก็บไปโยนเล่น แต่ เมื่อสมเด็จพระฯ ทรงริเริ่มโครงการขึ้นมา ชาวบ้านก็จะสามารถเก็บซากแมลงทับไปขาย แล้วนำมา ประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม

นอกจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงมีพระอัจฉริยภาพดังนี้แล้ว ยังทรง ให้ความสำคัญในความสามารถของชาวนาทุกคน ทรงสามารถดึงความเป็นศิลปินในตัวชาวนาชาวไร่ ออกมาได้เป็นอย่างดีจรรย งานหัตถกรรมต่าง ๆ ล้วนแล้ว แต่เป็นงานชิ้นเอกที่รังสรรค์จากฝีมือ ชาวนา

ในการเสด็จพระราชดำเนินต่างประเทศนั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ จักรพรรดินีเสด็จนำผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ ไปแสดง ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความงดงามแห่งหัตถกรรมไทย และทรงหาตลาดต่างประเทศรองรับงาน หัตถกรรมไทย เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้ แม้ว่าจะมีผู้กราบบังคมทูลเตือน ด้วยเกรงจะ ไม่เป็นการเหมาะสมกับพระยศของพระองค์ แต่พระองค์ทรงเห็นว่า พระองค์จะทรงยอมเสียพระยศ พระเกียรติเพื่อช่วยชีวิตประชาชนที่ทุกข์ยากอดอยากอย่างสาหัสที่ได้ทรงพบมา เฉพาะพระพักตร์

จากพลกนิกรผู้ยากไร้ ได้เปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถยืนหยัด ด้วยลำแข้งของตนเอง ดังไฟดวงน้อยที่ได้รับการบรรจงจุดให้เจิดจ้า

จากศิลปหัตถกรรมอันทรงคุณค่าของไทย กำลังจะเลือนหายกลายเป็นอดีต ได้กลับมาคืนชีพ ฟื้นฟู พัฒนาให้เจริญรุ่งเรือง เป็นเอกลักษณ์ของไทย ประสานไปกับสมัยใหม่อย่างกลมกลืน

ทั้งนี้ ด้วยพระปรีชาสามารถและพระราชวิริยอุตสาหะ ที่ทรงทุ่มเททุกศรัทธาของพระองค์ เพื่อเกื้อกูล ประโยชน์สุขของพลกนิกร ก่อให้เกิดการพัฒนาคน ควบคู่ไปกับการพัฒนางานอย่างประสานสอดคล้อง ซึ่งถือเป็นจุดสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง

ในขณะที่เสด็จที่พระองค์ทรงพระราชดำริอาชีวะเสริมให้กับราษฎร พระองค์ยังทรงตระหนัก ถึงปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งในปัจจุบันเป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องด้วย การให้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างขาดความสำนึกขมวดระว่าง จนทำให้สิ่งแวดล้อมอันงดงามด้วย ธรรมชาติต้องถึงซึ่งกาลเสื่อมทรามลง จนวัฏจักรแห่งความเสื่อมทรามนั้นได้เวียนวงกลับมาก่อให้เกิด ภัยพิบัติแก่วิถีมนุษย์และสรรพสัตว์อย่างน่าหวงใย เราจะมุ่งหวังการพัฒนาในส่วนใดแล้ว หากมัน ของเก่าที่มีคุณค่า ยังไม่อาจรักษาไว้ได้!

การทำนุบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ในความสนพระราชหฤทัยของ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถตลอดมาเป็นเวลานานมาก อาจจะกล่าวได้ว่า นับแต่ได้ทรง ดำรงฐานะ "พระราชินี" ก็ได้ทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องนี้ เริ่มแต่ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็น แบบอย่างในการรักษาสิ่งแวดล้อมใกล้พระองค์เองก่อน โปรดฯ ให้จัดสวนไม้ยืนต้นและไม้ประดับใน เขตพระราชฐานทุกแห่ง เพื่อรักษาน้ำเสีย เพื่อให้เป็นปอดของเมือง เพื่อการศึกษา และเพื่อความ งดงาม รวมทั้งยังทรงให้นำสัตว์บางชนิดที่หายากทั้งสัตว์บก และสัตว์น้ำมาบำรุงรักษา เพื่อศึกษาและ ขยายพันธุ์ด้วย บางแห่งก็ทรงปลูกและติดตามผลด้วยพระองค์เอง เช่น ทรงปลูกต้นยางนาไว้ในส่วน จิตรลดา ตั้งแต่ พุทธศักราช 2504 ปัจจุบันต้นยางนาก็ได้เติบโตเป็นสวนป่าอย่างอัมรินทร์ ในเขต

พระราชฐาน ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมือง นับว่าเป็น "ปอดเมือง" ที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร และที่สำคัญยังเป็นแหล่งให้เกษตรกรต่าง ๆ ทั่ว ทั่วประเทศ ซึ่งเป็นสัตว์หาคูได้ยากแล้วในกรุงเทพฯ ได้อยู่อาศัย รวมถึงโปรดฯ ให้ปลูกและตกแต่งไม้ประดับให้สวยงามเป็นที่เจริญตาเจริญใจแก่ผู้ที่มีโอกาสได้ไปพบเห็น

ที่ภูผิงคราษนิเวศน์ เชียงใหม่ ภูพานราชนิเวศน์ สกลนคร ทักษิณราชนิเวศน์ นราธิวาส พระราชวังไกลกังวล หัวหิน พระราชวังบางปะอิน พระนครศรีอยุธยา และที่โครงการต่าง ๆ เช่น ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ก็ล้วนเป็นสถานที่ที่โปรดฯ ให้จัดสวนรวบรวมพันธุ์ไม้ทั้งไม้ยืนต้น และไม้ดอกไม้ประดับให้สวยงาม เป็นการรักษานพันธุ์ไม้ทั้งของท้องถิ่นนั้น ๆ และพันธุ์ไม้สวยงามที่โปรดฯ ให้จัดหามาปลูกให้เหมาะแก่อากาศและพื้นที่นั้น เช่น ที่เชียงใหม่มีอากาศเย็นเหมือนเมืองหนาวโปรดฯ ให้เป็นที่ปลูกกุหลาบนานาพันธุ์ไว้เป็นจำนวนมาก

ในบริเวณพระราชฐานเหล่านี้ นอกจากจะอุดมด้วยต้นไม้านานพันธุ์ ซึ่งเป็นที่สวยงามร่มรื่นแล้ว บางแห่ง พระองค์ยังโปรดฯ ให้จัดตั้งสวนอนุรักษ์สัตว์ป่าหายาก เช่น ไก่ฟ้า นกยูง ชะนี กระเจิง ฯลฯ และยังโปรดฯ ให้ขุดคูน้ำลัดเลี้ยวไปตามบริเวณสวนทึบร่มไม้ เพื่อให้มีน้ำต่าง ๆ เช่น นกยาง นกกาบบัว เข้ามาอยู่อาศัย ขยายพันธุ์ เป็นการรักษาสัตว์ของธรรมชาติไว้ นอกจากนี้ ประโยชน์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของสวนอนุรักษ์ในเขตพระราชฐานนี้คือ เป็นประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้ เนื่องจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถโปรดฯ ให้ติดซื้อต้นไม้ไว้ และพระราชทานพระราชานุญาตให้ประชาชนเข้าชมบริเวณอุทยานในเขตพระราชฐานตามภูมิภาคต่าง ๆ

ประชาชนที่ได้เข้าชมจะประทับใจในความงดงาม เกิดความตื่นตัวในการร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์พืชพันธุ์ไม้ บางพันธุ์มีมาแต่โบราณ ซึ่งพระองค์โปรดฯ ให้อนุรักษ์ไว้ เพื่อกระตุ้นความสนใจที่จะถนอมรักษานพันธุ์ไม้เหล่านี้ให้ยังยืนคู่ประวัติศาสตร์ของชาติ

นอกจากการสร้างสวนเพื่ออนุรักษ์พืชมานานพันธุ์ในเขตพระราชฐานแล้ว การเสด็จทุกครั้งในบริเวณที่ยังเป็นป่า มีพืชมรดกไม้อุดมสมบูรณ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นความงดงามของธรรมชาติ ณ ที่ใดก็ทรงสนพระราชหฤทัยพระราชทานความสำคัญแก่สถานที่นั้น รวมทั้งพันธุ์ไม้ เช่น ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานนามดอกไม้ป่าที่ภูหลวงและที่อื่น ๆ ว่า นิรมานหริศ ภูมิเทวา คุลีตา สรัสจันทร สร้อยสุวรรณา เหล่านี้เป็นวิธที่สามารถให้น้ำใจประสาชนให้หันมาสนใจและเห็นคุณค่าของธรรมชาติ

นอกจากทรงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยวิธีการดังกล่าวแล้ว พระองค์ยังทรงมุ่งมั่นแก้ปัญหา

ให้แก่สภานิกงราชไทย ยังให้เกิดโครงการสำคัญในการพัฒนาสภาวะแวดล้อมมากมาย โครงการเหล่านี้ เริ่มจากการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดาร ทรงทอดพระเนตรเห็นชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรซึ่งต้องประสบปัญหาภาวะความแห้งแล้งบ้าง ขาดแคลนที่ทำกินบ้าง ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำบ้าง เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้ราษฎรจำเป็นต้องถางไม้ทำลายป่า เพื่อบุกเบิกเป็นพื้นที่เพาะปลูก หรือไม่เช่นนั้นก็รีบจ้างตัดไม้เพื่อเพิ่มรายได้ ซึ่งล้วนแต่เป็นความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เขาเหล่านี้กำลังตัดสายโลหิตที่หล่อเลี้ยงชีวิตของเขาอยู่ รวมถึงชีวิตผู้อื่นที่ล้วนแต่ได้รับผลกระทบจากมหันตภัยนี้ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เลย หากเขาเหล่านี้กำลังทำลายคุณภาพชีวิตตนเองและผู้อื่น

ถึงแม้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงพระราชดำริโครงการด้านพัฒนากรรมเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎรแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีราษฎรบางส่วนที่ยังคงไม่เลิกตัดไม้ทำลายป่า เนื่องจากพื้นที่ทำกินยังไม่เพียงพอ พระองค์ทรงเล็งเห็นว่า ถ้าหากจะรักษาป่าเพื่อคน ก็มีใช้หมายถึงจะต้องให้คนอพยพออกจากป่า ฉะนั้น การอนุญาตให้ราษฎรอยู่ในป่า มีที่ทำกิน แล้วก็ปลูกป่า รักษาป่า จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า "คนและป่านี้ย่อมอยู่ด้วยกันได้ และทั้งสองฝ่ายจะได้รับประโยชน์จากกันและกัน" จากพระราชดำริดังกล่าว พระองค์จึงทรงปรับวิธีการพัฒนาหมู่บ้าน โดยทรงจัดตั้งเป็นโครงการที่มุ่งปลูกฝังความคิดให้ราษฎรรัก ห่วงแหน และช่วยกันดูแลป่าไม้ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ล่าสัตว์ทุกชนิด เพื่อสืบทอดสภาพที่ดีของธรรมชาติ และเพื่อถนอมรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร อันจะยังประโยชน์ใหญ่หลวงให้แก่สังคมส่วนรวม

โครงการสำคัญโครงการหนึ่ง คือ "โครงการป่ารักษา" ซึ่งโปรดฯให้เริ่มโครงการทดลองเมื่อ พ.ศ. 2525 ที่บ้านถ้ำควิว อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร โดยทรงเข้าที่คิณราษฎร ทรงนำราษฎรปลูกป่า แล้วต่อมา โปรดฯ ให้ขยายพื้นที่โครงการออกไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ของสกลนคร และนครพนม โปรดฯให้คัดเลือกราษฎรที่ยากจนมาก 18 ครอบครัวมาเข้าโครงการ พระราชทานสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต พระราชทานเงินเดือน อบรมวิธีดำรงชีวิตที่เหมาะสม และมอบหน้าที่ให้รักษาป่าและปลูกป่าเพิ่มขึ้น

โครงการป่ารักษา ที่เกิดขึ้นด้วยพระวิริยอุตสาหะ และพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระบรมราชินีนาถนี้ได้ประสบผลสำเร็จจลตามพระราชปณิธาน ในระยะต่อมา ราษฎรในเขตอำเภอสว่างแดนดิน อำเภอสองดาว อำเภอวาริชภูมิ ก็ได้ร่วมกันปลูกป่าถวายเป็นอภินิหาร โดยไม่ขอรับค่าตอบแทน และต่างตั้งตัวที่จะรักษาป่าในพื้นที่ของตนไว้ มิให้มิผู้เข้ามาบุกรุกทำลาย

ในขณะที่เดียวกับที่ทรงริเริ่มโครงการอนุรักษ์ป่า สมเด็จพระบรมราชินีนาถก็ได้โปรดฯ ให้ริเริ่ม "โครงการอนุรักษ์สัตว์ป่า" ไปพร้อมกันด้วย ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อป่าไม้ถูกทำลาย สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย ถูกล่า ก็สิ้นสูญพันธุ์ไป เช่น กวางซอมเบิร์ก ที่มีถิ่นเขางดงามที่สุด และมีอยู่แต่เพียงในประเทศไทย ก็สูญพันธุ์ไปแล้วจากโลก กระซู่และกูปริก็สูญพันธุ์ไปจากป่าประเทศไทยแล้วเช่นกัน ขณะนี้ยังคงมีจำนวนน้อยมากในเขตป่าเวียดนาม กัมพูชาและลาว

ในปีพ.ศ. 2525 สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้โปรดฯ ให้จัดตั้ง "ศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่า" ขึ้นเป็นแห่งแรกที่ป่าตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในเนื้อที่ 1,180 ไร่ เพื่อเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายาก เช่น ละมั่ง ละยอง ไก่ฟ้า ต่อมาในปีพ.ศ. 2527 โปรดฯ ให้จัดตั้ง "ศูนย์เพาะเลี้ยงขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายากภูเขาวัว" จังหวัดชัยภูมิ เพาะเลี้ยงกิ้ง กระจง ไก่ฟ้าภูเขา ไก่ฟ้าสีน้ำเงิน เมื่อมีจำนวนมากขึ้น ก็โปรดฯ ให้ริเริ่ม "โครงการสวนสัตว์ธรรมชาติภูเขาวัว" โปรดฯ ให้กองทัพภาคที่ 2 รับสนองพระราชดำริจัด "สวนสัตว์เปิดที่ทุ่งกะมัง" สำหรับปล่อยสัตว์ที่เพาะเลี้ยงไว้จำนวนมาก ให้ไปดำรงชีวิตในป่าตามธรรมชาติ โครงการดังกล่าวนี้ ต่อมาก็ได้ขยายออกไปอีกหลายจังหวัด เช่นที่ โคกไม้เรือ นราธิวาส บางละมุง ชลบุรี ช้องกล้ายน ปราจีนบุรี เขาค้อ เพชรบูรณ์ หัวฮ่องไคร้ เชียงใหม่ และห้วยทราย เพชรบุรี เป็นต้น

ประโยชน์ที่ประชาชนได้รับโดยตรง นอกจากจะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ขึ้นอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศแล้ว ประชาชนยังมีอาชีพเสริมเป็นรายได้พิเศษ โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดฯ ให้เผยแพร่ความรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า ที่ได้ทำการศึกษาวจัยแล้ว แก่ราษฎร เพื่อนำไปเลี้ยงสัตว์ป่าเป็นอาชีพต่อไป ทั้งยังเป็นการลดการลักลอบล่าสัตว์ป่าได้อีกทางหนึ่ง ความสำเร็จจากพระปรีชาสามารถนี้ เห็นได้ชัดเจนอีกแห่งหนึ่งคือ ที่ป่าอมก๋อย ซึ่งโปรดฯ ให้ตั้ง "โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่" ราษฎรมีความเข้าใจ สนองพระราชดำริ ได้เลือกอาชีพล่าสัตว์ เห็นความสำคัญขงป่ามากขึ้น

นอกจากนี้ สมเด็จพระบรมราชินีนาถยังทรงเล็งเห็นว่า ปลาและนกที่สวยงามหายาก รวมทั้ง สัตว์ทะเลที่ใกล้จะสูญพันธุ์ เช่น เต่าทะเล ล้วนเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งเสริมสภาวะแวดล้อม ตลอดจน รักษาสมดุลของธรรมชาติ จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้จัดตั้ง "โครงการสวนนกและวังปลา" ขึ้น เพื่อนำร่องเลี้ยง รักษาและขยายพันธุ์นกและปลา โปรดฯ ให้สร้าง "สวนนก" ขึ้นที่ศูนย์ศิลปาชีพ บางไทร นครศรีธรรมราช ทำการเลี้ยงและขยายพันธุ์นกที่มีมูลเกลี้ยงๆ ถวายมาจากทุกภาคของประเทศ รวมมากกว่า 90 ชนิด โครงการสวนนกก็ได้ขยายไปสู่ส่วนภูมิภาคต่าง ๆ อีกหลายแห่ง เช่น "โครงการสวนนกจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี"

แต่ทว่าเส ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดฯ ให้จัดตั้ง "โครงการอนุรักษ์แต่ทว่าเส" ที่เกาะมัน อำเภอกงหรา จังหวัดตรังของ ทรงพระอุทิศสาหะเสด็จไปตรวจโครงการ และทรงปล่อยลูกแต่ทว่าเสที่เพาะ เลี้ยงได้ลงสู่ทะเลด้วย

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระอุทิศสาหะมุ่งมั่นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ายิ่งไว้ ประกอบกับ สร้างความเข้าใจให้กับราษฎร โครงการต่าง ๆ จึงประสบความสำเร็จ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาต่าง ๆ มากมาย เช่น พัฒนาสภากาชาดแวตล้อม พัฒนาแหล่งอาศัย-ที่พักกิน พัฒนาอาชีพ-รายได้ รวมกัน แล้ว ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ซึ่งดำรงชีวิตอยู่บนพื้นพิภพนี้เคียงคู่กับธรรมชาติ ทั้งคงาม และมีคุณค่าต่อชีวิตอื่น

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ยิ่งปรากฏให้เห็นอยู่มากมาย โดยเฉพาะสตรีและเด็ก ทรงส่งเสริมสตรีไทยให้สนใจในวิชาศกกรรมศาสตร์ หัตถกรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ เพื่อนำมาพัฒนา ตนเอง ทั้งด้านความเป็นอยู่ เศรษฐกิจครอบครัว ตลอดจนสถานะทางสังคม

ด้วยพระปรีชาสามารถอเนกอนันต์ อันเกิดจากการที่พระองค์ทรงใฝ่พระราชหฤทัยในการศึกษา หาความรู้และวิชาการต่าง ๆ เป็นเนืองนิจ ยังผลให้โครงการในพระราชดำริต่าง ๆ บรรลุ เป้าหมาย ขอบเขตแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตขยายวงกว้างออกไปอย่างไม่จำกัด โดยจุดเริ่มแรกอยู่ที่ การเปลี่ยนแปลงประเพณีชู้ชีวิต แล้วเติบโตด้วยน้ำพระทัยแห่งองค์พระแม่เจ้า แต่ต่อมาชีวิตของราษฎร ก็มีการพัฒนา ตามกระบวนการของการพัฒนาตนเอง ที่มีผลสืบเนื่องต่อไปในระยะยาว แนวทางในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของพระองค์จึงเป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติงานทางด้านสังคม ตลอดจนแผนพัฒนาของรัฐบาล ให้เจริญตามรอยพระยุคลบาท

และนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์พระแม่มีเมือง ขอบเขตการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ราษฎร มิได้จำกัดอยู่เพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทรงมีพระเมตตาธิคุณกับชนทุกชาติ ทุกศาสนา ทุกชนชั้น ที่ เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ดำรงพระองค์เป็นศูนย์รวมจิตใจของชนทั้งชาติ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจ ในฐานะทรงดำรง ตำแหน่งองค์สภานายิกา สภากาชาดไทย ได้อย่างสมบูรณ์และทรงคุณค่ายิ่ง การเสด็จเยือนประเทศ ต่าง ๆ ในยุโรป และอเมริกา โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์จะทรงแยกขบวน เสด็จไปปฏิบัติพระราชภารกิจ โดยการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงพยาบาลเด็ก สถาบันคนพิการ นิการ และกิจการของสภากาชาดไทย เป็นต้น ทรงสนพระทัยในกิจการพยาบาลเป็นอย่างมาก เพื่อ

นำมาประยุกต์ ปรับปรุงกิจการพยาบาลในประเทศไทยให้มีความก้าวหน้า สามารถนำนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนอกจากนี้ การเสด็จของพระองค์ยังเป็นการเพิ่มขวัญกำลังใจกับราษฎรที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น นายแพทย์ พยาบาล ตลอดจนผู้ป่วย ทุกคนพากันประทับใจรอยพระสรวล พระสุรเสียงที่เปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณ และพระอิริยาบถอันงามประทับใจของพระองค์

พระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ยังความซาบซึ้งประทับใจแก่ชาวต่างประเทศที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ในพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงยึดมั่นในปณิธานของกาชาตเป็นที่สุด คือ ในปีพุทธศักราช 2522 ขณะที่ประเทศต่าง ๆ ในอินโดจีนได้ประสบภัยสงคราม ชาวเขมรได้อพยพเข้ามาลี้ภัยในชายแดนของประเทศไทย ที่เขาล้าน จังหวัดตราด เป็นจำนวนมาก สตรีและเด็กได้รับความทุกข์ยากลำบากแสนสาหัสประการ ความทราบถึงพระเนตรพระกรรณ ก็ได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรด้วยพระองค์เองโดยเฮลิคอปเตอร์จากหัวหินถึงเขาล้าน เมื่อเฮลิคอปเตอร์ลงถึงพื้นดินที่เต็มไปด้วยอจจาระ พระองค์เสด็จฯ ไปอย่างมิได้รังเกียจ และทรงสั่งการให้ข้าราชการช่วยเหลือชาวเขมรที่ลี้ภัยเหล่านั้น

พระราชหัตถ์ตอนหนึ่งของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่ทรงเล่าถึงเหตุการณ์ที่เขาล้านว่า

"ฉันยังจำได้ดี เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2522 ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับแรมที่หัวหิน นู่วาราชการจังหวัดตราด แจ้งมาว่ามี เขมรลี้ภัยล่องไหลเข้ามาในเขตไทยบริเวณเขาล้าน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ผ่านเข้ามาทางแนวเทือกเขาบรรทัดจำนวนกว่าสองแสนคน อยู่ในสภาพทุกข์ทรมานแสนสาหัส มีเด็ก ๆ เจ็บหนักเนื่องจากขาดอาหาร จำนวนคนมีกรรมหน้าที่ล่องไหลเข้ามามากเกินความสามารถของทางจังหวัดที่จะรับผิดชอบช่วยเหลือได้

ฉันเป็นเสนาบดีกาชาตของกาชาต จึงรีบไปไปด้วยตนเอง พบว่าบริเวณเขาล้านไปจนจรดชายทะเลแน่นขนัดไปด้วยชาวเขมรลี้ภัย ไม่น่าเชื่อว่าพื้นที่ใหญ่ ๆ เช่นนั้น ซึ่งมีลมทะเลพัดอยู่ตลอดเวลา กลับอจจาระและปลิวสวามจะคลุ้งตลบไปหมดถึงเพียงนี้

ภาพชาวเขมรบ้านแตกเมืองล่มที่เห็นอยู่ต่อหน้านั้น เป็นภาพที่จะประทับใจในความทรงจำของฉันไม่มีวันลืมเลือน พวกเขาอนออยู่บนพื้นดินแฉะ ๆ ท่ามกลางแดดร้อนเปรี้ยง แต่ละก้าวที่ฉันเดินตรวจตราดูสภาพผู้ลี้ภัย ยังต้องคอยระมัดระวังมิให้เหยียบไปบนคนที่นั่งนอนระกบ และเสียบึงอาหารที่เขานวดติดตัวมาด้วยคือ ปลาตัวเล็ก ๆ ที่วางฝังแคตอยู่คลุกไปกับกองอจจาระ ตลอดจนได้

ใส่ข้าวสารที่เขานกสะพายมา พื้นดินบางที่ก็เป็นขื่อ เวลาฝนตกน้ำจะขังอยู่เป็นแอ่ง...นั่นแหละคือน้ำ
ที่เขาใช้ดื่มกิน สภาพของมดคนที่สดแสนจะน่าเวทนาเหล่านี้ เป็นภาพที่ฉันไม่เคยเห็นมาก่อน ซึ่งฉัน
อยากให้ผู้ที่อยู่สหประชาชาติตามเมืองใหญ่ ๆ ได้เห็นสภาพของคนที่ยากจนที่ดิ้นรนดิ้นรนแผ่นดินเช่นนี้เหลือเกิน

ครึ่งอศุขของเราแตกนั้น ตั้ง 200 ปีมาแล้ว นี่นานแสนนานสำหรับชีวิตของคนเรา แต่นั่นคน
ศตวรรษที่ยี่สิบแล้ว เขมรยังแตกได้อีกหรือ เขมรล้มได้อย่างไรกัน ทั้งที่สมัยนี้เรามีองค์การสหประชา
ชาติ มีประเทศมหาอำนาจของฝ่ายโลกเสรีที่คอยช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด คอยทุ่มเทให้ทุกอย่าง ฉัน
ใจได้ถึงเพียงนี้เชียวหรือ ความโง่ทำให้คนเราประมาท ครึ่งญวนล้ม ลาวแตก ฉันตกใจ ตกใจมาก
แต่มันยังไม่ประทับใจ ไม่ซึมซาบเท่ากับภาพที่กระทบตาอยู่ขณะนี้ อย่างภาพเด็ก ๆ ที่อดอาหารนอน
เป็นโครงกระดูกอยู่ ลึกแต่ว่ายังมีลมหายใจเท่านั้น..

ฉันตัดสินใจจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เหล่านี้เท่าที่กำลังความสามารถของฉันจะมี..”

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สภาภาษาชาติไทย จัด
สร้างศูนย์ภาษาชาติขึ้นในบริเวณศูนย์อพยพ ต่อมาโปรดให้จัดตั้งโรงฝึกอาชีพขึ้น เพื่อสอนการจักสาน การ
ทอผ้า การประดิษฐ์ดอกไม้ และการตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น เพื่อให้ครอบครัวผู้อพยพลี้ภัย มีรายได้
ดำรงชีพบ้าง เหตุการณ์นี้ จึงเป็นที่ประจักษ์ว่า พระมหากษัตริย์องค์ปกเกล้าปกกระหม่อมผู้ตกทุกข์ได้ยาก
โดยมิได้เลือกเผ่าพันธุ์

พระราชภารกิจครั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นการช่วยเหลือชาวเขมรผู้อพยพเท่านั้น แต่ยังเป็นการสกัด
กั้นชาวเขมรที่อดอยากไม่ให้เข้ามาปล้นปลุกมิชทรัพย์สินของคนไทย และเป็นการจำกัดพื้นที่ให้อยู่ใน
บริเวณศูนย์อพยพด้วย การตัดสินใจพระทัยของพระองค์จึงเป็นผลดียิ่ง

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเป็นผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเพียบพร้อมด้วย
พระคุณลักษณะแห่งรัตนราชนารีโดยแท้ พระองค์มิได้ทรงเป็นพระบรมราชชนนีที่พระสิริโฉมโสภาคย์
เท่านั้น หากแต่ยังทรงพระปรีชาเชียวชาญในกิจการต่าง ๆ ซึ่งปรากฏผลเป็นที่ประจักษ์แก่ปวงชน
โดยตลอด ทรงยึดมั่นในพระบรมพุทธศาสนา พระคุณธรรม พระปัญญาคุณ และพระเมตตาคุณ ซึ่งทรง
ดำรงไว้มั่นคงตลอดมาฉัน ได้เป็นปัจฉิมส่งเสริมให้พระเกียรติคุณกระจายจรไปทั้งในประเทศและนานา
ประเทศทั่วโลก อาจจะไม่กล่าวได้ว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถของชาวไทย เป็น
พระบรมราชินีที่ทรงได้รับการสรรเสริญพระเกียรติคุณ จากนานาประเทศอย่างกว้างขวาง ยิ่งกว่า
พระบรมราชินีพระองค์อื่นใดในโลก

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้รับการสรรเสริญพระเกียรติคุณจากองค์การระหว่างประเทศ สมาคม สถาบันที่มีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนในแวดวงนักวิชาการต่างสวดดีพระปรีชาสามารถว่า ทรงเป็นเลิศในศาสตร์ทั้งปวง ซึ่งทางสมาคมมหาวิทยาลัยทุกสถาบันในประเทศไทยต่างมีมติเป็นเอกฉันท์ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒินิติศาสตรบัณฑิต ในสาขาวิชาการต่าง ๆ ดังเช่นในส่วนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒินิติศาสตรบัณฑิตแก่สมเด็จพระนางเจ้าฯ แล้วรวม 4 สาขา ได้แก่ ปริญญารัฐศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ปริญญาการออกแบบอุตสาหกรรมคุณวุฒินิติศาสตรบัณฑิต ปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และปริญญาครุศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์

ในส่วนขององค์การต่าง ๆ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญ และรางวัล แก่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ดังต่อไปนี้

ปีพ.ศ. 2522 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nation - FAO) เสด็จพระราชดำเนินในฐานะที่ทรงองค์ทรงเป็นเลขาธิการที่ทรงอุทิศพระองค์พัฒนาสตรีและประชาชนในชนบท โดยการทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญเซเรส (Ceres) ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อเป็นการสดุดีสตรีผู้ทศชีวิตให้แก่งานด้านเกษตร โภชนาการ สังคมสงเคราะห์ สิทธิสตรี การศึกษา ฯลฯ โดยจะมอบแก่ผู้ที่ทำประโยชน์แก่โลกในด้านการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่ดีกินดี

ในปีพ.ศ. 2523 ถวายเหรียญเซเรสแก่ ดร. เอเดอาร์ท ซาอูมา ผู้อำนวยการองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ได้กราบบังคมทูลสวดดีพระเกียรติคุณ ตอนหนึ่งมีความว่า

"โดยที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ แห่งประเทศไทย มีพระราชหฤทัยอันเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม พระราชทานพระมหากรุณาอนุเคราะห์แก่กุลชนกนิกรชาวไทยทั้งมวลอยู่เสมอมิได้ขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ขัดสนจนยากในท้องถิ่นชนบท ดังเห็นได้จากการที่ทรงทุ่มเทอุทิศทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นกำลังพระวรกายหรือกำลังทรัพย์ โดยไม่ทรงคำนึงถึงพระองค์เอง เลยมัวแต่ช่วยพระราชทานความร่วมมือแก่องค์การสังคมสงเคราะห์ทั้งขององค์กรการกุศลต่าง ๆ อันมุ่งที่จะหาทางบรรเทาความทุกข์ร้อนของประชาชนที่ยากจนทั้งหลาย โดยจัดหาอาหารเลี้ยงดูผู้ด้อยโอกาสคน ตลอดจนแสวงหาที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ที่มีอันต้องตกไร้กำไล้าปาก รวมทั้งบรรดาเด็กกำพร้าที่ไร้ญาติขาดมิตรทั้งปวง"

ครั้นในปีพุทธศักราช 2524 สหพันธ์พิทักษ์เด็ก ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเกียรติคุณ "First Distinguished Service Award" ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา นายเดวิด ร็อกกี-เฟลเลอร์ ประธานาธิบดีติมศักดิ์ของสหพันธ์ฯ กราบบังคมทูลสดุดีในพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์อย่างมหาศาล แก่ประชาชนผู้ยากไร้ตามชนบทที่กั้นดารตกแห่ง ทรงแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว และสุขภาพอนามัยของราษฎร อีกทั้งทรงมีมนุษยธรรมล้ำเลิศ ทรงให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยเฉพาะเด็กที่การที่ต้องเผชิญเคราะห์กรรมกับชีวิตอย่างไม่เป็นธรรม ตั้งแต่เยาว์วัย

นอกจากนี้ ในปีเดียวกัน ทางเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญที่ระลึก "The First Thai Proof Coins in Series Commemorating the International Year of the Child - IYC"

ปีพุทธศักราช 2525 องค์การยูนิเซฟทูลเกล้าฯ ถวาย "เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกปีเด็กสากล"

ปีพุทธศักราช 2528 สมาคมเอเชียทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล "ด้านมนุษยธรรม" (Humanitarian Award) ณ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ซึ่งนับเป็นรางวัลแรกของสมาคม ทางสมาคมเกิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในฐานะที่ทรงอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทยและทรงยกฐานะของสตรี

ปีพุทธศักราช 2529 มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าโลก (World Wildlife Fund) ทูลเกล้าฯ ถวายประกาศนียบัตรเกิดพระเกียรติแก่นุรักษ์ดีเด่นด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า โดยให้ความเห็นว่า

"เมืองไทยเป็นประเทศที่มีความหวัง เพราะสมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงเป็นผู้นำทาง ให้ผู้อื่นตามรอยพระยุคลบาทในการอนุรักษ์สัตว์ป่า และพันธุ์ไม้"

ปีพุทธศักราช 2531 สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทรงได้รับการสดุดีเกิดพระเกียรติ ครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่งจากราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งกรุงลอนดอน ซึ่งเป็นวิทยาลัยอายุรแพทย์เก่าแก่ที่สุดในโลก เป็นวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงโด่งดังในฐานะที่ได้ประสาทคุณวุฒิชั้นสูงทางแพทยศาสตร์ และได้จัดพิมพ์ตำรายาเล่มแรกของโลก มีสมาชิกที่มีผลงานดีเด่นนำเกียรติคุณมาสู่ราชวิทยาลัยเป็นอันมาก

เซอร์เรย์มอนด์ ฮอฟเฟินเบิร์ก ประธานราชวิทยาลัย ได้นำคณะประกอบด้วยกรรมการบริหาร และสมาชิกรวมถึง 76 คน เดินทางมาประเทศไทย ได้เชิญประกาศพระเกียรติคุณมาทูลเกล้าฯ ถวาย ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทและได้กราบบังคมทูลสดุดีพระเกียรติคุณ สรุปใจความว่า

"ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งนี้ จะมอบสมาชิกภาพกิตติมศักดิ์จำนวนจำกัดเฉพาะผู้ที่เหมาะสมจริง ๆ ส่วนใหญ่จะมอบให้แก่แพทย์และนักวิทยาศาสตร์ ผู้ประสบความสำเร็จดีเด่นเป็นที่รู้จักทั่วโลก ในสาขาอายุรศาสตร์และศาสตร์ที่สัมพันธ์กัน สมาชิกราชวิทยาลัยได้ประจักษ์ว่า สมเด็จพระบรมราชินีนาถของไทย ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอเนกประการเพื่อความเจริญของการแพทย์และการสาธารณสุข ได้ทรงก่อตั้งหน่วยแพทย์พระราชทาน แพทย์อาสาเพื่อรักษาประชาชนผู้เจ็บป่วยในถิ่นทุรกันดารทุกแห่ง และได้ทรงพระอุตสาหะเสด็จไปทรงอำเนกการรักษานายาลด้วยพระองค์เอง ได้ช่วยผ่อนคลายปัญหาสุขภาพอนามัยของพลเมืองได้มาก ได้ทรงช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ลี้ภัยที่ได้รับทุกข์ยากจากภัยสงคราม ยิ่งความซาบซึ้งสรรเสริญไปทั่วโลกว่า ทรงช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยความรัก และความเมตตาโดยแท้ ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์เกิดทูลพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงพระกรุณาสนับสนุนให้มีการสถาปนาราชวิทยาลัยอายุรแพทย์ขึ้นในประเทศไทย"

ปีพุทธศักราช 2533 ศูนย์ศึกษาการอพยพ (Center for Migration Studies) ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยประจำปี (The Center for Migration Studies Immigration and Refugee Policy Award, 1990)

ปีพุทธศักราช 2534 กลุ่มผู้สนับสนุนพิพิธภัณฑ์เด็กแห่งกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (The Friends of the Capital Children's Museum) ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา รางวัลนี้เป็นรางวัลระดับนานาชาติ มอบให้แก่บุคคลที่มีผลงานดีเด่นเป็นที่ประจักษ์ว่า ได้เสียสละอุทิศตน ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจำนวนมากได้อย่างได้ผล

การมอบรางวัลมนุษยธรรมประจำปีแก่ผู้นำเพื่อประโยชน์ขององค์กรนี้เคยมอบให้เฉพาะบุคคลภายในประเทศสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ผู้ที่เคยได้รับรางวัลดังกล่าวมาแล้ว ได้แก่ นางบาร์บารา บุช ซึ่งมีผลงานรณรงค์จัดความไม่รื้อหนังสือ และนางแนนซี เรแกน จากผลงานการ ป้องกันยาเสพติด ครั้งนี้จึงเป็นครั้งแรกที่องค์การนี้ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลแก่สมเด็จพระบรมราชินีนาถของไทย ซึ่งเป็นชาวต่างประเทศ

ในการนี้ องค์การกลุ่มผู้สนับสนุนนิคมวัยเด็ก ได้เปิดทุนขององค์การราชกรณียกิจของพระองค์ ที่ได้ทรงมุ่งมั่นพระราชทานโอกาสทางการศึกษาแก่เด็ก ๆ ในชนบทห่างไกล ได้พระราชทานพระราชทรัพย์สร้างโรงเรียน "เจ้าแม่ฟ้าหลวงอุปถัมภ์" อีกทั้งทรงส่งเสริมทุกวิถีทางให้การเรียนรู้ อ่านออกเขียนได้ และศึกษาเพิ่มเติมมิให้ล้มเหลว ทั้งยังทรงประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อเด็ก ๆ และประชาชน ให้ได้รับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เติบโตเป็นเด็กที่สมบูรณ์ มีสุขภาพพลานามัยดี ทรงฟื้นฟูส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของภูมิภาคต่าง ๆ ทรงก่อตั้งมูลนิธิศิลปาชีพ เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่งานศิลปประดิษฐ์ ตลอดจนเพื่อให้ครอบครัวของเกษตรกรและผู้ยากจนได้มีโอกาสเพิ่มพูนรายได้ ยกฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังทรงพระเมตตาช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวอินโดจีนผู้เคราะห์ร้ายอีกด้วย

พระราชกรณียกิจของพระองค์เป็นการสนับสนุนด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว รวมถึงการจัดการจัดหาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ เหล่านี้ล้วนเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ที่ถูกต้อง ช่วยให้คนสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยลำแข้งของตนเอง

ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2535 องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญทองโบริพทโฮ เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในฐานะที่ทรงอนุรักษ์และพัฒนางานศิลปหัตถกรรม อันถือเป็นมรดกล้ำค่าของมวลมนุษยชาติ นับเป็นครั้งแรกที่ยูเนสโกทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญโบริพทโฮนี้

ในวันที่ 2 สิงหาคม 2535 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงได้รับการเทิดพระเกียรติในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากองค์การระหว่างประเทศ 2 องค์การ คือ องค์การกองทุนเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund - UNICEF) ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญ UNICEF Special Recognition Award ซึ่งเป็นเหรียญที่องค์การยูนิเซฟเคยมอบให้กาชาดสากล แต่ยังไม่เคยมอบให้บุคคลใดมาก่อน สมเด็จพระบรมราชินีนาถของไทย จึงทรงเป็นพระองค์แรกที่ได้รับเกียรตินี้ เหรียญดังกล่าวมีข้อความสลักคล้ายจารึกว่า

"ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญเงิน เพื่อเป็นที่ระลึกด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ได้ทรงเสียดสยและทรงมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแม่และเด็กในประเทศไทย"

อีกองค์การหนึ่ง คือกองทุนพัฒนาสตรีแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Fund for Women - UNIFEM) ทูลเกล้าฯ ถวาย UNIFEM Award of Excellence ซึ่งมีข้อความเฉลิมพระเกียรติสลักว่า

"รางวัลดีเด่นเหล่าคุณงามความดี ถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อเป็นที่ระลึก
ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในการมุ่งมั่นสนับสนุนบทบาทสตรีไทยในการพัฒนาประเทศ"

รางวัลสำคัญอีกรางวัลหนึ่ง ซึ่งถือเป็นรางวัลเกียรติยศสูงสุด ของทางคณะกรรมการ
บริหารมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา โดยมีคุณงามความดี ถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ ซึ่งเป็นพระองค์แรกที่ทางมหาวิทยาลัยได้จัดทำรางวัลคุณงามความดี คือ รางวัล
สุภาพสตรีแห่งปี "Woman of the Year" ประมาณเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน 2536 นี้
พร้อมกันนี้ ทางคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ สหรัฐอเมริกา ก็มีคุณงามความดี ถวาย
ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ในด้านมนุษยศาสตร์ แด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เช่นกัน

จากพระราชกรณียกิจนานัปการที่เกิดขึ้น และดำเนินไปด้วยพระวิริยะอุตสาหะของ
ทรงงานหนักทั้งในการริเริ่ม ติดตามผล และดำรงรักษาโครงการให้สามารถอำนวยผลแก่พลนิกร
สมตามพระราชปณิธาน ส่งผลให้พระนามเกริกก้องเกรียงไกร ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ต่าง
ทราบซึ่งในพระปรีชาสามารถ พระวิริยะอุตสาหะ ที่ทรงเห็นคุณค่าพระวรกายเพราะหมายกิจ
ประสงค์เพื่อมวลชนทุกหมู่เหล่าในพระราชอาณาจักร

แม้ด้วยฐานะคร่ำครึที่สุดแห่งพระภรรยาเจ้า ที่กฎมนเฑียรบาลมิได้บัญญัติให้โอกาสราษฎร
ได้สัมผัสใกล้ชิด ไม่มีสิทธิแม้การแตะต้องพระวรกาย แต่หากเป็นสิ่งมหัศจรรย์ยิ่งนัก ที่สมเด็จพระ
นางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กลับประสาธน์พระองค์เข้ากับประชาชน โดยพระราชทาน
พระหัตถ์สัมผัสราษฎรด้วยพระองค์เอง ก่อเกิดความผูกพัน เอื้ออาทรด้วยจิตใจ คุดสายในอ่อน
ละเอียด แม้ไปทุกแห่งหนทั่วแผ่นดิน ยึดเหนี่ยวผืนหล้าไว้ให้เป็นปึกแผ่นถาวรมั่นคง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

หนังสือ

วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์. เกิดพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.
กรุงเทพฯ:ชวนพิมพ์, 2535.

สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรือง
คือสถาบันแห่งสตรี. กรุงเทพฯ:เรือนแก้วการพิมพ์, 2535.

สำนักพระราชวัง. นันทิก เป็น อยู่ คือ. กรุงเทพฯ:ด้านสถาการพิมพ์, 2535.

-----สมาคมภาษาอักษร ชดเล็คเจียเออโรปี. กรุงเทพฯ:สกลไทย, 2504.

สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี, สำนักเลขาธิการเอกอัครราชทูต. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระ
บรมราชินีนาถ กับสิ่งแวดลอม. กรุงเทพฯ:ศิริวัฒนา อินเตอร์เนชั่น, 2535.

วารสารและหนังสือพิมพ์

กษัตริย์ เกษแม่นกิจ. "ชาวโลกแซ่ซ้องสดุดี สมเด็จพระบรมราชินีนาถของชาวไทย" สกลไทย. 37, 1933
(5 พย. 34) 70, 86.

ชวาล นันทิกรณ์. "สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการอนุรักษ์ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดลอม" กสิกร. 65, 4 (กค.-สค. 35) 406-409.

ชัยวัฒน์ จันทศิริวงศ์. "สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับไหมไทย" กสิกร. 65, 4
(กค.-สค. 35) 981-191.

ปถวีรดี, นามแฝง. "สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ"
สกลไทย. 38, 1935 (19 พย. 34) 51-53.

ปลอดประสพ สุรัสวดี. "สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการอนุรักษ์สัตว์ป่า" การประมง.
45, 4 (กค.-สค. 35) 899-905.

ลวิชา, นามแฝง. "พระเกียรติก้องส่แดนไกล" นันทาทิติน. 28, 315 (สค. 34) 11-13.

-----"พระเกียรติคุณในแดนไกล" สกลไทย. 37, 1934 (12 พย. 34) 50-54.

-----"มัตหม่ไหมไทย จากน้ำพระทัยสมเด็จฯ" สกลไทย. 36, 1872 (4 กย. 33) 23-25.

สเมธ ตันติเวชกุล. "ป่ารกน้ำ น้ำรกป่า 59 พรรษาหาราชินี" นันทาทิติน. 28, 315 (สค. 34) 14-17.

อรุณสินี ดีประเสริฐ. "พระราชินี นกอนุรักษ์ธรรมชาติ" การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. 30 (กค. 35) 21-24,
34-36.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย